

Paikallisten näkemykset Hannukaisen kaivoshankkeen toteuttamisesta

Johanna Saariniemi
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Lapin yliopisto
2016

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Paikallisten näkemykset Hannukaisen kaivoshankkeen toteuttamisesta

Tekijä: Johanna Saariniemi

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiologia

Työn laji: Pro gradu -työ

Sivumäärä: 80

Vuosi: 2016

Tiivistelmä:

Tutkielmassa tarkastellaan paikallisten ihmisten näkemyksiä Kolarin kuntaan sijoittuvasta Hannukaisen kaivoshankkeesta. Tutkimustehtävänä työssä on tehdä näkyväksi merkitysviitekehyksiä ja arvoperusteita, joiden pohjalta paikalliset ihmiset arvioivat yhtiön toimintaa, perustelevat kaivoshankkeen hyväksyttävyyttä tai rakentavat kritiikkiä sitä kohtaan.

Työn teoreettisena viitekehyksenä toimii Boltanskin ja Thévenot'n (2006) oikeuttamisen maailmoihin perustuva teoria, jonka avulla voidaan tarkastella erilaisten ihmillisessä toiminnassa ja yhteisössä kohdattavien kiistojen dynamiikkaa. Tutkielman aineisto koostuu SUMILCERE -hankkeessa syksyllä 2013 ja keväällä 2014 kerätyistä haastatteluista. Tutkimusmenetelmänä työssä sovelletaan diskurssianalyysiä. Lisäksi oikeuttamisen maailmat toimivat aineistohavaintojen teoreettisen tulkinnan työkaluina.

Aineistossa haastateltavat hyödyntävät monipuolisesti yhdistellen koko oikeutusten maailmojen repertuaaria, mutta teollisuuden ja markkinoiden arvomaailmoilla on aineistossa erityinen asema. Aineistossa korostuu aidon, vuorovaikutukseen perustuvan vaikutusmahdollisuuden merkitys hankkeen ensivaiheista alkaen.

Asiasanat: oikeuttaminen, sosiaalinen kestävyys, paikallisyhteisöt, kaivostoiminta

Sisällys

1. Johdanto	3
1.1. Lähestymistapa ja tutkimuskysymykset.....	5
1.2. Tutkimuksen rakenne.....	6
2. Tutkimuskohteen esittely	7
2.1. Kaivostoiminta.....	7
2.2. Kolarin kunta ja Hannukaisen kaivoshanke.....	8
3. Paikallisyhteisöjen ja kaivosyhtiöiden välinen suhde tutkimuksen keskiössä	11
3.1. Sosiaalinen kestävyys	11
3.2. Sosiaalinen kestävyys vs. sosiaalinen toimilupa.....	13
4. Oikeuttamisen teoria	17
4.1. Mitä oikeuttamisen teoria teoretisoi.....	18
4.2. Oikeuttamisen maailmat	20
4.3. Testit, kiistat ja kompromissit.....	23
5. Aineisto ja menetelmät.....	26
5.1. Aineisto	26
5.2. Oikeuttamisen teorian soveltaminen haastatteluaineiston analyysissä	29
5.3. Oikeuttamisen teoria suhteessa diskurssianalyysiin.....	31
5.4. Analyysin eteneminen.....	33
6. Oikeuttaminen kiistassa kaivoshankkeesta	36
6.1. Koskemattoman luonnon erityisyys.....	38
6.2. Paikallisuus rajaa osallisuutta	44
6.3. Paikallisten vaikutusmahdollisuudet.....	49
6.4. Tiedon puolueettomuus ja laatu	60
7. Johtopäätökset.....	68
7.1. Tieto määrittelee vaikutusmahdollisuuksia.....	68
7.2. Lopuksi	70
Lähteet	73

1. Johdanto

Kaivostoiminta on yksi Lapin elinvoimaisuuden kivijaloista matkailun, metsäteollisuuden ja vesivoiman ohella. Kaivostoiminta nähdään pelastuksena Lapin kunnille, jotka kamppailevat työttömyyden ja poismuuton aiheuttamien sosiaalisten ja taloudellisten haasteiden kanssa. Kaivoshankkeet eivät tuo vaurautta ainoastaan Lapin kuntiin, vaan niillä on myös kansantaloudellista merkitystä. Kaivostoiminta on yksi niistä harvoista teollisuuden aloista, joihin ulkomaalaiset yhtiöt Suomessa investoivat. Kaivostoiminta on siten ”yleisen edun nimissä” perustelua ei vain Lapin vaan koko kansakunnan yhteisen hyvän edistämiseksi. Yhteiseen hyvään vedotaan myös kaivoshankkeita vastustettaessa. Toisesta näkökulmasta katsotaan, että kansainväliset suuryhtiöt louhivat arvokkaat malmit ja mineraalit pilkkahinnalla. Esimerkiksi Finnwatchin (2016) mukaan Suomi on kaivosverotuksessa verrattavissa kehitysmaihin.

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan Suomessa suurin osa kaivosalan investoinneista tulee ulkomailta, sillä Suomessa ei ole riittävästi kotimaista pääomarahoitusta kaivosalalle (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015). Myös ulkomaalaiset malminetsinnän investoinnit ovat voimakkaasti vähentyneet aikaisempiin vuosiin verrattuna epävarman taloustilanteen ja malmien hinnan heittelyn vuoksi. Monikansallisten kaivosyhtiöiden kiinnostus ei kuitenkaan ole kokonaan hiipunut. Vaikka suurin buumi on suvantovaiheessa, Suomessa kaivostoimintaa on pyritty voimakkaasti kehittämään. Viimeisten vuosien aikana on alettu puhua esimerkiksi green miningista yhtenä ”vihreän kasvun” osa-alueena. Suomessa on esimerkiksi käynnistetty toimintaohjelma, jonka tarkoituksena on nostaa maa kestäväen kaivannaisteollisuuden edelläkävijäksi. Kestäväen kaivostoiminnan ja kaivannaisteollisuuden laajemminkin uskotaan olevan Suomelle suuri mahdollisuus. (ks. esim. Työ- ja elinkeinoministeriö 2013.)

Kaivostoiminnan kehittämiseen tähtäävien toimintaohjelmien taustalla ei ole pelkästään johdattaa Suomea uusille kasvu-urille vaan strategiat ovat osa laajempaa EU-tason pyrkimystä tulla mahdollisimman omavaraiseksi metallien ja mineraalien suhteen. Tällä hetkellä Eurooppa on monien kriittisten metallien ja mineraalien osalta täysin tuonnin varassa ja siten raaka-aineiden saatavuuden häiriötilanteet ovat merkittävä uhka. EU on tarttunut ongelmaan julkistamalla raaka-aineita koskevan aloitteensa vuonna 2008. Siihen liittyen on käynnistetty useita jatkotoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on johtaa yhdenmukaiseen mineraalipolitiikkaan

EU:ssa. Myös Suomen valtio on esittänyt vahvan tukensa aloitteelle. (Suomen mineraalistrategia 2010.)

”Yhteinen hyvä” määrittyy kuitenkin muullakin tapaa, kuin talouskasvun kautta. Julkisessa keskustelussa kaivostoiminnan hyväksyttävyydestä taloudellinen hyöty ja luontoarvot asetetaan helposti vastakkain. (ks. esim. Teurajärvi 2014.) Lisäksi kaivostoiminnan vaikutukset ulottuvat paljon laajemmalle ihmisten arkeen, kuin pelkästään ympäristöön tai talouteen. Taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset kietoutuvat yhteen monin tavoin ja konkretisoituvat jokaisen kaivoksen vaikutuspiirissä olevan ihmisen arjessa ainutlaatuisella tavalla. Siten myöskään näkemykset kaivoksen hyväksyttävyydestä eivät ole mustavalkoisia, joko kaivoksen puolesta tai sitä vastaan. Mielipiteet muodostetaan erilaisista lähtökohdista, monenlaisten intressien ja arvopreferenssien ohjaamina.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen paikallisten ihmisten näkemyksiä kaivostoiminnasta. Tutkimuskohteenani on konkurssiin ajautuneen Northland Recourses Incorporated (tästä eteenpäin Northland) kaivosyhtiön Hannukaisen kaivoshanke Kolarin kunnassa. Hannukaisen kaivoshanketta koskeneen julkisen keskustelun perusteella voi erottaa ainakin kaksi toisistaan poikkeavaa kantaa kaivoshankkeeseen: yhtäältä katsotaan, että kaivostoiminta täydentää alueen elinkeinorakennetta tuomalla ympärivuotisia työpaikkoja, kun taas toisaalta kaivostoiminnan pelätään tuhoavan muiden elinkeinojen, erityisesti matkailun, toimintaedellytykset. (ks. esim. Helin 2016.) Samankaltaisia vastakkainasetteluja voi tunnistaa myös laajemmin, kuin pelkästään Hannukaisen tapauksessa. Niissä kysymys on siitä, kumpi luonnonvarojen hyödyntämisen tapa tuottaa suhteessa enemmän rahalla mittavaa arvoa, kuin tuhoaa ympäristöä. Esimerkiksi Riku Rantalan mukaan luontomatkailukohteet ovat maassamme maailmanluokan kansallisaarre, jonka todellista arvoa emme edes ymmärrä (Rantala 2016).

Tutkielmassa tarkastelun kohteena on siis tilanne, jossa erilaiset luonnonvarojen ja ympäristön hyödyntämisen muodot ja elämäntavat kilpailevat olemassaolonsa oikeutuksesta samalla alueella. Tutkimukseni paikantuu osaksi keskustelua kaivostoiminnan sosiaalisesta kestäväyydestä, jossa paikallisyhteisöjen hyväksyntä on yksi keskeinen kriteeri. Laajemmin määriteltynä tutkimuksen on osa ympäristösosiologista tutkimusperinnettä, jossa yhtenä keskeisenä kiinnostuksen kohteena ovat perinteisesti olleet maankäyttöön liittyvät kiistat ja konfliktit.

1.1. Lähestymistapa ja tutkimuskysymykset

Ympäristösosiologiassa yksi keskeisistä tutkimusaiheista on ollut ympäristöliikettä ja ympäristökonfliktit. Ympäristökonfliktit ovat usein seurausta siitä, että luontoympäristöä koskevat tavoitteet ja odotukset ovat ristiriitaisia. Ympäristöön liittyvät moninaiset huolet, tarpeet ja odotukset tulevat yhteiskunnalliseen tietoisuuteen, kun ympäristön muuttamiseen liittyvät toimet nousevat kritiikin kohteeksi. (Valkonen & Saaristo 2010.)

Ydinongelma Kolarin kuntaan sijoittuvassa Hannukaisen kaivoshankkeessa on se, voiko erilaisia maankäyttömuotoja sovittaa yhteen ja jos ei, minkälaisen elinkeinojen harjoittaminen olisi alueella hyväksyttävää. Hannukaisen kaivoshanketta koskevassa julkisessa keskustelussa huomio on keskittynyt kaivosta vastustavien matkailuyrittäjien ja kaivoksen puolestapuhujien vastakkainasetteluun. Maankäyttöön liittyvät ristiriitaiset intressit eivät kuitenkaan vielä tee kiistasta ympäristökonfliktia. Toisin kuin maankäyttöä koskeviin ristiriitoihin, ympäristökonflikteihin liittyy laajempi ympäristöongelmien ja ympäristökriisin näkökulma. (Valkonen & Saaristo 2010.) Hannukaisen kaivoshankkeessa kannanotot kytkeytyvät myös laajemmin ympäristökysymyksiin, kuten kestävään luonnonvarojen käyttöön ja ympäristönsuojeluun. Näin ollen hankkeen kohdalla voidaan puhua ympäristökonfliktista.

Myös kaivoshankkeiden sosiaalista kestävyyttä koskeva tutkimusta keskittyy suurelta osin maankäyttöön tarkastellessaan elinkeinojen yhteensovittamisen parhaita käytäntöjä (Esim. Kokko, ym. 2012). Tarkastelunäkökulmassa painottuu se, mitä yhtiöt voivat tehdä integroitukseen osaksi paikallista yhteisöä, kompensoida aiheuttamia haittoja ja rakentaa suhdetta paikallisiin ihmisiin. Tässä työssä haluan kuitenkin painottaa paikallista näkökulmaa. Leena Suopajärven (2003, 11) mukaan tutkimus antaa tutkittaville äänen, eli se tuo tutkittavien näkökantoja esille tieteen kielellä. Tämän tutkimuksen tehtävänä on tehdä näkyväksi merkitysviitekehyksiä ja arvoperusteita, joiden pohjalta paikalliset ihmiset arvioivat yhtiön toimintaa, perustelevat kaivoshankkeen hyväksyttävyyttä tai rakentavat kritiikkiä sitä kohtaan.

Työssäni kysyn, kuinka paikalliset ymmärtävät suhteensa monikansalliseen kaivosyhtiöön ja minkälaisiin arvoperusteisiin ja ymmärrykseen kaivoshankkeesta sen kannatus tai kritiikki perustuu?

Työn teoreettisena viitekehyksenä käytän Boltanskin ja Thévenot'n (2006) oikeuttamisen maailmojen teoriaa, jonka avulla voidaan tarkastella erilaisten inhimillisessä toiminnassa ja yhteisössä kohdattavien kiistojen dynamiikkaa. Teoria jäsentää niitä oikeuttamisen prosessien perusteita, joihin ihmiset turvautuvat niin poliittisissa kuin arkielämänkin kiistatilanteissa. Oikeuttamisen maailmat toimivat työssä myös analyysivälineenä, jolla tyypittelen haastatteluaineistossa esiintyviä oikeutuksia.

Tutkimuksen tavoitteena on tehdä näkyväksi merkitysviitekehysten ja arvoperusteiden moninaisuutta, joiden pohjalta paikalliset ihmiset perustelevat näkemyksiään kaivoshankkeen hyväksyttävyydestä tai rakentavat kritiikkiä hankkeen toteutusta vastaan. Tarkastelen sitä, perustuvatko arvopreferenssit esimerkiksi pyrkimyksille osoittaa erilaisten elinkeinojen yhteensovittamisen mahdollisuus tai mahdottomuus, vai onko taustalla jotain muutakin? Tämän tutkimuksen tehtävä on pyrkiä syventämään ymmärrystä siitä, millaiset asiat ovat paikallisella tasolla tärkeitä ja millaiset tekijät määrittelevät näkemyksiä hankkeen hyväksyttävyydestä.

1.2. Tutkimuksen rakenne

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimuskohteen taustaa ja Hannukaisen kaivoshanketta Kolarin kunnassa. Teen myös lyhyen katsauksen kaivoshankkeita koskevaan tutkimukseen ja tutkielmani keskeisiin käsitteisiin. Neljännessä luvussa esittelen Boltanskin ja Thévenot'n (2006) kehittämän oikeuttamisen teorian keskeisiä ajatuksia, jotka toimivat työni teoreettisena viitekehyksenä.

Viidennessä luvussa esittelen pro gradu- tutkielmani aineiston ja analyysimenetelmän. Valotan ensin aineiston valintaa, sen keräämistapoja ja aineiston ominaisuuksia. Analysoin paikallisten näkemyksiä kaivostoiminnan hyväksyttävyydestä aineistolähtöisellä otteella hyödyntäen Boltanskin ja Thévenot'n (2006) määrittelemiä oikeuttamisen maailmoja ja diskurssianalyysia. Lisäksi käsittelen oikeuttamisen teorian mukaisen analyysin soveltumista haastatteluaineiston analyysiin sekä sen suhdetta diskurssianalyysiin. Tämän jälkeen esittelen analyysin rakenteen ja havainnollistan, kuinka sovellan menetelmää tutkielmassa.

Analyysiluvuissa esittelen tutkielman keskeiset tulokset. Tarkastelen ensin aineiston yleisiä piirteitä ja siinä käytettyjä oikeutuksia yleisesti. Tämän jälkeen keskityn tunnistamiini teemojen mukaisiin puhumisen tapoihin. Lopuksi vedän langat yhteen ja vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin.

2. Tutkimuskohteen esittely

2.1. Kaivostoiminta

Kaivosteollisuudella tarkoitetaan metallimalmien ja teollisuusmineraalien louhimista ja malminetsintää. Kaivosteollisuus on siten osa mineraalialan kokonaisuutta. Metallimalmeja hyödyntävät kaivokset tuottavat rikasteita metalleja jalostavalle ja niitä edelleen käyttävälle teollisuudelle. Teollisuusmineraalien kaivostoiminnassa tuotetaan sekä rikasteita että suoraan erilaisia lopputuotteita. Malminetsintä puolestaan on kaivosteollisuuden kannalta keskeinen osa kehittämistoimintaa, jolla pyritään turvaamaan uusien mineraalivarojen löytyminen sekä tuotannon jatkuminen ja monipuolistuminen. (Suomen mineraalistrategia 2010.) Tässä tutkimuksessa kaivostoiminnalla tarkoitetaan nimenomaan metallimalmien ja teollisuusmineraalien louhimista tai malminetsintää, eli kaivosteollisuutta.

Vuonna 2012 Suomessa toimi kaksitoista metallimalmi kaivosta ja teollisuusmineraaleja louhittiin noin 30 kaivoksessa. Valmisteilla on noin kymmenen merkittävää uusien kaivosten avaamiseen ja jo toimivien kaivosten laajentamiseen tähtäävää hanketta, joista suurin osa sijoittuu Pohjois- ja Itä-Suomeen (Työ ja elinkeinoministeriö 2013,13). Pohjoiset alueet tarjoavat ihanteelliset puitteet kaivostoiminnalle paitsi rikkaiden malmivarantojen, myös kehittyneen infrastruktuurin ja vakaan poliittisen ilmapiirin ansiosta. Sijoittajien näkökulmasta Suomi on kiinnostava kohde myös siinä mielessä, että louhintamaksut ja verotus ovat Suomessa edelleen verrattain matalalla tasolla. Lisäksi suhtautuminen kaivostoimintaan on tutkimusten mukaan avointa ja positiivista, kunhan riittävästä tiedonsaannista ja toiminnan läpinäkyvyydestä ja vastuullisuudesta huolehditaan (Esim. Rytteri 2012, 54; Mononen 2012).

Esimerkiksi Finnwatchin tekemän selvityksen mukaan kansainvälisten kaivosyhtiöiden aggressiivinen verosuunnittelu aiheutti Suomelle 49 miljoonan euron veronmenetykset. Finnwatchin (2016) raportti osoittaa, että Suomen kansainvälisesti verraten yritysmyonteisellä kaivosveropolitiikalla ei ole onnistuttu saavuttamaan tavoiteltuja taloudellisia hyötyjä yhteiskunnalle. Metallikaivosten osuus Suomen bruttokansantuotteesta sekä maksetuista palkoista on vain noin 0,1 prosenttia. Järjestön mukaan Suomea voikin kaivosverotuksen osalta verrata kehittyviin maihin, joissa kaivosyhtiöitä on arvosteltu niiden luonnonvarojen hyödyntämisestä ilman, että paikallisille on jäänyt riittävää korvausta. (Finnwatch 2016.)

Kaivosteollisuus on luonteeltaan kansainvälistä liiketoimintaa ja alaa hallitsevat muutamat suuret monikansalliset yhtiöt. Kaivosteollisuus on pääomavaltainen ala ja yhtiöt ovat hankkeidensa toteuttamisessa riippuvaisia ulkopuolisista sijoittajista. Kaivoshankkeissa on tavallisesti mukana monia toimijoita alkaen paikallisista maanomistajista, kansainvälisiin riskisijoittajiin ja lainojen antajiin ympäri maailmaa (Hentilä & Jauhiainen 2009). Kaivosalalla toimii kuitenkin myös satoja pienempiä kaivosyhtiöitä ja tuhansia pieniä malminetsintäyrityksiä, joiden tavoitteena on tuottaa ja kehittää malmiaiheita ja -esiintymiä edelleen myytäväksi kaivosyhtiöille. Suomessa pääosa alan toimijoista on pieniä tai keskisuuria kaivosyhtiöitä sekä malmiaiheiden kehittämiseen keskittyviä PK-sektorin yrityksiä. Ne ovat yleensä listautuneet ulkomaisiin pörssihin Torontossa, Lontoossa, Tukholmassa, Oslolla ja Sydneyssä. Kaivosala onkin eräs niistä harvoista teollisuuden sektoreista Suomessa, johon suuntautuu huomattavia ulkomaisia investointeja. (Suomen mineraalistrategia 2010.)

Kaivostoimintaa ja malminetsintää ohjaa Suomessa kaivoslaki ja ympäristönsuojelulaki. Kaivostoiminnan aloittaminen Suomessa vaatii useita viranomaislupia ja hyväksyntöjä. Vuonna 2011 voimaan tulleen kaivoslain mukaan kaivosviranomaisen ei saa myöntää kaivoslupaa, jos hanke aiheuttaa huomattavia vahingollisia ympäristövaikutuksia tai heikentää merkittävästi paikkakunnan asutus- ja elinkeino-oloja (Kaivoslaki 621/2011). Kaivoshankkeiden vaikutuksia selvitetään suunnitteluvaiheessa ympäristövaikutusten arviointimenettelyllä (tästä eteenpäin YVA) silloin, kun hankkeella on merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia. YVA-menettelyn tavoitteena on myös lisätä kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa hankkeiden suunnitteluun. (YVAL 1994/468.) Osana YVA-menettelyä toteutetaan sosiaalisten vaikutusten arviointi (tästä eteenpäin SVA). Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin tarkoituksena on kuvata hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset ihmisten terveyteen, elinoloihin ja hyvinvointiin.

2.2. Kolarin kunta ja Hannukaisen kaivoshanke

Kolarin kunta sijaitsee Länsi-Lapissa, Tornionjoen ja Muonionjoen varrella Ruotsin rajan tuntumassa. Kunnassa on hieman vajaa 4000 asukasta ja sen elinkeinot rakentuvat pitkälti matkailun varaan. (Kolari.fi 2015.) Perimätiedon mukaan ensimmäiset matkailijat saapuivat jo 1930-luvun alussa. Monivaiheisen kehityskulun myötä Yllästunturin ympärille on kasvanut suosittu matkailukeskus. Yllästunturin kupeessa sijaitsee kaksi kylää: pohjoispuolella Äkäs-

lompolo ja eteläpuolella Ylläsjärvi, jotka molemmat saavat tulonsa pääosin matkailusta. (Ylläs.fi 2015.) Ylläs on suosittu hiihto- ja laskettelukeskus. Lisäksi matkailun keskeinen vetoimatekijä alueella on Pallas-Yllästunturin kansallispuisto, joka on kunnan kotisivujen mukaan maan kolmanneksi suurin ja suosituin (Kolari.fi 2015).

Matkailun lisäksi keskeisiä elinkeinoja Kolarin kunnassa ovat metsätalous ja poronhoito. Myös kaivostoiminnasta on kaavailtu Hannukaisen alueelle hanketta, joka palauttaa Kolarin takaisin teolliseksi paikkakunnaksi. Kolarissa on ollut kaivostoimintaa ennenkin, Rautaruukin ja Outokummun toimesta vuodesta 1978 aina vuoteen 1990. (Juntti 2013.) Hannukaisen vanha kaivosalue sijaitsee noin 10 kilometrin päässä Ylläksen matkailukeskuksesta ja samalla paikalla myös kaivosyhtiö Northland oli aikeissa harjoittaa kaivostoimintaa. Toteutuessaan kaavaillun kaivoksen avolouhos olisi ollut jopa Euroopan suurin.

Nyt jo konkurssiin ajautunut Northland Resources Incorporated oli alun perin jo vuonna 1997 perustettu kanadalainen malminetsintä- ja kaivosten kehittämissyhtiö, jolla oli tutkimuksen aineiston keräämisen aikaan syksyllä 2014 kaksi tärkeää kaivoshanketta Ruotsin ja Suomen pohjoisosissa. Northland haki valtauksen Hannukaisen kaivosalueelle vuonna 2005. Kaivosalue sijaitsee Kolarin kuntakeskuksesta noin 25 km koilliseen. Vireillä ollut kaivoshanke sisälsi Hannukaisen ja Kuervitikon louhokset. Hannukaisen alueella sijaitsee ennestään kaksi vanhaa avolouhosta, Laurinoja ja Kuervaara, jotka olivat toiminnassa vuosina 1978-1988. Louhosten malmi rikastettiin Rautuvaaran rikastamolla, jossa sijaitsee myös rikastushiekkaallas. Kuervitikon esiintymä sijaitsee noin 2,5 km Hannukaisesta pohjoiseen eikä esiintymää ei ole louhittu aikaisemmin. (Lapin ELY-keskus 2014.)

Ennen konkurssia yhtiöllä oli Ruotsin puolella Pajalassa operoiva kaivos ja Suomen puolella Kolarissa Hannukaisen kaivoshankeen ehti edetä jo pitkälle. Yhtiö oli tehnyt hankkeen kannattavuuslaskelmat ja kaivosprojektin maankäytön suunnittelu oli käynnissä. Lisäksi hankkeen ympäristövaikutusten arviointiprosessi päättyi vuonna 2014. (Lapin ELY-keskus 2014.)

ELY-keskuksen lausunnossa YVA:sta todetaan, että Hannukaisen alue on kaivostoiminnan suunnittelulle monin tavoin haasteellinen. Erityisesti korostui alueen tärkeys matkailun ja virkistyskäytön osalta sekä hankkeen sijoittuminen Ylläksen matkailukeskuksen läheisyyteen. Huolimatta siitä, että ELY-keskus löysi huomautettavaa YVA-raportista, selvitys todettiin riittäväksi ja hanke eteni lupakäsittelyyn ja jatkosuunnitteluun. (Lapin ELY-keskus 2014.)

Kaivoksen eliniäksi arvioitiin noin 17 vuotta. Tuotanto oli tarkoitus käynnistää Hannukaisen avolouhoksessa, jonka arvioitiin olevan tuotannossa vuosina 2016-2034. Kuervitikon avolouhoksen tuotantoajaksi arvioitiin puolestaan 2024-2030. (Lapin ELY-keskus 2014.)

Heinäkuussa 2014 Northlandin Suomen puolen tytäryhtiö Northland Mines vetäytyi Hannukaisen kaivoshankkeesta ja irtisanoi kaikki 11 työntekijäänsä Kolarissa. Ilmoituksen jälkeen myös Kolarin kunta tiedotti keskeyttävänsä Hannukaisen kaivosalueen kaavoituksen (LK 2014). Lokakuussa 2014 Northland kertoi lopettavansa kaiken toimintansa pysyvästi myös Pajalassa, koska yhtiön rahat olivat lopussa. Yhtiön mukaan raudan hinnan heikkeneminen oli viimeinen pisara Northlandin rahavaikeuksille. (Elonen 2014.) Lopulta joulukuussa 2014 yhtiö ilmoitti pörssitiedotteessaan viimeisimpien rahoitusneuvottelujen kariutuneen, ja että yhtiön hallitus on päättänyt hakea konkurssia. (Talvitie 2014.)

Vaikka Northland lopetti toimintansa Hannukaisessa, ei hankkeen kohtalo ollut vielä sinetöity. Suomalainen Tapojärvi Oy osti Hannukaisen kaivoshankkeen Northlandin konkurssipesältä toukokuussa 2015 (Rautiainen 2015). Lapin Kansan uutisen mukaan Tapojärvi Oy palaa kaupalla juurilleen, sillä se on toiminut urakoitsijana kaivoksilla ympäri Suomea vuodesta 1972 lähtien, myös Rautuvaarassa Kolarissa. Tällä hetkellä se toimii Kemin, Kittilän, Kyllälahden ja Pampalon kaivoksilla. Tapojärvi Oy omistaa myös kaksi rikastuslaitosta. Yhtiön tarkoituksena on aloittaa tuotanto Hannukaisessa mahdollisimman pian. (Lapin Kansa 2015.)

3. Paikallisyhteisöjen ja kaivosyhtiöiden välinen suhde tutkimuksen keskiössä

Paikallisten yhteisöjen ja kaivosyhtiöiden välinen suhde on kasvavassa määrin kiinnostanut tutkijoita niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Sairinen 2011). Sitran selvityksen mukaan pelkästään Suomessa on 2010-luvulla käynnistetty 143 erilaista kaivostoimintaa koskevaa tutkimus- ja kehityshanketta. Hankkeista yli puolet (58 %) on luonteeltaan teknologisia ja noin 13 prosenttia liittyy vaikutusarviointiin. (Sitra 2014; Sitra 2015.) Paikallisuus ja paikallisen mielipiteen merkitys on yhä useammin luonnonvarojen käyttöä koskevien keskustelujen ytimessä ja siten myös keskustelussa kaivostoiminnan hyväksyttävyydestä on paneuduttu entistä enemmän paikallisyhteisöjen mielipiteisiin ja olosuhteisiin (Sairinen 2011, 139).

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ollaan usein kiinnostuneita kaivosyhtiöiden ja paikallisten ihmisten vuorovaikutuksesta. Näissä tutkimuksissa on viimeisinä vuosina painottunut kiinnostus niin kutsuttua sosiaalista toimilupaa sekä sosiaalista kestävyyttä kohtaan. Sosiaalisella toimiluvalla tarkoitetaan väljästi määriteltynä sidosryhmien kaivosyhtiölle myöntämää informaalia, laajaa yhteiskunnallista hyväksyntää. Erityisesti kaivostoiminnan osalta sosiaalista toimilupaa pidetään toiminnan käynnistämisen kannalta tärkeänä. Sosiaaliseen toimilupaan keskittyvissä tutkimuksissa tarkastellaan yhtiöiden käytäntöjä ja pyritään löytämään ratkaisuja ja käytännön sovelluksia toiminnan kehittämiseksi. (ks. esim. Sairinen 2011.)

Sosiaaliseen kestävyteen keskittyvissä tutkimuksissa sen sijaan ensisijaisena tavoitteena ei ole löytää yleistyksiä tai syy-seuraussuhteita, vaan ymmärtää ja kuvailla ilmiöitä. Sosiaalisen kestävyteen liittyvissä tutkimuksissa korostuu yhtiönäkökulman sijaan paikallinen näkökulma, osallisuus sekä vaikutusmahdollisuudet. Kestävään kaivostoimintaan, kaivostoiminnan ympäristövaikutuksiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin keskittyvien tutkimusten tulokset esitetään usein kaivostoiminnan kestävyyttä mittaavina indikaattoreina tai kohteina kaivostoiminnan hyvistä käytännöistä. (Esim. Kokko ym. 2013, Kohl ym. 2013.)

3.1. Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalinen kestävyys on yksi kestävän kehityksen kolmesta elementistä ekologisen ja taloudellisen kestävyuden ohella. Vaikka sosiaalinen kestävyys edustaa yhtä kolmasosaa tekijöistä joista kestävä kehitys rakentuu, jää se usein keskustelussa taloudellisen ja ekologisen kestävyuden varjoon. Monesti sen ajatellaankin olevan riippuvainen muista kestävyuden ulottu-

vuuksista. Sosiaaliset vaikutukset ovat kuitenkin ehdottoman tärkeitä sekä kaivostoiminnan että niiden yhteisöjen kestävä kehityksen kannalta, joissa kaivokset operoivat. (Tiainen ym. 2013; Suopajarvi ym. 2015.)

Kasvava osa kirjallisuudesta hyödyntää sosiaalista kestävyys käsitettä pyrkien määrittelemään, miten sosiaalinen kestävyys sijoittuu osaksi kestävä kehitystä, mitä sosiaalinen kestävyys pitää sisällään sekä sitä, millaisin muuttujin sosiaalista kestävyttä voitaisiin mitata. Käsitettä hyödynnetään myös erilaisissa poliittisissa ohjelmissa suositusten, standardien ja hyvien käytäntöjen määrittelemisen välineenä. Monissa tutkimuksissa sosiaalinen kestävyys liitetään eri elinkeinojen yhteensovittamiseen (esim. Kokko ym. 2013, 13; Juurola & Karppinen 2003, 133). Kai Kokon ja kumppaneiden (2013) mukaan sosiaalisen kestävyys tavoittelussa on tärkeää pyrkiä muodostamaan ymmärrys siitä, kuinka erilaiset elinkeinot luonnonvaroja hyödyntävät. Siksi ensimmäinen askel elinkeinojen yhteensovittamiseksi sosiaalisesti kestävällä tavalla, on ensin tunnistaa alueen maankäyttäjät ja varmistaa riittävä tiedonsaanti kaikille sidosryhmille. (Kokko ym. 2013.)

Sosiaalinen kestävyys yhdistäminen elinkeinojen yhteensovittamiseen korostaa sen päällekkäisyyttä taloudellisen kestävyys kanssa. Sosiaalisten hyötyjen kestävyys edellyttää taloudellisesti vakaata ja kestävä tuotantoa. Sosiaalisen kestävyys voidaan katsoa kuitenkin olevan päällekkäistä myös ekologisen kestävyys kanssa (Juurola & Karppinen 2003, 132). Tähän liittyy myös ajatus sosiaalisen kestävyys ylisukupolvisuuden vaatimuksesta. Kehitys ei voi olla pitkällä aikavälillä kestävä, jos se perustuu luonnon kantokyvyn ylittävälle toiminnalle tai vaarantaa luonnon monimuotoisuuden.

Leena Suopajarven ja kumppaneiden (2015) mukaan sosiaalisen kestävyys käsitteen voi katsoa rakentuvan kahdella tapaa, prosessiluontoisesti ja kontekstuaalisesti. Kaivoshankkeiden yhteydessä sosiaalisen kestävyys prosessiluontoisuus viittaa suunnitteluun ja päätöksentekoon toiminnan eri vaiheissa. Kontekstuaalisuudella puolestaan tarkoitetaan paikallisia erityispiirteitä ja ominaisuuksia, mukaan lukien paikallinen historia ja ihmisten kokemukset, paikalliset elinkeinot ja yhteisön tulevaisuuden näkymät. (Suopajarvi ym. 2015.)

Jurolan ja Kappisen (2003) mukaan sosiaalinen kestävyys voi tarkoittaa eri asioita paitsi eri paikoissa, myös ajassa. Sosiaaliseen kestävyys vaikuttavat tekijät voivat muuttua nopeasti, kuten kaivoshankkeiden kohdalla, tai hitaammin, jolloin ihmisillä on enemmän aikaa sopeu-

tua muutokseen. Yhteiskunnan jatkuva muuttuminen vaikeuttaa kuitenkin sosiaalisen kestävyden arviointia (Juurola & Karppinen 2003, 133). Se kuinka sosiaalisia muutoksia aiheuttavat prosessit paikallisella tasolla ymmärretään, merkityksellistetään tai kuinka niitä arvioidaan, riippuu sosiaalisesta kontekstista. Esimerkiksi Frank Vanclayn (2002, 192) mukaan yhteiskunnassa on ryhmiä, jotka sopeutuvat muutoksiin nopeasti ja hyödyntävät niiden kautta avautuvia uusia mahdollisuuksia. Toisaalta taas on niin sanottuja haavoittuvia ryhmiä, jotka eivät ole yhtä joustavia ja kokevat muutokseen liittyvät negatiiviset vaikutukset kaikkein vahvimmin.

Kaivokset ovat aina yksilöitä, kahta samanlaista kaivosta tai kaivoshanketta ei ole. Niiden vaikutukset koetaan eri lähtökohdista eri tavoin. Siksi juuri kaivoshankkeiden kohdalla on tärkeää, että sosiaalisten vaikutusten arviointi ei rajoitu vain hankkeiden suunnitteluvaiheeseen, vaan sen tulisi perustua jatkuvaan vuorovaikutukseen ja keskusteluun paikallisten ihmisten ja kaivosyhtiöiden välillä (vrt. Kokko ym. 2013). Sosiaalisen kestävyden edellytyksenä voidaan pitää sitä, että paikallisesti olemassa olevien elinkeinojen toiminnan jatkuvuus turvataan ja toiminnan kehittämisen mahdollisuudet säilytetään.

Sosiaalista kestävyttä ei kaivoshankkeiden yhteydessä ole kuitenkaan mielekäästä tarkastella ainoastaan elinkeinojen yhteensovittamisen näkökulmasta, sillä tällöin unohdetaan ekologisen kestävyden merkitys kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamisessa. Sosiaalista kestävyttä olisi aina tarkasteltava paikallisella tasolla ja pyrittävä ymmärtämään sen paikallisesti erityiset ulottuvuudet ja sisällöt (Kokko ym. 2013, 13- 14, Suopajarvi ym. 2015). Luonnonvarahankkeiden kannalta päätöksenteon haasteena ovatkin erityisesti arvopreferenssien ja arvotamismittareiden moninaisuus.

3.2. Sosiaalinen kestävyys vs. sosiaalinen toimilupa

Suomessa kaivostoimintaa koskevassa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kiinnostus sosiaalisen toimiluvan tutkimusta kohtaan on viimeisten vuosien aikana kasvanut. Tutkijat ovat esimerkiksi pyrkineet tunnistamaan tekijöitä, jotka ovat keskeisiä sosiaalisen toimiluvan ja paikallisten toimijoiden hyväksynnän saavuttamiseksi paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla. Esimerkiksi Kokon ja kumppaneiden (2013) mukaan sosiaalinen toimilupa rakentuu hyväksyttävyydelle, luotettavuudelle ja sidosryhmien luottamukselle, jotka on kentällä saavutettu. Johanna Kohl ja kumppanit (2013) puolestaan esittävät, että sosiaalisessa toimiluvassa

on kyse eri sidosryhmien tarpeiden ja tavoitteiden ymmärtämisestä, kommunikaatiosta sekä vaikutusten reflektoinnista monista eri näkökulmista.

Alkujaan sosiaalisen toimiluvan käsite kehitettiin kansainvälisen rahoitussektorin toimesta yhtiöiden riskinhallinnan ja itseohjautuvuuden tarpeisiin. Lähtökohtaisesti yhtiöiden pyrkimykseen ansaita sosiaalinen toimilupa, vaikuttaa rahoitusmarkkinoiden paine. Jotkut rahoittajat esimerkiksi vaativat sosiaalisten vaikutusten arviointiprosessin läpikäymisen ja niin kutsutun sosiaalisen toimiluvan laajan sidosryhmien hyväksynnän saavuttamista ennen investointipäätöstä. (Kokko ym. 2013.) Myös sosiaalista toimilupaa koskeva tutkimus heijastelee käsitteen syntyperää. Tutkimuksissa painottuu usein yhtiönäkökulma. Esimerkiksi Kohl ja kumppanit (2013) katsovat, että sosiaalinen toimilupa on väline, jonka avulla voidaan koota niin paikallisten ihmisten, viranomaisten, tutkijoiden ja teollisuuden tieto ja osaaminen strategisen päätöksenteon tueksi, erilaisten konfliktien välttämiseksi ja kaivoksen häiriöttömän operoinnin turvaamiseksi. Sosiaalisen toimiluvan voi sanoa olevan osa yhtiön riskinhallintaa.

Sosiaalinen toimilupa edustaa siis olennaiselta osin yhtiönäkökulmaa. Owen ja Kemp (2012) esittävät, että kaivosalalla laajasti omaksutusta sosiaalisen toimiluvan käsitteestä on tullut osa yhtiöiden arkisanastoa jo siinä määrin, että voidaan puhua käsitteen liioitellusta käytöstä. Owenin ja Kempin mukaansa se, että kaivosyhtiöt ponnistelevat taukoamatta sosiaalisen toimiluvan saavuttamiseksi, ylläpitämiseksi ja uusintamiseksi otetaan ikään kuin annettuna. Käsitteen sisältöä tai merkitystä yhtiöiden toiminnan kannalta ei kyseenalaisteta. (Owen & Kemp 2012, 2.) Lisäksi yhtiöiden puheessa sosiaalinen toimilupa rinnastuu usein paikallisen yhteisön tukeen tai hyväksyntään luonnonvarahankkeissa.

Ei ole kuitenkaan aivan yksinkertaista, kuinka paikallisten tai paikallisen yhteisön tuki tai hyväksyntä voidaan määritellä, sillä paikallisuus ei ole mitään selkeärajaista tai pysyvää (Tuulentie & Meriruoho 2008, 84.) Paikallisuus muotoutuu paitsi maantieteellisten ja hallinnollisten rajavetojen, myös ihmisten liikkuvuuden ja sitä kautta muuttuvien sosiaalisten suhteiden ja kanssakäymisen seurauksena. John Urry (1995) erottaa paikallisuuden käsitteessä kaksi eri ulottuvuutta: sosiaalinen ja spatiaalinen. Nämä ulottuvuudet muodostavat erilaisia sosiaalisten suhteiden kombinaatioita jollain tietyllä maantieteellisesti määritellyllä alueella. (Urry 1995, 63.) Paikallisuuden voidaan määritellä siis olevan paikkaan sidottua, fyysistä ja sosiaalista paikassa olemista (Valkonen 2003, 165).

Yhteisön käsite on puolestaan sisällöllisesti erilainen kuin paikallisuuden käsite. Esimerkiksi Lehtonen (1990) erottaa kolme erilaista tapaa määrittellä yhteisöjä. Hänen mukaansa yhteisö voidaan käsittää joko alueellisesti rajattavissa olevana yksikkönä, sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvana tai yhteenkuuluvuuden tunteiden tai muiden symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkönä (Lehtonen 1990, 17). Yhteisö voidaan siis nähdä paikallisena tai ei-paikallisena ilmiönä, perustuen maantieteeseen tai yhteisön jäsenten väliseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai jaettuihin intresseihin. Eri tavoissa määrittellä paikallisuutta ja paikallista yhteisöä painottuvat eri tavoin sosiaalinen vuorovaikutus ihmisten välillä sekä mahdollisuus rajata käsite koskemaan fyysistä olemista jollain tietyllä alueella.

Paikallisyhteisön käsitteessä luonnollisesti yhdistyy elementtejä sekä paikallisuuden että yhteisön käsitteestä. Usein paikallisuus ja paikallisyhteisö tai paikalliset asukkaat mielletään synonyymeiksi. Kuitenkin esimerkiksi Lehtosen mukaan paikallisuus on ainoastaan yhteisöllisyyden ulkoinen tunnusmerkki, joka kyllä luo edellytykset yhteisölle ja varsinainen yhteisöllisyys on aina seurausta jonkinlaisesta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta (Lehtonen 1990, 218- 219). Paikallisyhteisössä, kuten yhteisössä yleensä, on ihmisten välillä sosiaalista vuorovaikutusta, joka luo yhteisyyttä. Lisäksi paikallisyhteisön käsite ei viittaa ainoastaan tietyllä alueella asuvien ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen, vaan myös sosiaaliseen järjestelmään, joka muodostuu alueella toimivista instituutioista, kuten palveluista tai yhdistyksistä (Raitio & Rannikko 2006, 4).

Mediassa ja kaivosyhtiöiden tavassa puhua paikallisesta väestöstä korostuu yhtenäisyys, oletus jollain alueella tapahtuvasta vuorovaikutuksesta, joka luo yhteisyyttä. Tapa esittää paikalliset yhtenä merkitsee, että on olemassa jokin yhtenäinen paikallinen näkemys asioista sekä yhteinen paikallinen etu (Tuulentie & Meriruoho 2008, 86). Yhtiön näkökulmasta yksi yhtenäinen yhteisö helpottaa konsensuksen ja sosiaalisen toimiluvan saavuttamista. Owen ja Kemp (2012) esittävät, että koska sosiaalinen toimilupa esitetään osallistavana rakenteena, se väistämättä palvelee tämän yhtenäiseksi oletetun enemmistön etua. Heidän mukaansa huolimatta siitä, että käsitteessä sana ”sosiaalinen” luo mielikuvan osallistavasta rakenteesta, se todellisuudessa häivyttää mielipiteiden, kokemuksen ja vaikutusten erot ja moninaisuuden. Puhe sosiaalisesta toimiluvasta kokoaa paikalliset äänet yhdeksi toiminnan sallivaksi instrumentiksi. (Owen & Kemp 2012, 5.) Se vie tarkoituksella tai tahattomasti huomion pois sidosryhmien diversiteetistä, mielipide-eroista, eriävistä kokemuksista ja kaivostoiminnan moninaisista vaikutuksista paikallisiin.

Kokko ja kumppanit (2013, 47) huomauttavat, että sosiaalinen toimilupa onkin yhtiölähtöinen näkökulma kaivosyhtiöiden ja paikallisen yhteisön tarkastelussa kun taas sosiaalinen kestävyys lähtee yhteisön näkökulmasta. Sosiaalinen toimilupa on välineellinen suhteessa kestävä kehityksen tavoitteisiin. Siinä on pitkälti kyse jokaisen yksittäisen yhtiön tavasta toimia niissä olosuhteissa ja siinä yhteisössä, jotka ovat kaivoksen vaikutuspiirissä. Sosiaalisessa toimiluvassa korostuu se, että paikallisten ihmisten mielipiteiden, tarpeiden ja vaatimusten huomiomisella tavoitellaan kaivostoiminnan ja tuotannon jatkumista. Näiden prosessien sivutuotteena toiminnan yleinen ja ylisukupolvinen kestävyys voi myös parantua (Kokko 2013 40–43).

Sosiaalisen kestävyuden käsitteessä sen sijaan paikallisten osallisuus ja vaikutusmahdollisuus ovat keskiössä. Kaivosyhtiöiden ja paikallisten välisiä suhteita tarkastelevissa tutkimuksissa onkin vähitellen alettu painottaa yhä enemmän sosiaalisen kestävyuden näkökulmaa sosiaalisen toimiluvan sijaan. Myös pro gradu -tutkielmani paikantuu osaksi tätä keskustelua. Tarkastelemalla sitä, minkälaiset arvot ja arvostukset ohjaavat paikallisten näkemyksiä koskien Hannukaisen kaivoshanketta voidaan purkaa myös mahdollista olettamusta paikallisen väestön jaetuista mielipiteistä ja intresseistä.

4. Oikeuttamisen teoria

Työn teoreettisena viitekehystenä käytän Boltanskin ja Thévenot'n (2006) oikeuttamisen maailmojen teoriaa, jonka avulla voidaan tarkastella erilaisten inhimillisessä toiminnassa ja yhteisössä kohdattavien kiistojen dynamiikkaa. Teoria jäsentää niitä oikeuttamisen prosessien perusteita, joihin ihmiset turvautuvat niin poliittisissa kuin arkielämänkin kiistatilanteissa.

Oikeuttamisen teorian juuret ovat pragmaattisessa sosiologiassa, jonka voi sanoa syntyneen kriittisessä suhteessa Bourdieulaiseen sosiologiaan. Pragmaattisen sosiologian näkökulmasta Bourdieun kriittisen sosiologian ongelma liittyy vallan käsitteeseen. Boltanski katsoo vallan käsitteen laajamittaisen käytön johtavan siihen, että lähes kaikki toimijoiden väliset suhteet kaikilla tasoilla, instituutioista kaikkein henkilökohtaisimpiin, nähdään valtasuhteina. Valta on käsitteenä samanaikaisesti paitsi liian vahva, myös liian epämääräinen. Kriittisen sosiologian hengessä voidaan tulkita lähes minkä tahansa suhteen perustuvan vallankäyttöön. Jos ajatellaan, että valta ei ole välttämättä lähtöisin toimijoista tai että toimijat eivät välttämättä edes tiedosta olevansa dominanssin kohteena, tulee heidän kriittinen kapasiteettinsa aliarvoiduksi tai se jää kokonaan vaille huomiota. (Boltanski 2013, 19-20.)

Boltanskin ja Thévenot'n (2006) mukaan jotta voitaisiin ymmärtää toimijoiden tekemiä valintoja, on luovuttava kriittisyydestä ja suhtauduttava varauksettomasti ihmisten kykyyn arvioida omaa toimintaansa. (Boltanski & Thévenot 2006, 364.) Jos kriittisen sosiologian heikkouksena nähdään sen kyvyttömyys ymmärtää toimijoiden tekemiä valintoja, pragmaattisen sosiologiassa on keskeistä juuri sen pyrkimys oppia yhteiskuntaa rakentavilta ihmisiltä. Pragmaattisessa sosiologiassa on keskeistä ajatus tutkittavien ilmiöiden ainutlaatuisuudesta sekä siitä, että sosiologia ei nouse toimijoiden yläpuolelle. Pragmaattinen sosiologia ei väitä tarjoavansa objektiivista tietoa suhteessa tutkittaviin toimijoihin, vaan määrittävänä tekijänä on pyrkimys kunnioittaa ihmisten toiminnan logiikkaa, käytännön tietoa, käytännön järkeä ja kokemuksia. Pragmaattinen sosiologia tarjoaa tulkintoja asioista ja ilmiöistä toisten mahdollisten tulkintojen rinnalle. (Latour 1996, 199-200.)

Boltanski ja Thévenot (2006) puhuvat kriittisestä kapasiteetista joka on kaikille luonteva ja sisäistetty riippumatta toimijan sosiaalisesta viitekehyksestä. Kriittisen kapasiteetin avulla

toimijat tunnistavat kussakin tilanteessa pätevät oikeuttamisen tavat ja pystyvät toimimaan suhteessa niihin. (Boltanski & Thévenot 2006, 144 -145.) Vaikka Boltanski ja Thévenot sa-
noutuvat irti kriittisen sosiologian perinteestä, kriittisen kapasiteetin käsite tulee lähelle Bourdieun ajatusta käytännöllisen järjen logiikasta. Bourdieun mukaan käytännön järki ilmai-
see sosiaalista sensitiivisyyttä. Bourdieu vertaa käytännöllisen järjen logiikkaa hyvään pe-
lisilmään, jonka avulla pelaaja kykenee ottelun tiimellyksessä intuitiivisesti tajuamaan pelito-
veriansa sekä vastapelurien liikkeitä ja reagoimaan niihin välittömästi. Käytännön järki siis
ennakoi, se pystyy lukemaan kentän kulloisestakin tilasta kentän mahdolliset, syntymässä
olevat tilat. (Bourdieu & Wacquant 1995, 40-43.)

Kriittisen kapasiteetin erona on kuitenkin se, että Boltanskin ja Thévenot'n (2006) mukaan
ihmisten esittämät näkemykset eivät ole yksiselitteisesti sidoksissa yksilön asemaan tai omi-
naisuuksiin. Bourdieu (Bourdieu & Wacquant 1995) taas katsoo, että käytännön järki liittyy
toimijan habitukseen, jossa mennyt, nykyhetki ja tulevaisuus sekoittuvat toisiinsa. Se raken-
tuu toimijan henkilökohtaisten ominaisuuksien, tiedon, taidon suhteiden ja kokemuksen va-
raan. (Bourdieu & Wacquant 1995.)

4.1. Mitä oikeuttamisen teoria teoretisoi

Arto Noron (2000, 321) mukaan tutkimusteorialla tarkoitetaan kaikkia niitä käsitteellisiä kon-
struktioita, joita empiirisessä sosiologiassa kehitellään ja käytetään, mukaan lukien erialiset
ideaalityypit. Oikeuttamisen teorian voi ajatella edustavan tutkimusteoriaa, sillä se rakentuu
keskeiseltä osin käytännön tilanteiden tarkastelulle. Boltanski ja Thévenot (2006) rakentavat
teoretisointia empirian kautta. He analysoivat liike-elämän käsikirjoja ja tulkitsevat niitä po-
liittisen filosofian klassikoista johtamiensa ideaalityyppien, oikeuttamisen maailmojen kautta.
Oikeuttamisen maailmat voidaan siis Noron (2000) tarkoittamassa merkityksessä nähdä käsit-
teellisinä konstruktioina, joita voidaan hyödyntää empiirisessä tutkimuksessa.

Toisaalta oikeuttamisen teorian voi nähdä yleisenä teoriana, sillä se kuvaa yhteiskunnan
koossapysymisen ehtoja ja edellytyksiä. Noron (2000) mukaan yleiset teoriat eivät liity suo-
raan tutkimuksen tuottamaan empiiriseen evidenssiin, mutta ne käyttävät tutkimusteorian
tuloksia keskeisenä materiaalinaan. Noron (2000) mukaan yleiset teoriat ovat yleisiä siinä
mielessä, että ne asettavat kysymyksen siitä, kuinka ”yhteiskunta”, ”sosiaalinen” tai ”kulttuu-
ri” konstituoituu ja yrittävät vastata siihen. (Noro 2000, 321.) Osaltaan oikeuttamisen teorian

tavoitteena on osoittaa, kuinka yhteiskunnallisen järjestyksen säilyminen on mahdollista ja siten sen voidaan ajatella liikkuvan myös yleisen teorian tasolla.

Risto Heiskalan (2012) mukaan yleisen yhteiskuntateorian tehtävänä on tutkia yhteiskuntatieteen tuloksia ja luoda niiden pohjalta malli, joka kertoo, millaisia olioita yhteiskunnassa on ja mitkä ovat niiden keskinäiset suhteet. Heiskala (2012) lisää, että yhteiskuntateorian on otettava huomioon myös arkijärki ja muut eriytyneet tulkintaviitekehykset, jotta sen kohteeksi ei kapenisi pelkästään tieteen merkitysmaailmat. Yhteiskuntateoriat eivät Heiskalan (2012) mukaan välttämättä tyydy ainoastaan kuvailemaan näitä merkitysmaailmoja eli sitä, mitä on, vaan voivat ottaa myös kantaa siihen, miten pitäisi olla. (Heiskala 2012, 85.)

Oikeuttamisen teoria ei pyri olemaan normatiivinen teoria oikeudenmukaisuudesta, vaan sen tehtävänä on osoittaa, miten ihmiset käyttävät oikeuttamisen tapoja arkielämän kiistatilanteissa (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2001, 36). Boltanskin ja Thévenot'n oikeutusten teoriaa voidaan pitää kuitenkin moraaliteorianakin siinä mielessä, että se kuvaa moraalisia järjestyksiä (Malmelin 2011, 91). Boltanskin ja Thévenot'n oikeuttamisen maailmoihin liittyy tietynlainen normatiivinen kannanotto siitä, että yhteiskunnan tulisi rakentua viestinnällisille prosesseille. Näitä prosesseja määrittävät tietyt lainalaisuudet kuten se, että julkisesti esitettyjen oikeuttamisvaateiden tulee edustaa jotain niin korkean tason yhteistä hyvää, että ne ovat kaikkien tunnistettavissa. Boltanski ja Thévenot pitävät oikeutusten tarjoamista myönteisenä merkinä yhteiskunnallisen keskustelun olemassaolosta. (Boltanski & Thévenot, 2006, 37-39.) Ajatusta yhteiseen hyvään perustuvasta oikeuttamisesta ja neuvottelun kautta saavutetuista kompromisseista voi verrata jopa osallistavan tai deliberatiivisen demokratian ihanteeseen, jossa korostetaan julkista, jaettua ja arviointikriteerien määrittelyyn tähtäävää keskustelua ennen äänestämistä tai äänestämisen sijaan (ks. esim. Eliasoph, 2013, 151; Setälä 2014.)

Heiskalan (2012, 85, 96-97) mukaan yhteiskuntateoria on siis käytäntö tai merkitysmaailma, jonka tehtävänä on tarkastella arkijärjen ja tieteen tuottamia teoreettisia malleja järjestääkseen ja pelkistääkseen niistä yleisen tason käsitteistön, joka sisältää tai voi olla sisältämättä normatiivisia kannanottoja. Heiskalan tarkoittamassa mielessä oikeuttamisen maailmojen teoria voidaan nähdä yhteiskuntateorianakin, sillä siinä tarkastellaan yhteisymmärryksen ja konfliktin välistä suhdetta, eli sitä kuinka yhteiskunnallisen järjestyksen säilyminen on mahdollinen. Oikeuttamisen teorian pyrkimyksenä on rakentaa viitekehys, jonka avulla voidaan analysoida toimia, joita ihmiset toteuttavat halutessaan osoittaa olevansa erimieltä ilman, että heidän

tarvitsee turvautua väkivaltaan. Lisäksi oikeuttamisen teorian kautta voidaan jäsentää tapoja, joilla ihmiset rakentavat enemmän tai vähemmän kestäviä kompromisseja.

4.2. Oikeuttamisen maailmat

Boltanski ja Thévenot (2006) pyrkivät oikeuttamisen teorian kautta kuvailemaan toimijan ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Jotta toimija voisi perustellusti väittää kohdanneensa epäoikeudenmukaisuutta, vaaditaan häneltä tiettyjä kompetensseja. Tilannetajun tai arkijärjen varassa suurin osa ihmisistä kykenee tunnistamaan tilanteen luonteen ja mukautumaan siihen (Boltanski & Thévenot 2006, 144-145). Rakentaakseen kriittikkiä tai perustellakseen näkemyksiään, toimijan on kyettävä tunnistamaan kussakin tilanteessa pätevät oikeuttamisen lait sekä vastapuolen näkemyksien taustalla vaikuttavat arvot ja toimittava suhteessa niihin.

Boltanski ja Thévenot katsovat, että monia tilanteita inhimillisessä elämässä voidaan tarkastella oikeuttamisen vaatimuksen kautta. Oikeuttamisteorian mukaisesti inhimillisen toiminnan ajautuessa kriiseihin, sen taustaoletukset ja arvoperusteet tulevat näkyviksi. Jokainen julkisesti esitetty arvostelu tai vaade voidaan palauttaa johonkin kategorisista oikeuttamisen periaatteista ja siten tehdä näkyväksi kannanottojen taustalla olevat arvot (vrt. Hast 2013, 344). Oikeuttamisen teorian tavoitteena on kiistojen sekä niistä esitettyjen arviointien ja ratkaisutapojen ymmärtäminen. Teorian viitekehystä on siis kiinnostavaa, miten sosiaalista järjestystä ylläpidetään ja estetään kiistojen kärjistyminen täysimittaisiksi konflikteiksi luomalla perusteet yksimielisyyden syntymiselle oikeuttamisen kautta. (Autto 2012, 49; Lehtonen & Lonkila 2008; Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 37.) Oikeuttamisen arvoperusteita jäsentävän teorian avulla voidaan siis tunnistaa paitsi kiistan erityispiirteitä, samalla löytää vihjeitä siitä, miten erimielisyydet olisi mahdollista ratkaista.

Perusteoksessaan Boltanski ja Thévenot tunnistavat kuusi erilaista oikeuttamisperustaa, joihin toimijat tukeutuvat yhteiskunnallisia kiistoja koskevissa kannanotoissaan. Nämä oikeuttamisen maailmat Boltanski ja Thévenot ovat johtaneet poliittisen filosofian klassikoista. Lista oikeuttamisen maailmoista on periaatteessa avoin, sillä oikeuttamislogiikoiden maailma ei ole muuttumaton tai ainoa mahdollinen. Empiirisessä tutkimuksessa on mahdollista hahmottaa uudenlaisia oikeuttamisen tapoja, jotka muodostavat kokonaan uuden oikeuttamisen maailman. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 37.) Lista onkin sittemmin lisätty projektien maail-

ma ja ekologian maailma (Esim. Thévenot 2011, 10; Latour 2003). Koska ekologian maailmaan liittyvät periaatteet ovat keskeisiä kaivoshankkeita koskevassa keskustelussa, hyödynnän myös tätä oikeuttamisen maailmaa alkuperäisten kategorioiden lisäksi.

Ekologian maailmassa luonto ja sen monimuotoisuus ovat itseisarvoja (Thévenot 2011, 10). Tärkeää on sovittaa toiminta ympäristön suojelun tavoitteiden mukaiseksi (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 37). Bruno Latourin (2003) mukaan ekologia maailman merkittävin piirre on ajattelutapa, jossa luonnon hyvinvointi on itseisarvo, yhteinen hyvä, joka voidaan korottaa ihmisen hyvinvoinnin rinnalle tai jopa yläpuolelle. Ekologian maailman toinen erityinen piirre on sen aikajänne, joka ulottuu yksittäisen ihmisen kokemuksen ulkopuolelle, tuleviin sukupolviin. (Latour 2003.) Kaivoshanketta koskevissa kannanotoissa ekologian maailmaa edustavat kannanotot, joissa ympäristö ja luonnon monimuotoisuuden vaaliminen asetetaan ensisijaisiksi toimintaa määrittäviksi tekijöiksi. Keskustelussa kaivostoiminnan oikeutuksesta voidaan vedota esimerkiksi siihen, että kaivostoiminnan jättää ympäristöön pysyviä jälkiä. Toisaalta myös matkailulla merkittäviä ympäristövaikutuksia, jolloin kyse on enemmän siitä, mikä luonnonvarojen hyödyntämisen muoto vahingoittaisi ympäristöä vähiten.

Inspiraation maailmassa arvokasta on intohimoinen omistautuminen jollekin asialle, sekä pyrkimys itsensä toteuttamiseen luovalla ja omaperäisellä tavalla. Inspiraation maailmassa tärkeät henkilöt, esimerkiksi taiteilijat, palvelevat yhteistä hyvää pyyteettömästi omistautumisansa kautta. (Boltanski & Thévenot 2006.) Toiminnan motiivina ei ole toisten miellyttäminen, esimerkiksi huomionosoitusten tai kunnian tavoittelu, vaan inspiroitunut ihminen toimii taiteilijan tavoin asian itsensä takia riippumatta siitä, miten ympäristö hänen päämääriinsä suhtautuu. (Boltanski & Thévenot 2006, 88, 162) inspiraation maailman oikeutukset eivät perustu rationaalisuuteen vaan innostukseen, tunteeseen ja luovuuteen. Kaivoshankkeen kohdalla tällainen oikeutus voisi olla esimerkiksi vetoaminen ihmisten tunteisiin intuitioon.

Kodin maailmaa määrittävät perhesuhteiden mallin mukaiset hierarkiat, henkilökohtaiset suhteet, perinteet ja syntymässä saadut asemat. Ihmisten ja asioiden arvo määräytyy hierarkisissa suhteissa, joissa arvojärjestys rakentuu viittaamalla sukupolviin ja perinteisiin. (Boltanski & Thévenot 2006, Autto 2012, 52.) Kodin arvomaailmassa perheen roolit, hierarkia ja velvollisuudet ulotetaan suurempiin yhteisöihin, joiden toiminta perustuu patriarkaaliselle järjestykselle, jatkuvuudelle ja juurtuneille traditioille (Boltanski & Thévenot 2006, 90–91, Thévenot 2011, 10). Kiistassa voidaan vedota esimerkiksi matkailun pitkään historiaan paikallisten

elinkeinona ja osana paikallista kulttuuria, sillä matkailua on harjoitettu Kolarissa jo satoja vuosia. Toisaalta voidaan vedota Kolarilla olevan jo pitkät perinteet kaivospaikkakuntana, sillä Hannukaisessa on ollut kaivostoimintaa ennenkin.

Maineen maailmassa arvokkaita ovat toisten mielipiteet ja mahdollisimman monelta saatu tunnustus. Merkittäviä henkilöitä ovat mielipidejohtajat sekä suurten joukkojen tuntemat ja siksi erityisasemassa olevat henkilöt. (Boltanski & Thévenot 2006.) Esimerkkinä voisi olla keskustelu Northlandin maineesta ja luotettavuudesta kaivosyhtiönä. Kaivosyhtiöille, kuten mille tahansa muullekin yhtiölle tai yritykselle, maine on tärkeä menestystekijä. Toisaalta maineen (ja osin markkinoiden ja teollisuuden) maailmaan kytkeytyvänä argumenttina voi olla se, että kaivostoiminnan vastustaminen ja liian tiukka sääntely heikentävät yhtiöiden sijoittajien kiinnostusta ja että Suomen mainetta kaivosmyönteisenä maana tulisi vaalia.

Kansalaisuuden maailmassa korostuu kollektiivisuus. Toimintaa ohjaavia periaatteita ovat tasa-arvo, kansan tahto, solidaarisuus sekä yhteiset sopimukset ja niiden kunnioittaminen. Kansalaisuuden maailmassa yksilöt ovat tärkeitä yhteisönsä jäseninä. (Boltanski & Thévenot 2006; Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 37.) Kaivoshanketta koskevassa päätöksenteossa kansalaisuuden maailman periaatteiden mukaisesti paikalliset yhteisöt esimerkiksi vaativat, että heidän näkemyksiään on kuultava ennen kun kaivos voidaan perustaa. Suomessa laajemmin on käyty keskustelua siitä, että kaivostoiminnan tuottamat voitot eivät jää alueelle, vaan lopulta niistä hyötyvät eniten ulkomaalaiset sijoittajat kun paikallisille jäävät vain kaivosten aiheuttamat haitat.

Markkinoiden maailmassa keskeisin toimintaa määrittävä periaate on kilpailu ja toimijoiden arvoa mitataan rahassa. Toimijoiden arvoa määrittäviä tekijöitä ovat markkina-arvo, omistaminen ja kysynnän tyydyttäminen. (Boltanski & Thévenot 2006.) Markkinoiden maailman periaatteiden mukaisesti kaivoshankkeen hyväksyttävyydestä keskustelua voitaisiin käydä esimerkiksi siitä näkökulmasta, kumpi luonnonvarojen hyödyntämisen muoto on tuottavampaa ja kilpailukyisempää: matkailu vai kaivostoiminta.

Teollisuuden maailmaa kuvaa ajatus teolliseen tuotantoon valjastetusta organismista, jonka arvoa mittaa tuotannonmäärä ja tehokkuus. Teollisuuden mukainen arvojärjestelmä on laajasti yleistynyt tapa käsittää asioiden ja yksilöiden suhteita nyky-yhteiskunnassa, jossa toimijoiden arvo perustuu suoriutumiseen ja asiantuntemukseen (Malmelin 2011, 72). Teollisuuden

maailmasta on kyse esimerkiksi silloin, kun keskustellaan siitä, millainen ratkaisu palvelisi tehokkaimmin paikallis- ja aluetaloutta tai vielä laajemmin kansantaloutta. Monien näkemysten mukaan kaivostoimintaa pohjoisessa voi pitää perusteltuna juuri sen laajalle ulottuvien positiivisten sosioekonomisten vaikutuksiensa vuoksi.

Oikeuttamisen maailmoja yhdistää se, että ne ovat yleisyytensä vuoksi ainakin periaatteessa kaikkien ymmärrettävissä ja siten kiistan osapuolten tunnistettavissa ja ainakin osittain myös tunnustettavissa. Ne ovat siis käsityksiä yhteisestä hyvästä, joihin joku vetoaa argumentoidessaan tietystä maailmasta käsin. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 37.) Jokaisen oikeuttamisen pohjana on oltava jokin niin korkean tason yhteisen hyvän määritelmä, ettei sitä voida palauttaa yksittäisten toimijoiden omaan etuun (Thévenot 2011,10). Argumentoidessaan omia näkemyksiään kiistan osapuolten on siis kyettävä tunnistamaan ne käytettävissä olevat perustelemisen tavat, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä, tunnistettavissa olevia ja jotka sisältävät puhuttelevuuden voimaa (Autto 2012, 44). Oikeuttamisen tulee seurata kussakin tilanteessa relevantteja oikeutettavuuden sääntöjä, jotka ovat kaikille osapuolille samat (Boltanski & Thévenot 2006).

4.3. Testit, kiistat ja kompromissit

Boltanskin ja Thévenot'n teoriassa oikeutukset eivät ilmene pelkästään kielellisenä argumentaationa, vaan väitteet alistetaan konkreettisille koetuksille, joita he kutsuvat testeiksi (Boltanski & Thévenot 2006, 130). Oikeuttamisen maailmat ja niihin liittyvät legitimit testaamisen tavat ovat kussakin maailmassa erilaiset. Viittaamalla kunkin arvomaailman legitimeihin testeihin argumentoijat saavat tukea väitteilleen ja voimaa vastata kritiikkiin. (Boltanski & Chiapello 2005, 31- 32.) Testeillä tarkoitetaan tilanteita, joissa arvomaailma tehdään näkyväksi erityisellä tavalla ja ne toimivat osoituksena oikeutuksen toimivuudesta (Malmelin 2011, 69). Boltanskin ja Thévenot'n (2006) mukaan jokaiselle oikeuttamisen maailmalle on olemassa omat testinsä, joilla oikeutuksen legitimeettiä mitataan yhden maailman sisällä. Teollisuuden maailman testinä toimii esimerkiksi päätösten toteuttaminen ja käytäntöön saattaminen. Markkinoiden maailmassa legitimoivana testinä on puolestaan rahallisen arvon määrittäminen ja taloudellinen etu tai voitto.

Oikeuttamisen teoriassa tunnistetaan erilaisia kiistojen lajeja. Kiistoja voidaan käydä yhden maailman sisällä, jolloin molemmat osapuolet ovat yhtä mieltä oikeuttamisen kriteereistä ja eri mieltä ainoastaan siitä, täyttyvätkö nuo kriteerit. Tästä on kyse esimerkiksi tilanteessa,

jossa ollaan yhtä mieltä siitä, että kahta ehdotettua toimenpidevaihtoehtoa tulee verrata toisiinsa yksinkertaisella markkinamaailman sisäisellä testillä, ja paremmaksi valitaan se, joka tuottaa enemmän rahaa. (Luhtakallio & Yläanttila 2011, 38.) Kaivoshanketta koskevassa kiistassa esimerkkinä voisi olla vaikkapa se, että jos valittavana on matkailu tai kaivos, valitaan se vaihtoehto, joka tuottaa kunnalle enemmän voittoja.

Toisessa kiistan lajissa kaksi maailmaa törmäävät toisiinsa (Luhtakallio & Yläanttila 2011, 38). Kiistojen osapuolet legitimoivat näkökantojaan tarkastelemalla sitä jostain tietystä oikeuttamisen maailmasta käsin, esimerkiksi malmivarannon taloudellisen tuottavuuden kannalta (markkinoiden maailma) tai porojen perinteisenä laidunmaana (kodin maailma). Joskus oikeuttamisen maailman keskeiset periaatteet kuitenkin tuomitaan toisen maailman yhteisen hyvän kriteereillä (Luhtakallio & Yläanttila 2011, 38). Tällöin yhteen sopimattomien oikeuttamisen maailmojen arvot ja niihin liittyvät legitiimit testaamisen tavat asettuvat keskenään kilpailutilanteeseen. Tällainen oikeuttamisen maailmojen yhteentörmäys on kyseessä esimerkiksi tilanteessa, jossa sanotaan, että vaihtoehtoja ei tulisi lainkaan punnita niiden rahallisten kustannusten perusteella vaan kriteerinä pitäisi olla perinteisten elinkeinojen kunnioittaminen ja vaaliminen.

Keskenään kilpailevat yhteisen hyvän määritelmät on jollakin tavoin huomioitava yhteisymmärryksen löytämiseksi. Siksi kiistan osapuolten on pyrittävä ratkaisemaan, millä mittareilla eli minkä oikeuttamisen maailman periaatteiden mukaisesti kiistanalaista asiaa olisi arvioitava, jotta testiä voitaisiin pitää legitiiminä (Boltanski & Thévenot 2006, 223- 224). Oikeuttamisen maailmat eroavat toisistaan laadullisesti ja siksi niitä on sellaisenaan mahdotonta yhdistellä tai jäsentää hierarkisesti. Konfliktien kärjistymistä välttääkseen ja jonkinlaisen legitiimin testaamisen tavan löytämiseksi osapuolten on siksi sivuutettava hankalimpia kiistaan liittyviä kysymyksiä käsillä olevan tilanteen ja siitä tekemiensä tulkintojen pohjalta.

Kolmas kiistan laji on kompromissi. Kompromissin saavuttaminen kahden oikeuttamisen maailman välille helpottuu, jos käytettävissä on käsitteitä, jotka ovat jo valmiiksi lähellä toisiaan tai joita esiintyy hieman erilaisin painotuksin eri oikeuttamisen järjestyksissä. Tällaisia käsitteitä ovat esimerkiksi valta ja vastuu. Molemmat käsitteet voivat yhtä hyvin kuvata isän ja hänen lastensa välistä suhdetta kodin maailmassa tai johtajan ja alaisen välistä suhdetta teollisessa maailmassa. (Boltanski & Thévenot 2006, 279- 280.) Samankaltaisen esimerkin voi löytää myös kodin ja ekologian maailmoista, joissa kummassakin pidetään arvokkaana

oman edun alistamista kollektiivisen edun edelle sillä erotuksella, että ekologian maailmassa ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin yhteys korostuu. Kompromissiasetelmassa siis yhdistetään samassa argumentissa kahden tai useamman oikeuttamisen maailman kriteerejä. (Luhtakallio & Ylänttila 2011, 38.) Toisaalta voidaan ajatella, että kompromissiasetelmassa samaa näkemystä perustellaan useampaan oikeuttamisen maailmaan perustuvalla argumentilla.

Kompromississakaan oikeuttamisen maailmat eivät lakkaa olemasta keskenään ristiriitaisia, vaan osapuolet häivyttävät tiettyjen ulottuvuuksien alkuperän. Kun kulloinkin käsillä olevan kiistan kannalta merkityksellisinä pidettyjä ulottuvuuksia ei voida suoraan palauttaa johonkin tiettyyn arvomaailmaan, niitä on myös vaikeampaa kyseenalaistaa. (Boltanski & Thévenot 2006, 277 -278, 223, 276 -180.) Jos yhtä kiistatonta legitimoivaa arvomaailmaa ja sen testiä ei voida määritellä, kompromissilla voidaan luoda vain hauras ja tilapäinen yhteys kahden toisilleen vastakkaisen yhteisen hyvän välille. Kompromissi on aina viimekädessä kestämaton ratkaisu, sillä jos se alistetaan testeille kompromissitilanteessa sivuun jätetyt arvot paljastuvat ja tulevat uudelleen neuvoteltaviksi.

Ajatus päällekkäisistä, ristiriitaisista ja ryhmistä riippumattomista arvoista ja oikeutuksista sopii yleisemminkin keskusteluun luonnonvarojen hyödyntämisestä. Huomioimalla jatkuva epävarmuus ja kompromissien tilapäisyys tavoitetaan luonnonvarojen hyödyntävien aloihin liittyvä erityisyys suhteessa sosiaaliseen, ekologiseen ja taloudelliseen kestävyYTEEN. Lisäksi oikeuttamisen teorian avulla voidaan tehdä näkyväksi, kuinka yhteen sopimattomien arvojen välille pyritään rakentamaan kompromissia. Kompromissien mahdollisuuksien ja mekanismin tunnistaminen on luonnonvarahankkeita koskevien kiistojen ydinongelma.

5. Aineisto ja menetelmät

5.1. Aineisto

Tutkimuksessa käyttämäni aineisto on osa Sustainable Mining, Local Communities and Environmental Regulation in Kolarctic area (SUMILCERE) -hankkeen laajempaa kansainvälistä aineistokokonaisuutta, joka on kerätty syksyllä 2013 ja keväällä 2014. Hankkeessa tarkasteltiin kestävän kaivostoiminnan, paikallisten ihmisten ja kaivosyhtiöiden välistä vuorovaikutusta sekä ympäristösääntelyn käytäntöjä Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä. Hankkeen tavoitteena oli tukea julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyötä, tunnistaa parhaita toimintatapoja ja tuottaa käytännön sovelluksia kestävän kaivostoiminnan edistämiseksi. (ks. Suopajarvi ym. 2015.)

Tutkielmani suunnitteluvaiheessa minulla oli mahdollisuus hyödyntää kahta Suomessa SUMILCERE -hankkeeseen kerättyä aineistoa, joista toinen kerättiin Kittilässä ja Toinen Kolarissa. Koska molempien aineistojen hyödyntäminen ei ollut tarkoituksenmukainen vaihtoehto pro gradu -tutkielmassa niiden laajuuden vuoksi, oli tehtävä valinta, kumman aineiston pohjalta lähdän viemään tutkielmaa eteenpäin.

Osallistuin kummankin aineistokokonaisuuden litterointiin ja pääsin sitä kautta alustavasti tutustumaan aineistojen sisältöihin ja eroavaisuuksiin. Molemmat aineistot olisivat tarjonneet kiinnostavan näkökulman kaivostoiminnan sosiaalisen kestävyuden tarkasteluun paikantamalla kaivoksen elinkaaren eri vaiheisiin. Päädyin kuitenkin rajaamaan tarkastelun koskemaan Kolarin haastatteluaineistokokonaisuutta. Aineistovalintaa ohjasi kiinnostus luonnonvarojen käyttöä koskevista kiistoista kohtaan. Valintaani vaikutti myös se, kuinka hyvin aineistot toimivat erialisten teoreettisten viitekehysten näkökulmasta. Teoreettisen viitekehysten ja aineistovalinnan pohdinta ei ollut vaiheittain etevä prosessi, jossa toinen seuraa toista, vaan niiden voisi kuvailla edenneen limittäin, toisiaan tukien. Siten lopullisen teoreettisen viitekehysten ja aineiston valinnan taustalla vaikuttivat tutkimusongelma sekä tutkimuksen tavoitteet, mutta myös teoreettisen tulokulman soveltamisen mahdollisuudet.

Esimerkiksi C. Wright Mills (Mills 1940, 905- 907) on todennut, että oikeutuksia ja motiiveja aletaan kysellä tilanteissa, joissa sosiaalinen toiminta saa vaihtoehtoisia tai odottamattomia muotoja. Millsin mukaan toiminnan sopivuus nousee esiin vain tilanteissa, joissa joku ky-

seenalaistaa toiminnan legitimitetin, mikä puolestaan edellyttää oikeutusten esittämistä. Niin ikään Risto Heiskalan (2012) mukaan yhteiskunnallisen järjestyksen säilyminen nojaa siihen, että ihmiset tavanvaraisesti uusintavat sitä. Osana tätä uusintamisprosessia toimijat myös pohtivat ja kuvaavat yhteiskunnallista toimintaansa itselleen ja muille aivan erityisesti tilanteissa, joissa toiminta ajautuu pienempään tai suurempaan kriisiin. (Heiskala 2012, 84.) Niin Millsin (1940) kuin Heiskalankin (2012) pohdinnat sosiaalisen toiminnan kriiseistä ovat lähellä Boltanskin ja Thévenot'n (2006) ajatusta ”kriittisestä hetkestä”. Myös Boltanskin ja Thévenot'n mukaan inhimillisen toiminnan kriisiytyessä sen perimmäiset taustaoletukset ja arvoperusteet tulevat näkyviksi.

Tältä pohjalta arvioituna Hannukaisessa kerätty aineisto oli antoisa. Kolarissa oli aineistokeruun aikana syksyllä 2013 vireillä Hannukaisen rautakaivoshanke. Kittilässä puolestaan kulta-kaivos oli operoinut jo usean vuoden ajan ja siten vuorovaikutuksen käytännöt paikallisten ja yhtiön välillä ovat ainakin jossain määrin jo vakiintuneita. Siten myös oikeuttamisen teorian näkökulmasta kiinnostava, ”kriittinen hetki” oli jo ohitettu. Sen sijaan Hannukaisen kaivoshanketta oltiin aineistonkeruun aikaan juuri viemässä läpi ja julkisessa keskustelussa kaivoshanke nostatti kiivaita kannanottoja puolesta ja vastaan. Oltiin siis tilanteessa, jossa totut toimintatavat olivat tulleet kyseenalaisiksi ja jossa paikallisten oli pystyttävä perustelemaan, miksi kaivoshanke pitäisi toteuttaa tai jättää toteuttamatta.

Kaivoshankkeilla, samoin kuin monilla muillakin luonnonvaroja hyödyntävillä teollisuuden aloilla, on merkittäviä ympäristöllisiä ja sosiaalisia vaikutuksia, jotka näkyvät aivan konkreettisesti paikallisten ihmisten arjessa. Siten ne puhuttelevat monia ja pakottavat ihmiset arvioimaan ja perustelemaan näkökantojaan. Tässä mielessä Kolarissa kerätty aineisto on siis keräämisen ajankohdan johdosta erityisen antoisa ja informatiivinen. Se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella juuri näitä kriittisten hetkien seurauksena esiin nousevia normatiivisia ehtoja, joita kaivostoiminnan hyväksyttävyydelle asetetaan.

Kaikkineen Kolarissa kerätty aineisto koostuu 14 teemahaastattelusta, joista kolme on toteutettu ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastatteluista kaksi on tehty yläkoulussa 8-9-luokkalaissille oppilaille ja kolmas on MLL:n perhekahvilassa toteutettu ryhmähaastattelu, johon osallistui kolme haastateltavaa. 14 haastattelua käsittävä aineisto on pro gradu -tutkielmalle melko laaja, joten aineiston hallittavuuden vuoksi päädyin rajaamaan analyysini koskemaan ainoastaan täysi-ikäisiä haastateltuja. Tällöin koululaisten haastattelut jäivät aineistoni ulkopuolelle.

Rajausta tukee se, että kyseiset haastattelut eivät tuo tutkimusongelman kannalta sellaista merkittävää uutta tietoa, joka auttaisi tutkimuskysymyksiin vastaamisessa.

Koululaisten haastatteluissa vastaukset ovat varsin lyhytsanaisia ja keskenään samankaltaisia. Tämä voi osaltaan johtua käytetystä haastattelumenetelmästä. Haastattelun toteuttaminen ryhmähaastatteluna saattoi nuorten kohdalla vaikuttaa niin, että he eivät tuoneet näkemyksiään yhtä rohkeasti esille, kuin olisivat saattaneet tehdä tilanteessa, jossa vastaavaa ryhmän tuomaa painetta ei ole. Tehdyissä ryhmähaastatteluissa nuoret vastasivat moneen kysymykseen ”en tiedä” ja mukailivat ensimmäisenä kysymykseen vastanneen näkemyksiä todeten vain olevansa samaa mieltä kuin edellinen vastaaja. Oikeuttamisen teoriaa mukailevan analyysin kannalta nuorten haastatteluissa ei siis ole juurikaan ole sellaista tarttumapintaa, jonka pohjalta tulkintoja voisi rakentaa.

Lopullinen aineisto koostuu siten 12 haastattelusta, joista yksi on ryhmähaastattelu. Litteroitua haastattelumateriaalia on yhteensä 186 liuskaa. Käyttämäni haastattelut on kerätty Kolarin kunnassa syksyllä 2013. Haastateltavista noin puolet on miehiä ja puolet naisia. Haastateltaviksi on pyritty valitsemaan mahdollisimman monipuolisesti erilaisia Kolarin kunnan asukkaita. Huomionarvoista kuitenkin on, että käyttämäni aineistoon haastateltujen joukossa ei ollut yhtään poroelinkeinon harjoittajaa.

Aineiston haastattelut on tehty teemahaastattelumenetelmällä siten, että noin tunnin mittaisissa haastatteluissa on ensin pyydetty kronologisessa järjestyksessä kuvailemaan kokemuksiaan hankkeesta alkaen siitä, milloin ja miten haastateltava kuuli hankkeesta ensi kertaa. Lisäksi haastatteluissa on käsitelty kaivoshankkeen suunnitteluvaihetta, siihen kuuluvaa ympäristövaikutusten ja sosiaalisten vaikutusten arviointia sekä paikallisten osallistumista suunnittelu- ja lupaprosesseihin. Lisäksi haastatteluissa on käsitelty kaivosyhtiön ja paikallisen väestön välistä vuorovaikutusta, paikallisten näkemyksiä kaivostoiminnan kestävydestä ja hyväksytävyydestä sekä kaivosyhtiön toiminnasta. Haastatteluissa käsitellään myös kaivoshankkeen vaikutuksia paikalliseen yhteisöön ja ympäristöön sekä pohditaan kaivostoiminnan mahdollisia riskejä. Haastatteluissa ei ole seurattu orjallisesti haastattelurunkoa, vaan niissä on annettu tilaa haastateltavien tärkeiksi kokemille asioille.

Haastattelunauhat on litteroitu tekstuaaliseen muotoon sujuvoittaen litteraatiota jättämällä sanojen toistoja ja täytesanoja kirjoittamatta. Samoin keskustelujen harhapolut tai haastattelu-

tilanteen keskeytykset on jätetty litteroimatta. Kahdestatoista haastattelusta olen itse litteroinut kahdeksan yksilöhaastattelua.

En ole tavannut haastateltavia missään vaiheessa, mutta tiedossani on ollut haastateltavien nimet ja ammatti tai jokin muu vastaava viitekehys, jota kukin haastateltava aineistossa edustaa. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi vältän kuitenkin tuomasta esiin, mitä intres-siryhmää ja viitekehystä kukin haastateltava edustaa. Esimerkiksi suorissa aineistolainauksis-sa en tuo esiin haastateltavien ikää, sukupuolta tai ammattia ja vältän sellaisia lainauksia, joissa joku näistä viitekehyksistä käy ilmi. Aineistolainauksissa kuitenkin viitataan kuhunkin haastatteluun numerolla siinä järjestyksessä, kun haastattelut on tehty. Tätä kautta pyrin tekemään analyysiprosessia läpinäkyvämmäksi.

Haastateltavien lähtökohdat tai ominaisuudet toimijoina eivät ole analyysini kannalta keskeisessä asemassa, sillä oikeuttamisen teorian mukaisessa lähestymistavassa arvot, ideat ja ihmisten ja asioiden väliset suhteet nähdään ryhmiä tai viitekehyksiä merkittävämpinä. Sosiaalisten viitekehysten esittämättä jättäminen osana analyysiä on kuitenkin ensisijaisesti tutkimuseettinen ratkaisu. Kolari on pieni kunta ja esimerkiksi haastateltavan ammatti voisi paljastaa haastateltavan henkilöllisyyden. Keskittyminen toimijoiden esittämiin oikeutuksiin henkilökohtaisten ominaisuuksien tai asemien sijaan edistää siis haastateltavien anonymiteetin suojaamista.

5.2. Oikeuttamisen teorian soveltaminen haastatteluaineiston analyysissä

Tyypillisesti oikeuttamisen maailmojen teorian mukaista analyysiä on sovellettu aineistoihin, jotka koostuvat erilaisista julkisista teksteistä ja kannanotoista, esimerkiksi mielipidekirjoituksista tai vaikkapa yritysten ja yhtiöiden tiedoksiannoista ja raporteista (Esim. Hast 2013). Oikeuttamisen teoriaan perustuvan tutkimuksen kohteena olevien julkisten kiistojen ”julkisuus” voidaan kuitenkin määritellä monella tapaa. Minimalistisimmillaan poliittinen keskustelu keittiönpöydän ääressä voi olla osa demokraattista julkisuutta siinä missä parlamentti-keskustelu, puoluejohtajien TV-debatti tai sanomalehden yleisönosastokin (Luhtakallio & Ylänttila 2011, 35).

Henkilökohtaiset arvostukset laajennetaan kommunikoimalla yleisiksi arvoiksi ja yhteisen hyvän määrittelyn edellytyksiksi. Kommunikoiminen viittaa tapaan, jolla toimija kiinnittyy tiettyyn arvoon eli tiettyyn yhteisen hyvän määritelmään. Tämän kiinnittymisen pohjalta nousee oman kulloisenkin tilanteen yläpuolelle eli laajennetaan asia yhteiseksi. Näin on mahdollista saavuttaa tilanne, jossa oma huoli voidaan esittää vetoamisena yhteiseen hyvään. (Thévenot 2011, 10-11.) Luonnonvarahankkeet ja niistä käytävä keskustelu on aina julkista siinä mielessä, että niihin liittyy poliittisia ja moraalisia näkökohtia, joita on perusteltava jollain yhteisillä arvoilla. Myös kaivoshankkeiden hyväksyttävyyttä punnitaan julkisesti valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Haastatteluaineistossa esitetyt oikeutukset ovat julkisia myös tässä mielessä. Ne ovat yksityisiä huolia ja näkemyksiä jotka on tehty yhteiseksi yhteiseksi ja laajentamalla ne liittymään johonkin oikeuttamisen maailmaan (vrt. Thévenot 2011, 11).

Oikeuttamisen maailmojen teorian mukainen analyysi palvelee hyvin moraalisen puheen tarkastelua myös yksityisten toimijoiden välisissä keskusteluissa. Oikeuttamisen kategoriat tarjoavat viitekehyksen oikeutusten arvoperusteiden jäsentelyyn riippumatta siitä, onko niitä esitetty ”julkisesti”. Oikeuttamisen teorian vahvuutena onkin se, että sen avulla voidaan tarkastella paitsi asiantuntijoiden esittämiä julkisia argumentteja, myös tavallisten ihmisten näkökantojen taustalla vaikuttavia arvoperusteita.

Oikeuttamisen teorian avulla voidaan siis tarkastella monen tasoisia inhimillisen elämän kiistatilanteita. Boltanski ja Thévenot kuitenkin rajaavat oikeutusten tutkimuksen ulkopuolelle sellaisen toiminnan, joka sivuuttaa oikeutusten tarpeellisuuden ja toimii muiden mielipiteistä piittaamatta. Pelkoon ja pakottamiseen perustuva hallinta ja vahvemman oikeudella käytetty fyysinen tai symbolinen väkivalta ovat sosiaalisen toiminnan alueita, joita ei voida tavoittaa oikeutusten arvoperusteita tai niiden välille muodostuvia kompromisseja tarkastelemalla. (Boltanski & Thévenot 2006, 37-38.)

Vaikka oikeuttamisen teorian analyttistä viitekehystä voidaan soveltaa monenlaisiin aineistoihin, on tarkastelussa otettava huomioon erilaisten aineistojen erityispiirteet suhteessa niiden nouseviin oikeuttamisen tapoihin. Julkisissa keskusteluissa esitetyt argumentit ovat tietoisien valinnan tulosta, kuten myös se, mitä niissä jätetään kertomatta (Luhtakallio & Ylänttila 2011, 38). Lisäksi ne on yleensä suunnattu jollekin yleisölle. Julkisiin kannanottoihin verrattuna haastattelutilanteessa esitetyt oikeutukset ovat luonteeltaan todennäköisesti hyvin erilai-

sia. Haastattelut ovat usein kahdenkeskisiä, ehdottoman luottamuksellisia tilanteita, joissa haastateltavat voivat tuoda näkemyksiään esiin kenties eri tavalla, kuin julkisessa kannanotossa. Teemahaastattelussa haastattelijan tehtävänä ei ole kyseenalaistaa haastateltavan esittämiä mielipiteitä tai näkemyksiä vaan tilanteessa pikemminkin painottuvat haastateltavan itsensä tärkeiksi kokemat asiat ja argumentointistrategiat. Lisäksi haastattelutilanteissa tutkijan on mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä, joiden avulla haastateltavaa voidaan ohjata esittämään perusteluita näkemyksilleen.

Haastattelutilanne on hetkessä käytyä vuorovaikutuksenomaista keskustelua, jolloin näkemysten tueksi esitetyt perustelut eivät ole samalla tavalla harkittuja tai niitä ei ole ajan kanssa muotoiltuja, kuin vaikkapa lehtikirjoittelussa käytetyt argumentaatiot. Boltanskin ja Thévenot'n (2006) mukaan kaikille luontevana ominaisuutena kriittinen kapasiteetti kuitenkin mahdollistaa sen, että legitiimien oikeutusten esittämien ei vaadi erityistä tietoista reflektointia ja pohdintaa, jolloin oman toiminnan selittäminen ei käy ylivoimaiseksi. Näin ollen, myös haastatteluaineistoa hyödyntämällä voi päästä käsiksi erilaisten oikeutuspyrkimysten taustalla vaikuttaviin arvopreferensseihin.

5.3. Oikeuttamisen teoria suhteessa diskurssianalyysiin

Diskurssianalyysi on oikeuttamisen teorian mukaiselle analyysille läheinen analyysitapa. Oikeuttamisen maailmat ovat diskurssien tapaan laajoja, analyttisiä kokonaisuuksia, joita kuvattaessa yksittäisiä sanoja tärkeämpiä ovat laajemmat sanastot ja yleinen argumentaation tapa (Malmelin, 2011, 69). Legitimointi on diskurssianalyysin näkökulmasta erilaisten argumentaatiostrategioiden käyttämistä jonkin toiminnan tai sen hyväksyttävyyden perustelemiseen tai oikeuttamiseen. (Pynnönen 2013, 5, 21.) Oikeuttamisen maailmojen kautta tapahtuvassa legitimoinnissa toimijat hyödyntävät moraalisia perusteluita viittamalla kussakin oikeuttamisen maailmassa päteviin arvoihin.

Diskurssianalyysissä tarkastelun kohteeksi otettavia kuvauksia nimitetään usein selonteoiksi, joilla ihmisten tekevät itseään ja maailmaa ymmärrettäväksi toisille. Nämä selonteot eivät kuitenkaan ole riippumattomia sosiaalisesta maailmasta, vaan pohjautuvat niihin asioiden ymmärrettäväksi tekemisen tapoihin, joita selonteon antaja ammentaa maailmasta. (Suoninen, 1999, 20.) Samaa tapaan Boltanski ja Thévenot (2006) ajattelevat, että kussakin tilanteessa validit oikeuttamisen tavat ovat riippuvaisia ajasta ja paikasta. Diskurssien voidaan määrittellä

tarkoittavan kieliyhteisön jäsenten tunnistamaa, historiallisesti syntynyttä ja kiteytynyttä merkityksellistämisen tapaa, jonka kieliyhteisön jäsenet tunnistavat. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 26–27.) Myös oikeuttamisen maailmat ovat historiallisesti rakentuneita jaettuina käsityksiä ja tapoja tehdä asioita ymmärrettäviksi. Oikeuttamisessa on kyse siitä, että omaa näkemystä on pyrittävä perustelemaan sellaisella tavalla, jonka muutkin voivat tunnistaa ja hyväksyä.

Diskurssianalyttinen ote aineiston tarkastelussa tukee myös oikeuttamisen maailmojen käyttöä ohjaavan tilanteisuuden tavoittamista aineiston tarkastelussa. Potterin ja Wetherellin (1987, 45, 49) mukaan yhden haastateltavan puhe ei välttämättä muodosta yhtenäistä kertomusta, vaan se saattaa ilmentää useita näkökulmia ja keskenään ristiriitaisia näkemyksiä. Tällöin voidaan huomata, että mielipiteet, sen enempiä kuin puheen kohteena olevat ilmiöt, eivät olekaan staattisia ja pysyviä, vaan riippuvat kontekstista. Myöskään oikeuttamisen teoria ei pitäydy tunnistamiensa oikeuttamisen tapojen tai niiden välisten kompromissien staattisuudessa, vaan se huomioi oikeutusten tilanteisuuden, jatkuvan epävarmuuden ja ne tavat, joilla yhteen sopimattomien arvojen välille pyritään rakentamaan tilapäisiä kompromisseja (Boltanski & Thévenot, 2006, 278).

Yksi ero diskurssianalyysin ja oikeuttamisen teorian välillä on se, että diskurssianalyysi etenee usein aineistolähtöisesti. Oikeuttamisen teorian mukaisessa tutkimusmenetelmässä puolestaan oikeuttamisen maailmat ovat ennalta nimettyjä ja verrattain pysyviä, eivätkä siis lähtöisin aineistosta tehdyistä tulkinnoista. (Malmelin 2011, 86.) Lisäksi diskurssianalyysi palvelee leimallisemmin vallan ja oikeuttamisen teorian arvojärjestysten tutkimusta (Malmelin 2011, 59). Boltanskin ja Thévenot'n (2006) teoriassa valta on sisällä oikeuttamisen maailmoissa. Oikeuttamisen maailmojen tarkoitus on saada niiden taakse mahdollisimman suuri kannatus, eikä se onnistu avoimessa ristiriitatilanteessa pelkästään käyttämällä valtaa. Siksi on löydettävä sellaisia jaettuina arvoja, jotka mahdollisimman moni voi hyväksyä ja tunnustaa.

Soveltamalla näitä kahta analyysitapaa voidaan arvoperusteiden moninaisuutta tarkastella ikään kuin kahdella tasolla. Diskursiivisesti orientoitunut analyysitapa auttaa luomaan laajan kokonaiskuvan siitä, millaisten merkityskehysten kautta paikalliset arvioivat kaivostoimintaa. Oikeuttamisen teorian soveltaminen arvoperuuttuareiden tarkastelussa puolestaan syventää ymmärrystä paikallisille tärkeistä merkityskehyksistä ja ennen kaikkea tekee näkyväksi arvopreferenssien moninaisuuden.

5.4. Analyysin eteneminen

Lähestymistapaani voisi kuvailla abduktiiviseksi eli teoriasidonnaiseksi tai teoriaohjautuvaksi analyysitavaksi, jossa aineiston analyysi ei suoraan perustu teoriaan, mutta kytkennät siihen ovat selvästi havaittavissa. Teoriaohjautuvassa analyysissä aineistosta tehdyille löydöksille etsitään tulkintojen tueksi teoriasta selityksiä tai vahvistusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-97.) Analyysini ei siis puhtaasti seuraa oikeuttamisen teorian mukaista analyysitapaa, vaan olen lähtenyt liikkeelle aineistolähtöisellä otteella.

Tarkoitukseni on ensin muodostaa kuva siitä, millä tavoin paikalliset pyrkivät tekemään ymmärrettäväksi näkemyksiään kaivoshankkeen hyväksyttävyydestä. Tarkastelun kohteena on siis analyysin ensimmäisessä vaiheessa se, millaisiin arvoihin näkemys Hannukaisen kaivoshankkeesta aineistossa kytkeytyy ja kuinka aineistossa puhutaan hankkeesta ja yhtiöstä. Vaihetta voisi kuvailla empirialähtöiseksi teemoitteluksi: kävin haastatteluja läpi pyrkien löytämään yhdistäviä ja erottavia piirteitä tavoista, joilla ihmiset puhuvat hankkeesta tai yhtiöstä.

Diskurssien tai merkityskehysten tunnistamisen tarkoituksena oli saattaa aineisto paitsi hallittavaan muotoon, myös alustavasti hahmottaa sitä, millaiset arvot ja oikeutukset nousevat aineistossa etusijalle. Teemoitteluvaiheessa tunnistin kolme pääteemaa, joihin ymmärrys Hannukaisen kaivoshankkeesta aineistossa kytkeytyy. Nimesin ne vaikutusmahdollisuuksiksi, tiedoksi (tiedon riittävyys, luotettavuus ja saatavuus) suhteiksi (toimijoiden väliset suhteet, toimijapositiot). Lisäksi luokittelin omaksi teemaakseen sellaiset tavat puhua hankkeesta, jotka eivät sopineet nimeämiini teemoihin, mutta jotka toistuvat aineistossa. Myöhemmin, aineiston tyypittelyvaiheessa nimesin teeman ympäristöksi, sillä yhteisenä nimittävänä tekijänä tässä teemassa oli tavat puhua ympäristöstä ja luonnosta.

Seuraavassa vaiheessa kävin aineiston läpi systemaattisesti haastattelu kerrallaan hyödyntäen Atlas.ti -ohjelmaa. Ohjelmaan tuodaan analysoitavat dokumentit, eli tässä tapauksessa haastattelulitteraatiot, jonka jälkeen aineistoa voi ohjelmassa luokitella haluamallaan tavalla. Käytin luokittelun lähtökohtana aiemmin tunnistamia haastatteluille yhteneväisiä teemoja. Lisäksi luokittelin teemoja, joita ei suoraan voinut sijoittaa mihinkään kolmesta nimeämästäni teemasta, mutta jotka toistuvasti nousivat aineistossa esiin. Tällainen oli edellä mainittu tapa

puhua ympäristöstä. Analyysin rakenne jäsentyy näiden tunnistamieni laajempien diskursiivisten kokonaisuuksien mukaan.

Atlas.ti- ohjelman avulla aineistosta voi luokittelun jälkeen hakea tietoa luokkien mukaisesti. Kokosin aineistot siis uudellen teemoittelujen mukaisiksi kokonaisuuksiksi, joita lähdin analysimaan tarkemmin hyödyntäen oikeuttamisen maailmoja aineistohavaintojen tulkinnassa. Pyrkimyksenäni on käyttämällä oikeuttamisen maailmoja aineistohavaintojen teoreettisessa tulkinnassa päästä analyysissä syvemmälle ja tehdä näkyväksi arvoperusteiden moninaisuutta. Analyysin tässä vaiheessa pyrin siis tunnistamaa käytettyjä oikeutuksia sekä tarkastelemaan niiden välistä dynamiikkaa kysymällä, millaisiin arvoihin aineistossa käytetyt perustelut kytkeytyvät.

Oikeuttamisen maailmat toimivat aineistohavaintojen teoreettisen tulkinnan työkaluna. Ne ovat keino jäsentää yleistettyjä legitimoinnin tapoja ja arvoperusteita, joihin aineistossa vedotaan kun tulkitaan kiistaa itsessään, omaa asemaa kiistan osapuolena, tai kiistan vastapuolen argumenttia. (vrt. Hast 2013, 344). Tulokulma palvelee aineiston moniäänisyyden esiin tuomista ja sitä kautta sosiaalisen kestävyuden merkityksen ymmärtämistä paikallisesta kontekstista

Huomionarvoista on, että esiin nouseviin merkityskehysiin vaikuttaa myös haastattelussa esitetyt kysymykset, jotka ohjaavat keskustelua tiettyyn suuntaan. Haastatteluissa on esimerkiksi esitetty paljon kysymyksiä liittyen paikallisten vaikutusmahdollisuuksiin, osallistumiseen ja osallistamiseen, ympäristövaikutusten ja sosiaalisten vaikutusten arviointiprosesseihin sekä kestäväan kehitykseen. Näin ollen haastateltava myös käsittelee kaivostoimintaa näistä näkökulmista. Aineistosta esiin nousseet teemat eivät kuitenkaan ole suoraan johdettavissa esitetyistä kysymyksistä, sillä nämä viitekehykset ovat läpileikkaavia koko aineistossa. Teemahaastattelumenetelmä antaa myös hyvin tilaa haastateltavan tärkeiksi kokemien asioiden painottumiselle, eikä siten ennalta määrittele haastattelun kulkua.

Esimerkiksi, jos ajatellaan tietoa diskurssiivisena yläkategoriana, jonka kautta kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä arvioidaan, voidaan huomata, että oikeutuksissa ei vedota pelkästään paikallisten lailliseen oikeuteen saada tietoa asuinympäristöä koskevista luonnonvarahankkeista (kansalaisuuden maailma). Tämän lisäksi tietoa arvioidaan esimerkiksi sen perusteella,

kuka tietoa tarjoaa ja vedotaan paikallisten ihmisten kokemukseräiseen tietoon omasta elinpiiristään.

Analyysiluvuissa käyn läpi ensin aineiston yleisiä piirteitä eli sitä millaisiin arvoihin näkemys Hannukaisen kaivoshankkeesta aineistossa kytkeytyy ja kuinka aineistossa puhutaan hankkeesta ja yhtiöstä. Tämän jälkeen käyn läpi analyysini tuloksia tunnistamieni teemojen kautta. Kuljetan oikeuttamisen maailmoja mukana läpi analyysilukujen pyrkien niiden avulla syventämään tulkintaa siitä, kuinka paikalliset tekevät omaa näkemystään ymmärrettäväksi ja yleiseksi.

6. Oikeuttaminen kiistassa kaivoshankkeesta

Pätevät oikeuttamisen periaatteet ovat aina sidottuja kiistan luonteeseen, aikaan ja paikkaan. Siinä ovat läsnä samankaltainen kontekstuaalisuus ja prosessiluonteisuus, kuin sosiaalisessa kestävyudessa. Siksi oikeuttamisen keinot on suhteutettava kussakin tilanteessa vallitseviin sääntöihin ja asianosaisten välisiin sopimuksiin ja normatiivisiin ehtoihin. (Suopajarvi ym. 2015; Lehtonen & Lonkila 2008.) Tässä valossa legitiimi argumentti kaivoskiistassa ei voi olla esimerkiksi kaivoksen jollekin yksittäiselle toimijalle aiheuttama haitta tai hyöty. Jotta oma näkemys tulisi legitiimisti perustelluksi, on löydettävä sellainen riittävän yleinen moraalinen periaate tai arvo, jonka vastapuolikin hyväksyy. Jokainen kaivoshanke on omanlaisensa ja niiden paikallisen tason hyväksyttävyyteen vaikuttavat monet tekijät. Esimerkiksi lainsäädäntö, alueen elinkeinorakenne, kaivosyhtiön maine sekä toimijoiden verkostot vaikuttavat siihen, millaiset argumenttilogiikat ovat relevantteja hanketta koskevissa kannanotoissa.

Argumenttiperusteita, joihin Hannukaisen kaivoshanketta koskevissa kannanotoissa vedotaan yleisesti, ovat esimerkiksi ympärivuotiset työpaikat, paikallisten elinkeinojen toimintaedellytysten turvaaminen tai luonnon monimuotoisuuden ja maiseman suojeleminen. Nämä ovat samankaltaisia argumenttirakenteita, jotka ovat kenties eniten saaneet huomiota myös julkisessa keskustelussa. Argumenttiperusteita käytetään sekä kannanotoissa hankkeen puolesta, että sitä vastaan. Tällöin voidaan ajatella, että kiistan eri osapuolet jakavat käsityksen siitä, minkä maailman arvoilla hankkeen hyväksyttävyyttä tulisi mitata.

Kaivoshankkeen puolesta argumentoivat katsovat kaivoksen olevan matkailulle pikemminkin mahdollisuus kuin uhka ja elinkeinojen itse asiassa tukevan toisiaan. Monipuolistuvan elinkeinorakenteen ja uusien työmahdollisuuksien katsotaan ehkäisevän nuorten poismuuttoa. Lapsiperheet kiinnittyvät alueelle paremmin, kun vanhemmille löytyy alueelta työtä. Kaivoksen avaamisen ajatellaan vähentävän myös tarvetta pendelöintiin monille, jotka käyvät töissä lähikuntien kaivoksilla, kun kaivostyötä olisi tarjolla kotikunnassa. Kaivoksen vaikutusten nähdään kumuloituvan positiivisena kehänä kun uudet työpaikat tuovat alueelle uusia asukkaita, kasvava asukasmäärä tuottaa tilauksen uusille palveluille mikä puolestaan luo mahdollisuuksia yritystoiminnalle, yritykset luovat edelleen uusia työpaikkoja ja kunnalle tämä tietää verotuloja.

Hanketta puolustava argumentti lähtee rakentumaan markkinoiden maailman logiikan mukaisesti painottaessaan hankkeen taloudellisia hyötyjä ”kiistan” osapuolille. Perusteluihin yhdistyy ajatus alueellisesta sosioekonomisesta hyödystä työpaikkojen ja niiden kerrannaisvaikutusten muodossa. Ajatus nojautuu teollisuuden maailman mukaiseen hyväksyttäväksi tekemisen tapaan. Perustelulle haetaan vahvistusta kodin maailman arvoista viittaamalla kaivoksen ylisukupolvisiin hyötyihin alueelle kiinnittymisessä.

Työnteon ja työpaikkojen kauttahan se tuo jatkuvuutta alueelle seuraavillekin sukupolville, työllistämisaikutus on se positiivinen asia siinä, mutta sitten jos ajatellaan alueitten käyttöä niin en tiiä onko se silti tulevilta sukupolvilta poisuljettu kun se alue on ollu kaivoskäytössä, jos se osataan sitten, kun päätetään toiminnot, niin tehä siitä alueesta semmonen, että sitä pystytään taas hyödyntään ehkä johonkin muuhun. Mulla ei ole niin ehton se, että kun se kaivos on kerran tullut, että se alue on pois käytöstä ja sillä selvä, mutta se että sen työllistymisen kautta tähän voidaan saada muualtakin niitä perheitä, jotka asettuu tähän ja saavat ehkä, uusi sukupolvi ei ole välttämättä kiinni siinä kaivoksessa vaan saattavat löytää uusia mahdollisuuksia sitten työllistää ittensä ja juurtua sinne alueeseen, ei se täysin huono asia ole kyllä. (Haastattelu 10.)

Aineistolainauksessa yhdistellään kodin, teollisuuden ja ekologian maailman arvoja. Perustelua hankkeen hyväksyttävyydestä vahvistetaan liittämällä se jatkuvuuteen, tulevaisuuden turvaamiseen ja ylisukupolvisuuteen. Kaivoksen houkuttelemien uusien asukkaiden, etenkin lapsiperheiden kiinnittyminen alueelle nähdään tärkeänä alueen elinvoimaisuuden kannalta. Katkelmassa kaivostoiminta ei näyttäydy ristiriitaisena suhteessa kestävän kehityksen keskeiselle ajatukselle siitä, että nykyhetken tarpeet tulisi täyttää viemättä tulevilta sukupolvilta edellytyksiä täyttää omat tarpeensa. Kaivos olisi tärkeä nykyiselle sukupolvelle, mutta se loisi edellytyksiä hyvinvoinnille myös tulevaisuudessa kaivoksen sulkemisen jälkeen ”uusi sukupolvi ei olisi niin kiinni siinä kaivoksessa”.

Aineistossa vedotaan usein myös kaivostoiminnan paikallis- ja aluetaloudellisiin hyötyihin kun pyritään perustelemaan sitä, miksi hanke olisi toteutettava huolimatta sen mahdollisista haitallisista vaikutuksista matkailulle. Kaivostoiminnan ajatellaan paikkaavan matkailun sesonkiluonteen aiheuttamia vaihteluita paikallistaloudessa ja työllisyystilanteessa. Lisäksi argumentoinnissa hankkeen puolesta nojaututaan maineen maailman preferensseihin. Joi-

denkin näkemysten mukaan matkailualan toimijat liioittelevat mahdollisen kaivoksen negatiivisia vaikutuksia.

Mutta se ehkä pikkusen liikaa nyt tuuaan se matkailu esille semmosena neitseellisenä asiana ja kaivos on vain se peikko, pitäisi nyt jotenkin löytää se kultainen keskitie sieltä, koska matkailukaanhan ei tule elättämään kaikkia kolarilaisia, sekin on fakta, se on kuitenkin niin sesonkiluonteista, vaikka se sen kevätviikot työllistää ja talven työllistää niin kyllä kesä on edelleen tosi hiljaista, että kyllä se elinkeinorakenteessa se kaivos tukis osaltaan sitä monimuotoisuutta. (Haastattelu 10.)

Tuodessaan kaivoshankkeen haittavaikutuksia voimakkaasti esiin matkailualan toimijat itse asiassa tuottavat, ylläpitävät ja vahvistavat ymmärrystä Kolarista kaivospaikkakuntana ja sitä kautta vahingoittavat Ylläksen luontomakailun imagoa. Retoriikka viittaa siihen, että matkailualan toimijoiden peloista tulee itsensä toteuttavia ennusteita, jos ne saavat keskustelussa liikaa tilaa.

6.1. Koskemattoman luonnon erityisyys

Kuten seuraavassa aineistolainauksessa, hanketta puoltava perustelu hakee vahvistusta siitä, että hankealueella on aikaisemminkin harjoitettu kaivostoimintaa. Alueen luonto on jo turmeltu, joten kaivostoiminnan harjoittaminen alueella myös jatkossa ei toisi merkittävää muutosta ympäristön tilaan.

Mutta tähän kaivokseen alueeseen liittyen, tähän on jo raiskattu tämä alue, tästä ei saa uutta tekemälläkään, ei, sillai, että ei haittaa mitään vaikka se laajeneekin, ei yhtään, koska täällä on malmia ja varoja ja työpaikkoja ja kaikkea niin tämä ei kummene tämä mejän alue sillä, vaikka kaivos laajenisikin tuonne kallion sisälle. (Haastattelu 11.)

Lainauksesta voi myös päätellä näkemyksen olevan ehkä toinen, jos kyseessä olisi aikaisemmin niin sanotusti koskematon luonto tai ympäristö. Käsituksesta kaivostoiminnan luonteesta kertoo se, että lainauksessa alueen ajatellaan olevan ”jo raiskattu” eikä ”tästä uutta saa enää tekemälläkään”, alue on ikään kuin jo menetetty. Lisäksi hankkeen hyväksyttävyyttä perustel-

laan kaivostekniikalla, jopa kaivoksen laajentuessa maanalainen louhos aiheuttaisi suurta haittaa. Kaivoksen mahdolliset haittavaikutukset näyttäytyvät siis lähinnä visuaalisina maiseman muuttumiseen liittyvinä ongelmina, jotka maanalaisessa louhinnassa voidaan välttää.

Myös hankkeeseen kriittisesti suhtautuvissa vaateissa tukeudutaan ajatukseen koskemattomasta, puhtaasta luonnosta. Esimerkiksi puheessa luontomatkailusta puhdas, erämaamainen luonto ja sen vaaliminen nähdään tärkeänä ehtona elinkeinon turvaamiselle. Matkailu myy mielikuvaa koskemattomasta luonnosta, eivätkä kaivos ja haittavaikutuksineen palvele mielikuvan ylläpitoa. Hankkeeseen kriittisesti suhtautuvassa argumentissa vedotaan siihen, että kaivostoiminta vahingoittaa Ylläksen imagoa ja näin tuhoaa toimintaedellytykset luontomatkailulta. Siten alueen elinkeinorakenne pitkällä aikavälillä ensin supistuu ja kaivostoiminnan loppuessa kuihtuu kokonaan.

Aineistossa hankkeen katsotaan uhkaavan ”puhdasta luontoa” monella tapaa. Huolet koskevat kaivostoimintaan yleisesti liitettyjä haittavaikutuksia kuten vesien saastuminen, pölyäminen ja melu. Vesien hallintaan liittyvät ongelmat ja muilla kaivoksilla sattuneet ympäristövahingot nousevat keskeisiksi hanketta vastustaviksi perusteluiksi monessa haastattelussa. Huolta aiheuttaa myös räjäytyksistä ja malmin kuljettamisesta aiheutuva melu ja pölyäminen. Ylläksen ilma tunnetaan Euroopan puhtaimpana, joten huoli pölyhaitoista matkailun markkinoinnin kannalta on ilmeinen. Sosiaalisessa mediassa leviävät kuvat pölyisistä laduista saattaisivat merkitä maineen menetystä ja olisivat kova isku matkailulle.

Ajatus inhimillisen kulttuurin koskemattomissa olevasta luonnosta erityisen arvokkaana on noussut jo 1700-luvulla (Haila 2003, 176). Luonnon koskemattomuus tai erämaisuus sinänsä eivät ole aineistossa kuitenkaan riittäviä perusteita hankkeen toteuttamiseksi tai toteuttamatta jättämiseksi. Välineellistävän kulttuurin hengessä myös ”luonnolla” on oltava joku välineellinen arvo, jotta sen säilyttäminen ”koskemattomana” olisi perusteltua. Aineistossa luonnon välineellinen arvo toimii testinä, jolla oikeutuksen hyväksyttävyyttä koetellaan teollisuuden maailman kriteereillä. Luonnon arvo muodostuu siitä, miten se tyydyttää ihmisten preferenssejä. Richard Routley (1997, 148-149) on kutsunut tällaista liberalismiin perustuvaa luontokäsitystä ihmissovinnaksi. Luonto ja elävät olennot ovat tämän periaatteen valossa resursseja, joita voidaan käyttää tarpeiden ja halujen tyydyttämiseen ja joita voidaan arvottaa miten parhaaksi nähdään (Oksanen 2000, 85). Aineistossa luontoon vedotaan harvemmin arvona sinänsä. Sen arvo määrittyy pikemminkin suhteessa siihen, kuinka luonnosta saa irti parhaan

hyödyn, oli se sitten matkailun myyminä mielikuvina koskemattomasta erämaaluonnosta, tai malmivarantona.

Aineistossa nostetaan esiin myös huoli valosaasteesta. Valosaaste on keinovaloa, josta aiheutuu haittaa ekosysteemeille tai ihmisten terveydelle tai viihtyvyydelle (Rinne & Lyytimäki 2012). Kaivoksen ympäri vuorokauden loistavien keinovalojen pelätään nielaisevan tähti-taivaan ja revontulet, jotka ovat kasvavassa määrin tärkeä ”tuote” ja vetovoimatekijä pohjoisten alueiden matkailulle. Valosaasteesta ei kuitenkaan puhuta pelkästään matkailun ongelmana. Yksi haastateltavista pohtii valon vaikutusta eläimiin; haastateltava on kuullut tutkimuksesta, jonka mukaan kasvava keinovalojen määrä eksyttää muuttolinnut. Valosaasteeseen vedotaan myös hanketta puoltavissa kannanotoissa. joidenkin näkemysten mukaan kaivoksen valot olisivat verrattavissa Ylläksen ja laskettelurinteiden valoihin, jotka palavat iltamyöhään ja aivan yhtä kirkkaina, kuin ne palaisivat kaivoksella. Kaivoksen valaistuksen ei siis nähty merkittävästi muuttavan tilannetta nykyisestä.

Valosaaste on vasta vähän tutkittu ongelma. Valojen käytön ja siitä aiheutuvan luontaisen pimeyden häviämisen terveys- ja ympäristöriskit tunnetaan huonosti (Rinne & Lyytimäki 2012). Tämä näkyy myös kaivosyhtiön suhtautumisessa paikallisten valosaasteeseen liittyviin huoliin. Eräs haastateltava kertoo kokeneensa huolen keinovalon haitallisuudesta herättäneen yhtiön edustajissa huvittuneisuutta. Tällainen reagoiminen paikalliselta tasolta esitettyyn huolenaiheeseen on vastoin hyviä käytänteitä koskevia ohjeistuksia, joissa korostetaan paikallisen mielipiteen kunnioittamista ja sitä, kuinka tärkeää on suhtautua vakavasti huoliin, joita hankkeisiin liittyen esitetään. Huomionarvoista on myös se, että Hannukaisen SVA- menettelyn raportissa ei huomioitu mahdollista valosaastehaittaa, vaikka siinä käsiteltiin muita yleisesti kaivostoimintaan liitettyjä ja SVA-menettelyissä selvitettyjä haittoja kuten pölyä, melua, tärinää tai liikennehaittoja.

Aineistossa oman näkökulman oikeuttamisessa lähdetään siitä, millä tavoin voitaisiin parhaiten turvata erämaamainen luonto, riippumatta siitä, onko oikeuttamisvaade hankkeen puolesta tai sitä vastaan. Aineistossa tukeudutaan ajatukseen siitä, että matkailu ei ole niin ympäristöystävällinen ala, kuin puheet luontomatkailesta antavat ymmärtää. Aineistossa vedotaan siihen, että myös matkailuun liittyy eettisiä ja ympäristöllisiä ristiriitoja, minkä vuoksi sitä ei voi asettaa kaivostoiminnan edelle hyväksyttävämpänä elinkeinomuotona. Hanketta puoltavissa vaateissa kaivostoimintaa verrataan etenkin ympäristövaikutusten osalta matkailuun ja

oikeutukset perustuvat matkailun vähintään yhtä haitallisiin ympäristö- tai sosiaalisiin vaikutuksiin.

Edellä kuvattujen vaateiden voi katsoa palautuvan ekologian maailmaan, jossa Bruno Latourin (2003) erityinen piirre on sen aikajänne, joka ulottuu yksittäisen ihmisen kokemuksen ulkopuolelle, tuleviin sukupolviin. (Latour 2003.) Kaivostoiminta ja matkailu alistetaan ekologian maailman sisäiselle testille vertaamalla niiden ympäristövaikutuksia. Pitkällä aikavälillä kummankin katsotaan kuormittavan ympäristöä voimakkaasti. Silti hanketta puoltavissakin argumenteissa perustelu ei varsinaisesti ole se, että kaivostoiminta on hyväksyttävää koska se kuormittaa ympäristöä vähemmän kuin matkailu. Perusteluna on se, että kaivostoiminta on hyväksyttävää koska matkailukin kuormittaa ympäristöä.

Koska kaivostoiminta on aina sidottu johonkin paikkaan ja se on luonteeltaan muut toiminnat pitkälti poissulkevaa, jonkin asteisia intressiristiriitoja esiintyy usein. Eri toimijaryhmillä on erilainen suhde hyödynnettäviin luonnonvaroihin ja alueisiin. Siksi eri alueilla hyödyntämiseen liittyvät myös erilaiset käytännöt. Nämä käytännöt eivät monestikaan ole pelkästään taloudelliseen hyötyyn tähtääviä, vaan niihin voi kytkeytyä myös monia muita kulttuurisia ja sosiaalisia arvoja. Elinkeinojen välillä liikutaan lähemmäs konfliktia, jos kaivostoiminta esimerkiksi muuttaa ympäristöä tai jollain muulla tapaa vie pohjan luontomatkailun hyödyntäältä mielikuvalta puhtaasta luonnosta ja erämaisestä kokemuksesta. (Kokko, ym. 2013, 57.)

Vetoaminen valosaasteeseen tai erämaamaisen luonnon säilyttämiseen ovat aineistossa niitä argumentteja, jotka palautuvat ekologian ja kodin maailmoihin. Matkailun ja kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä punnitaan niiden ekologisuuden tai epäekologisuuden pohjalta. Toisaalta ajatus siitä, että luonto olisi arvokas koskemattomana viittaa kodin maailman arvoihin.

Mä olet yllättyäni siitä, että ihmiset ajattelee sitä kaikessa puitten hakkaamisessa tai siis, niinku kaivostoiminnassa, että noniin, tuo minulle, minun perheelle tuloa ja pystyn rakentamaan talo, ison talon vielä ku kaivosmiehillä on hyvä palkka, niin siitähän se on.. Mutta justiin se, että eikä ihmiset ajattele ollenkaan sitä, mikä on lasten tulevaisuus, kun ne on ihmiselle kauheen tärkeitä tietysti. Mutta se ajatus pysähtyy siihen minun toimeentuloon tässä hetkessä.” (Haastattelu 1.)

Lainauksessa haastateltava kyseenalaistaa kaivostoiminnan lyhytjänteisenä toimintana, joka heikentää tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää omat tarpeensa ja elää puhtaassa, terveellisessä ympäristössä. Puheessa korostuvat ihmisen ja ympäristön hyvinvoinnin yhteys ja ympäristön arvo sinänsä. Lainauksissa painottuu ajatus siitä, ettei ihmisen hyvinvointi ole ympäristön hyvinvoinnista riippumatonta vaan pikemminkin sen edellytys. Ihmisen hyvinvoinnin asettaminen ympäristön hyvinvoinnin edelle ei siis ole mielekästä. Myös seuraavassa lainauksessa painotetaan ihmisen riippuvuutta luonnosta:

No ainutlaatuisuus on nimenomaan tässä puhtaassa luonnossa, sehän on pystynyt antamaan, täällä on eletty satoja vuosia sitten, täällä on näitä arkeologisia paikkoja eli täällä on pystytty elämään siis luonnosta, vaikka mikä on yllättävää, että täällä on pystytty elämään ilman sähköjä. (Haastattelu 13.)

Puhdas luonto nähdään aineistossa erityislaatuisena ja alueelle ominaisena. Luonto on jo vuosisatoja ollut alueella elinkeinon lähde ja ehto. Haastateltavan näkemyksen mukaisesti puhdas ja hyvinvoiva luonto takaa sen, että vaikeissakin olosuhteissa, jopa ilman modernia infrastruktuuria ja mukavuuksia, luonnosta voi saada välttämättömimmän. Kaivostoimintakin voidaan nähdä yhtenä tapana elää luonnosta, mutta siitä puuttuu sellainen vaatimattomuus ja luonnon kunnioittaminen, jonka haastateltava katsoo sisältyvän Kolarilaiseen elämäntapaan. Kaivostoiminta on mittasuhteiltaan aivan erilaista ja se loppuu aina aikanaan malmivaranon ehtyessä. Tällä tavoin se voi operoidessaan tuhota muiden elinkeinojen ja elämän perusedellytykset peruuttamattomasti. ”Eläminen luonnosta” sen sijaan on jotain, mikä tapahtuu sopusoinnussa ympäristön kanssa, luontoa kunnioittaen ja ottaen vain sen, minkä ihminen siitä tarvitsee ja antaen ympäristölle aikaa uusiutua.

Paikallisen luonnon ainutlaatuisuutta ei voi täysin ymmärtää, ellei luontoon, ympäristöön tai tiettyyn alueeseen ole henkilökohtaista suhdetta. Aineistossa vedotaan siihen, että ihmisellä pitäisi olla alueeseen jonkinlainen side, jotta päätöksenteko olisi legitiimiä. Jos hanke tai sen vaikutukset eivät ”kosketa” henkilökohtaisella tasolla, ei asiasta päättävä viranomainen voi myöskään ymmärtää vaikkapa jonkin luonnon paikan arvoa samalla tavalla, kuin paikallinen asian kokee.

Niin kauan kun sä olet vain se viranomainen, joka kattoo paperia, niin eihän se silloin kosketa sua ollenkaan. Sillon kun se on henkilökohtainen yhteys, niin silloin se tulee se vastustus myöskin. (Haastattelu 1.)

Lainauksessa ajatuksena on, että sellaiset ihmiset, joilla on hankkeen luontoon tai ympäristöön jokin henkilökohtainen side, myös vastustavat hanketta. Päätöksiä tehtäessä pitäisi pysyä asettumaan tällaisten ihmisten asemaan, eikä vain ”katsoa paperia”. Emotionaalinen etäisyys päätöksenteon kohteesta ei näyttäydykään hyveenä tai tavoiteltavana asiana, kuten se on markkinoiden ja teollisuuden maailmassa. Paikallisyhteisön etua tai yhteistä hyvää ei voi määritellä ulkopuolelta niin kuin sen viranomaistyössä katsotaan tapahtuvan.

Luonnon ja ympäristön koettu erityisyys näkyy myös siinä, että ympäristön ”tuhoamista” taloudellisen hyödyn tavoittelun nimissä ei pidetä hyväksyttävänä.

Mie en voi henkilökohtasesti.. En voi hyväksyä sitä, että, niinku YVA:ssaki esitellään, että kaikki vaikutukset on vähäisiä tai kohtalaisia.. Ja että luontotyyppiä voi tuhota vain sen perusteella, että kun niitä on niin paljon muuallakin, että vaan häviää tästä paikkaa. (Haastattelu 1.)

Kaivostoiminnassa potentiaalisesti tuhoutuvia luontotyyppiä ei voi korvata, eikä niiden menetystä katsota kompensoivan se, että vastaavia luontotyyppiä löytyy jostain muualta. Myös tapa määritellä vaikutusten voimakkuutta YVA-raportoinnissa asettuu kyseenalaiseksi. Kuvaus ”vähäisistä” tai ”kohtalaisista” vaikutuksista ei vastaa haastateltavan näkemystä. Luontotyyppien arvoa ei voi määritellä kysynnän ja tarjonnan lakien mukaisesti.

Lainauksissa yhdistyy ekologian ja kodin maailmojen keskeisiä arvoja, joiden kautta tuomi-taan markkinoiden maailmassa tärkeinä pidettyjä arvoperusteita. Kannanotoissa huomiota kiinnitetään ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin väliseen yhteyteen sekä kaivostoiminnan hyötyjen lyhytjänteisyyteen suhteessa puhtaan luonnon tarjoamaan pitkän tähtäimen hyvinvointiin. Toisaalta otetaan huomioon myös se, kuinka luontoa kunnioittavalla elämäntavalla on Hannukaisessa vuosisatojen perinteet, mikä puolestaan edustaa kodin maailmassa tärkeinä pidettyjä arvoja. Haastateltavien näkemykset kaivostoiminnan ja kestävän kehityksen suhteesta kuvastavat myös hyvin sitä, kuinka ympäristövaikutuksista koettuina ja elettyinä itse asiassa tulee sosiaalisia vaikutuksia ja kuinka sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys ovat lo-

pulta riippuvaisia ekologisesta kestävydestä. Vanclayn ja kumppaneiden. (2015, 2) mukaan esimerkiksi koetut ympäristövaikutukset voivat olla myös sosiaalisia vaikutuksia, sillä ihmiset ovat monin tavoin riippuvaisia ympäristöstä tai heillä on side paikkaan, johon kaivosta suunnitellaan.

Näissä arvo-orientaatioissa kompromissille ei juurikaan jää sijaa. Hypoteettisesti voitaisiin ajatella, että jos voitaisiin jotenkin varmuudella taata, ettei kaivostoiminnalla ole merkittäviä ympäristövaikutuksia, sitä voitaisiin ekologian maailman lähtökohdista pitää hyväksyttävä. Kaivostoiminta on kuitenkin luonteeltaan sellaista, että vaikka minkäänlaisia vahinkoja ei sattuisi, se muokkaa voimakkaasti aluetta, jolla se operoi. Toinen vaihtoehto olisi pyrkiä kehittämään kaivostoimintaa alueella niin, että sen myönteiset sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset konkretisoituisivat pidemmällä tähtäimellä, jolloin voitaisiin puhua kestävästä kehityksestä. Kestävän kehityksen mukainen toiminta on esimerkki, jossa ekologian ja markkinoiden maailman välille voidaan rakentaa kompromissi. Se mitä pidetään kestäväna kehityksenä, olisi siis määriteltävä paikallisella tasolla, jotta voitaisiin tehdä tulkintoja siitä, onko ekologian ja markkinoiden maailman välinen kompromissi mahdollinen.

Oksasen (2000, 96 - 97) mukaan yhteiskunnilla ja yhteisöillä on omat vakiintuneet tapansa arvottaa esimerkiksi luontoa, ymmärtää luonnon kohteiden merkitys ja hyödyntää luontoa tarpeidensa tyydyttämiseen. Aineistossa tapaa, jolla haastateltavat perustelevat näkemyksiään, voisi yhtäältä kuvailla resurssilähtöiseksi toisaalta luonnon ja ihmisen hyvinvoinnin yhteyttä painottavaksi. Oman näkökulman ymmärrettäväksi tekemisen tavassa painottuu tehokkuus ja taloudellinen hyöty, toisaalta puhutaan luonnon ainutlaatuisuudesta ja sen arvokkuudesta sinänsä. Ristiriita on monitahoinen, siinä vastakkain asettuvat ympäristöasiat ja kaivostoiminta, toisaalta käsitystä ympäristöstä leimaa resurssiajattelu. Moraaliset ja taloudelliset näkökohdat eivät aina ole yhteismitallisia.

6.2. Paikallisuus rajaa osallisuutta

Suomessa perustuslakiin on kirjattu paikallisten ihmisten mahdollisuus osallistua elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon ja vaikutusmahdollisuuksia on vahvistettu myös kansainvälisin sopimuksin (esim. Valkonen 2003, 164; Kuokkanen 2010, 168; Riipinen 2006, 37). Viimeistään 1990-luvulta lähtien paikallisuudesta on tullut keskeinen ympäristöpoliittinen toimija-asema (Valkonen 2003, 164). Yhtiön ja paikallisyhteisöjen välistä vuorovaikutus-

ta ei kuitenkaan voida säännellä laeissa tyhjentävästi kaivoshankkeiden keskinäisen erilaisuuden vuoksi. Tilaa jää siten myös yhtiöiden itsesääntelylle ja osallistamismenettelyjä on mahdollista toteuttaa joustavasti ja kunkin hankkeen erityispiirteet huomioon ottaen. (Kokko ym. 2013, 39.) Lakien ja säännösten lisäksi maankäyttöä säätelevät alueen asukkaiden yhtenäinen tai eriävä näkemys siitä, mikä on oikein ja hyväksyttävää (Riipinen 2006, 37). Luonnonvarojen käyttöä koskevassa keskustelussa etenkin paikallisuus on vahva retorinen resurssi ja se antaa oikeuden mielipiteen esittämiseen.

Aineistossa omaa näkemystä tehdään ymmärrettäväksi vetoamalla osallisuuteen ja vaikutusmahdollisuuksiin hanketta koskevassa päätöksenteossa. Se kenelle pitäisi taata mahdollisuus vaikuttaa hanketta koskevaan päätöksentekoon määrittää osaltaan näkemyksiä hankkeen hyväksyttävyydestä. Lisäksi se, kuinka hyvin osallisuuden nähdään toteutuvan, on hyväksyttävyyden kannalta tärkeää. Paikallinen intressi näyttäytyy hajanaisena eikä paikallisten katsota mobilisoituneen joidenkin tiettyjen intressien taakse hanketta koskevissa kannantotoissa. Pitkemminkin suhde yhtiöön muodostuu jopa henkilötasolla, jolloin mahdollisuus vaikuttaa hanketta koskevaan päätöksentekoon on heikko.

Sulla on tietysti vastakkain osapuoli, jolla on paljon valtaa ja rahaa ja voimaa ja sitten vastassa yksityiset kansalaiset, niin onhan se aika epäsuhtanen tilanne ja sitähan ei mun mielestä tarvis mitenkään erityisemmin voimistaa, niinku sitten vaikka oman kunnan tai viranomaisten puolesta. (Haastattelu 2.)

Oikeuttamisen teorian näkökulmasta voidaan ajatella, että yhtiön etu muotoutuu yleiseksi jolloin yksittäisten kansalaisten kritiikki tai vastustus on tehotonta. Toisaalta lainauksen voi tulkita kansalaisuuden maailmaan nojautuvaksi oikeutukseksi, jossa yhtiön katsotaan pyrkivän vallankäytöllä dominoimaan päätöksentekoa kansalaisten tahdonilmausten ohi.

Ympäristölupien myöntäminen kaivokselle edellyttää erityistä ympäristövaikutusten arviointimenettelyä (YVA). Hannukaisen kaivoshankkeen YVA-menettelyn osana toteutettiin myös SVA-menettely, joka oli keskeinen väline paikallisten osallistamiseksi. Hannukaisen kaivoshankkeen sosiaalisten vaikutusten arviointiraportissa paikallisia asukkaita määritellään olevan ”periaatteessa kaksi ryhmää”. Paikallisia asukkaita koskeva päävaikutuskohderyhmä on Hannukaisen kylän vakituiset ja väliaikaiset asukkaat, jotka altistuisivat mahdollisille melun, pölyämisen tai tärinän vaikutuksille. Raportin mukaan kaikkein vaikuttunein alue olisi 0 – 3

km ydin teollisuusalueelta. Paikallisten asukkaiden toinen ryhmä asuu pysyvästi tai väliaikaisesti 3 – 8 km:n säteellä suunnitellun kaivoksen pääteollisuusalueelta. Näille toisen ryhmän asukkaille ei ole muuttamisen tarvetta, muutoin kuin joidenkin yksittäisten asuinrakennusten kohdalla. ”Toisen ryhmän paikalliset asukkaat saattavat mahdollisesti kokea kaivoksesta joi-tain vaikutuksia” raportissa todetaan. (SVA 2012.)

”Kaikkein vaikuttuneimmalla alueella asuvat” olisivat siis niitä, jotka kaivossuunnitelman toteutuessa joutuisivat jättämään kotinsa. Aineiston perusteella ei kuitenkaan ole itsestään selvää, että asuminen kaivosalueen välittömässä läheisyydessä takaisi aidon vaikutusmahdol-lisuuden.

Mä en tiedä onko ne niissä Metlan malleissa, mä en oo ees sitä loppuraporttii ehtiny vielä kattoo, ku siinä on myös tämmönen kysymys missä huomioitiin etäisyys kaivoksesta. Että kuinka paljon niitä kysymyksiä ja kaavakkeita on ollu takäläisille, koska kyllähän jo siinä nyt puhutaan paikallisten mielipidettä, niin sehän niinku ainaki tossa vaiheessa tarkotti vielä Kittilä, Kolari, Muonio mieli-pidettä. Ja musta tässä on tietysti hyvin selvästi syytä erottaa, että paikallisuut-takin on montaa tasoa. Että sitten on vielä ne, joita se kaivos eniten koskee, jot-ka on sitten kaivoksen takapihalla. (Haastattelu 2.)

Aineistolainassa kritiikki kohdentuu siihen, että paikallinen mielipide yleistetään tarkoitta-maan esimerkiksi jonkun tietyn kunnan asukkaiden mielipidettä. Huomiota pitäisi kiinnittää siihen, että ” paikallisuutta on montaa tasoa”. Haastateltava vetoaa siihen, että SVA-kyselyjen tulokset voivat osoittaa valtaosan Kolarilaisista suhtautuvan hankkeeseen myönteisesti. Kai-voksen ”takapihalla” elävien paikallisten näkemyksillä kuitenkin pitäisi kyselyjen analyyssei-sä olla enemmän painoarvoa.

Se että pystyttäis niitä asioita katsomaan, jokaista selvitystä tekemään tosiaan aivan oikeasti objektiivisesti. Että nytkin mulla on vähän semmonen käsitys, et-tä kun tehtiin niitä sosiaalisten vaikutusten arviointeja, niin sielläkin esimerkiksi se kysely oli tehty.. Tai kyselyyn vastaajista valtaosa oli muualta kuin Äkä-s-lompolon, Hannukaisen tästä alueelta. Että pitäisi pystyä tavoittamaan ne, ihmi-set varmemmin. Että se ei voi olla semmonen tavallaan tutkimus. Että otetaan

joku otanta. Se ei välttämättä aina anna siitä asiasta oikeaa kuvaa. (Haastattelu 3.)

Lainauksessa haastateltava kritisoi sitä, että juuri ne, jotka asuvat aivan Hannukaisen kaivosalueen vieressä ja joiden elämään kaivos aivan konkreettisesti vaikuttaisi, ei ole huomioitu hankkeen suunnittelussa. Haastateltava katsoo, että tilastolliset menetelmät arviointiprosessin välineinä eivät kerro koko totuutta ja siksi kyselyjen tuloksia pitäisi arvioida kokonaisvaltaisemmalla otteella. Toisaalta aineistossa nostetaan esiin näkemyksiä, joiden mukaan mielipiteitä hankkeesta pitäisi selvittää laaja-alaisemmin. Seuraavassa lainauksessa katsotaan, että mökkiläisten ja muiden kunnassa osa-aikaisesti asuvien osallisuudella päätöksentekoprosessissa pitäisi olla enemmän vaikuttavuutta.

(...) mikä tosi on merkittävä vaikuttajaryhmä täällä, mikä toki on mukana, mutta varmasti kuitenkin liian pienessä roolissa, niin on tosiaan nää mökkiläiset. Että sen lisäksi jos täällä asuu 600 ihmistä, että kuinka monella täällä on mökki ja on sidoksissa tähän paikkakuntaan ja ajattelee tulevansa tänne esimerkiksi eläkepäiville. Niitä tänne kuitenkin tulee, että se on monelle kakkosasunto, josta sitten tulee ykkösasunto. Ja mitä toiveita ja muuta ne on siihen asettanu, niin siinä kuitenkin puhutaan tuhansista ihmisistä ja tuhansista kohtaloista, että heidän äänensä, jota on kyllä yritetty saada esiin, tai siis tiedän että ei sitä oo laiminlyöty, mutta sehän ei näy tässä päätöksenteossa.(...) Niin kauan ku he eivät ole täällä kirjoilla niin heihin asennoidutaan vähän niinku lypsylehminä. Että täällähän on kaikki kalliimpaa, vesimaksut kaavotukset. (Haastattelu 2.)

Lainauksessa katsotaan, että mökkiläiset pitäisi osallistaa päätöksentekoon, sen sijaan että heihin ”suhtaudutaan lypsylehminä”. Paikallisuuden ajatellaan siis kunnan näkökulmasta määrittävän lähinnä hallinnollisesta lähtökohdasta siten, että paikallisuus liittyy kuntalaisuuteen ja jollain tietyllä alueella asumiseen (Tuulentie & Meriruoho 2008, 86). Aineistossa kuntalaisuuteen perustuvaa osallisuuden määräytymistä ei pidetä riittävänä suhteessa siihen, kuinka sitoutuneita esimerkiksi mökkiläiset voivat alueeseen olla. Suunnittelussa ja päätöksentekoprosessissa alueella osa-aikaisesti asuvat pitäisi nähdä potentiaalisina kuntalaisina tulevaisuudessa.

Haastateltavan näkemyksen mukaan kyse ei ole siitä, etteikö mökkiläisten ja muiden alueella osa-aikaisesti asuvien mielipiteitä olisi kysytty, vaan siitä, ettei niitä ole otettu huomioon. Kunnan katsotaan suhtautuvan mökkiläisiin ”lypsylehminä”, eli heidät asetetaan eriarvoiseen asemaan suhteessa kunnalla vakituisesti asuviin. Toisaalta aineistossa argumentoidaan sen puolesta, että mökinomistajien näkemykset ovat saaneet liikaa huomiota ja heidän vaikutusmahdollisuuksiaan tulisi pikemminkin kaventaa.

Meillähän on paljon näitä mökinomistajia, niin ehkä ovat olleet äänekkäämpiä siinä. Ja tietenkin tulee ulkopuolisia ihmisiä sitten, jotka vähän niin kuin lietsovatkin sitä henkeä sitten, semmoista negatiivista ilmapiiriä. Mutta lähtökohtaisesti varmasti kolarilaisilla on ollut positiivinen lähestymistapa tuohon. (Haastattelu 6.)

Mökkiläisten katsotaan olleen ”äänekkäimpiä” hankkeen vastustajia ”ulkopuolisten” ohella. Lainauksessa siis katsotaan, että toimijat, joilla ei hanketta tai paikallisten asioita koskien pitäisi olla puheoikeutta ja joita päätöksen eivät lopulta kosketa, ovat kaikkein etulinjassa vastustamassa hankkeen toteuttamista. Tällä tavoin paikallisuus aineistossa synnyttää osallisuutta, mutta toisaalta myös rajaa sitä (Valkonen 2003, 165 -166). Paikallisten (riippumatta määrittelytavasta), kaivosyhtiön tai kunnan näkökulmasta ei siis ole yhdentekevää, kuka määrittellään paikalliseksi ja kenet samalla rajataan päätöksenteon ulkopuolelle. Hallinnollisesti kuntalaisuutena määritelty osallisuus on kansalaisuuden maailman mukainen oikeuttamisvaade, siinä osallisuutta perustellaan kuntalaisten laillisella oikeudella osallistua päätöksentekoon. Toisaalta pitkän ajan kuluessa muodostunutta henkistä sidettä arvokkaana pitävässä oikeuttamisvaateessa nojaututaan kodin maailman arvoihin.

Paikallisuus on myös paikallisten olosuhteiden asiantuntijuutta, joka takaa puheoikeuden tiettyä aluetta koskevissa kysymyksissä. (Valkonen 2003, 169; Tuulentie & Meriruoho 2008, 84.) Seuraavassa lainauksessa tämä näkyy siten, että haastateltavan näkemyksen mukaisesti paikkakunnan ainutlaatuisuutta ei voi täysin ymmärtää, ennen kuin alueella on asunut jo jonkin aikaa, ”kaikki on niin erilaista”. Siksi ”jostakin kaukaa etelästä” tulevan tukea hankkeelle ei voi pitää relevanttina punnittaessa hankkeen toetutusta.

Minusta jostakin kaukaa etelästä on ihan turha kenenkään, joka on sen puolella, on se sitten mikä taho tahansa, niin sanoa yhtään mitään. Että kyllä sen pitäisi

täällä ensin vähän aikaa asua ja nähdä, ei se.. Musta se on vaan omituista. Täällä se on niin erilaista, kaikki on niin erilaista. (Haastattelu 4.)

Thévenot (2011) on nimennyt tällaisen alueeseen liittyvään henkilökohtaiseen suhteeseen perustuvan legitimoinnin tavan läheisyyden kieliopiksi, jossa oikeuttaminen tapahtuu vetoamalla henkilökohtaisiin sidoksiin. Läheisyyden kieliopissa kommunikoiminen tapahtuu jaettuun yhteiseen alueeseen muodostetun henkilökohtaisen siteen kautta. Alue voi olla konkreettinen paikka, kuten aineistossa Kolari, tai jokin abstraktimpi kulttuurisen merkityksen alue. Läheisyyden kieliopissa kaikkein läheisimmät ja suorimmat suhteet kohdistuvat nimenomaan kulttuurin yhteisiin alueisiin. (Thévenot 2011.)

Oikeuttamisen maailmojen viitekehystä tarkasteltuna paikallisuus retorisenä resurssina perustuu pitkälti kodin maailman arvoihin, siinä korostuu lokaalin erityisyys suhteessa alueelliseen tai globaaliin. Kodin arvomaailman arvojärjestys rakentuu kolmella tapaa. Se merkitsee ajallisesti syvään juurtuneita toimintatapoja ja ennakoitavuutta, paikallisesti läheisyyttä ja paikallisyhteisön arvoa sekä hierarkkisuutta vallankäytön tapana (Thévenot 2001, 414). Aineistossa ”paikallisuus” tai oikeus osallisuuteen määrittyy hallinnollisesti sekä fyysiseen etäisyyteen perustuvien lähtökohtien lisäksi kodin maailman arvojen, tietynlaisen emotionaalisen läheisyyden ja alueeseen pitkällä aikavälillä rakentuvan suhteen pohjalta.

Aineistossa osallistamisprosessien vaikuttavuus näyttäytyy kuitenkin kyseenalaisena riippumatta siitä, ymmärretäänkö paikallisuus hallinnollisesta lähtökohdasta kuntalaisuutena, vai laajemmin johonkin alueeseen liittyvinä odotuksina, tunnesiteenä tai kokemuksena kodista. Sosiaalisesti kestävien ja hyväksyttävien osallistamistoimien ja aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi erilaisten kyselyjen ja tilaisuuksien vaikutukset pitäisi pystyä konkreettisesti osoittamaan tai ainakin avoimesti tuomaan esiin, millaisia ristiriitoja hankkeiden läpiviemiseen liittyy.

6.3. Paikallisten vaikutusmahdollisuudet

Marika Kunnarin mukaan suhtautuminen kaivoshankkeeseen on laajalti myönteistä tai ainakin hyväksyvää, jos ihminen kokee, voineensa avoimesti ilmaista mielipiteensä kaivoksesta. Lisäksi on tärkeää että kaivostoiminnasta saatu informaatio on riittävää, että alueella toimiva

kaivosyhtiö on luotettava ja että esimerkiksi sosiaalisten vaikutusten arviointiprosessiin osallistuminen on ollut helppoa. (ks. Kokko ym. 2013, 8.) Laajemminkin konfliktien estämisen edellytyksenä pidetään suunnittelun vuorovaikutteisuutta: avoimuutta, vuoropuhelua, osallistumista ja osallisten varhaista kuulemista, eli neuvotteluun perustuvaa suunnittelua ja päätöksentekoa (esim. Suopajarvi ym. 2015; Vanclay ym. 2015; Kokko ym. 2013).

Aineistossa osa haastateltavista suhtautuu kaivosyhtiön järjestämiin tilaisuuksiin kriittisesti. Kyseenalaiseksi asettuu esimerkiksi se, kuinka avoimesti yleisötilaisuuksissa voi esittää näkemyksiään.

Sitten että he voi nimettömänä sen antaa. Kuitenkin aina kun on pieni yhteisö, minkä on ite huomannut tässä, monelle on vaikeaa sanoakin sitä mielipidettä puolesta tai vastaan. Mä olen aikaisemminkin sanonu jossain haastattelussa, että se voi olla tosi hankala sanoa että, jos mä olenkin puolesta, että tervetuloa kaivos. Että se on minulle tai mun lapsilleni työpaikkoja. Tai voiko sanoa, että minä vastustan. Että pelkää omien kasvojen menettämistä ja miten se yhteisö siihen suhtautuu. Se on pienen paikan ongelma monesti. Se perustuu hyvin paljon siihen että minkälainen on tällainen henkilökohtainen suhde, että kuinka avoimesti voi keskustella, että uskallanko sanoa. (Haastattelu 7.)

Se, voiko omia näkemyksiään tuoda julkisesti esiin ajatellaan ainakin osittain perustuvan johonkin henkilökohtaiseen asemaan tai suhteisiin. Aineistolainassa vedotaan siihen kansalaisuuden maailman oikeutuksiin, siis siihen että kuulluksi tuleminen ei pitäisi perustua henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, vaan kaikilla pitäisi olla tasavertainen mahdollisuus tuoda näkemyksensä julki. Perustelu kytketään lisäksi ajatukseen yhtäläisestä mahdollisuudesta esittää näkemyksiä ilman leimautumisen pelkoa. Pienessä yhteisössä avoimet keskustelutilaisuudet eivät anna siihen mahdollisuutta.

Ongelmallisena vaikutusmahdollisuuksien kannalta nähdään myös se, että kun paikallisten ihmisten mielipiteitä aletaan selvittää, hanke on edennyt jo pitkälle ja siihen on kunnallisella tasolla sitouduttu. Hannukaisen hankkeen kohdalla esimerkiksi kaavoitusta vietiin eteenpäin YVA-selvityksen rinnalla. Aineistossa kunnan katsotaan näin, tarkoituksella tai tahtomattaan viestivän tuestaan hankkeelle.

Kaivostoiminnan hyväksyttävyydelle asetetaan paikallisella tasolla tiettyjä ehtoja ja kuntien osalta erityinen ehto kytetään tiedottamiseen. Marika Kunnarin mukaan kuntien viranomais-ten odotetaan tiedottavan kuntalaisia kaikista tiedetyistä kaivoksen vaikutuksista heti kun tietoa on saatavilla. (Ks. Kokko ym. 2013.) Aineistossa katsotaan, että hankkeen suunnittelu- vaiheessa ei kuitenkaan olla oltu riittävän avoimia kunnassa eikä yhtiössä.

Että semmonen, jotenkin siinä alkutilanteessa pitäis .. tavallaan olla avoimempi sen alun, eikä olla semmonen, että tässä niinku oikeestaan viis vuotta on jo kai- vosityhtiö tehny töitä, ennen kuin siitä varsinaisesti isommin tullaan esiin. Että se mittakaava ja muut selvi siinä vaiheessa. Ja siihen ollaan jo kuntatasolla sitou- duttu, et siitä on jo ikään kuin päätetty, että ollaan mukana ja sen jälkeen sitten sillä mennään, näinhän se käytännössä tahtoo toimia. (Haastattelu 2.)

Lainauksessa kritisoidaan osallistamisprosessien kohdentumista vaikutusmahdollisuuden kannalta liian myöhäiseen vaiheeseen sekä niin sanotun nollavaihtoehdon sivuuttamista. Kun ihmisten näkemyksiä aletaan kysellä, hankkeella katsotaan olevan jo laaja sidosryhmien tuki.

Mie koen ainakin näin, että meillä on semmonen huoli, että Kolarin kunta ajaa tänne kaivosta. (Haastattelu 5.)

YVA- ja SVA-prosessien käynnistäminen ja kaavoitus nähdään vahvana viestinä siitä, että hanke tullaan toteuttamaan. Ne eivät kerro ainoastaan yhtiön päämäärätietoisuudesta vaan ne nähdään osoituksena kunnan sitoutumisesta hankkeen toteutukseen. Kunnalla katsotaan ai- neistossa olevan keskeinen rooli siinä mielessä, että viimeistään silloin, kun kunta osoittaa tukensa hankkeelle, vaikutusmahdollisuus rajautuu enää siihen, mikä hankevaihtoehdoista toteutetaan. Aineistossa peräänkuulutetaankin avoimuutta hankkeen etenemisestä heti alusta lähtien.

Se oi kaikista kätevin, että kaivosityhtiö ottais tehtäväksi, että YVA annettais vasta sen jälkeen, kun kaivosityhtiö saa paikallisten kanssa neuvottelut valmiiksi. (...) Nyt mennään niinkö väärin päin. (Haastattelu 7.)

Aineistossa paikallisten vaikutusmahdollisuuden katsotaan koskevan sitä, millä tavalla hanke tulisi toteuttaa, pikemminkin kuin sitä, halutaanko hanketta toteuttaa alkuunkaan. Myös tästä

näkökulmasta avoimuus hankesuunnitelmista jo varhaisista vaiheista alkaen edistäisi hankkeen hyväksyttävyyttä siinä mielessä, että paikallisilla olisi mahdollisuus osallistua keskusteluun siitä, toteutetaanko hanketta tai eteneekö prosessi malminetsinnästä hankkeeksi, sen sijaan että keskustellaan siitä, minkä muotoisena kaivoshanketta lähdetään toteuttamaan.

Ei oo olemassa mitään ehkä-kaivosta. Se on kaivos tai ei oo kaivosta, siinä ei oo mitään siinä välissä. Tossa jotenki tulee semmonen olo että sitä ikään kuin pehmenetään sillä kaikella. (Haastattelu 2.)

Osallistamisprosessien ajoittaminen hankkeessa vaiheeseen, jossa harkitaan eri toteuttamisvaihtoehtojen välillä synnyttää kokemuksen, että ihmisiä kuullaan, mutta ei kuunnella. Prosessit alkavat näyttää osallistamisena osallistamisen vuoksi. Keskeinen haaste yhtiön näkökulmasta olisi siis se, että prosessien vaikuttavuus pitäisi pystyä osoittamaan.

Kyllä mä oon pääsääntöisesti ollut tällainen.. Sanotaanko aktiivinen sivustakatsoja. Että tuo paneelikeskustelu oli tietysti sellanen, missä oli ite äänessä, mutta sekään ei ollu oikeestaan keskustelu, se oli puheenvuoroja. Että ei siinä päässy livenä reagoimaan, vaan puheenjohtaja vei eteenpäin. Pääasiassahan siellä oli kaivosyhtiö äänessä. (Haastattelu 2.)

Vanclayn ym. (2015) vuorovaikutteiset käytännöt ovat hankkeen suunnitteluvaiheessa tärkeitä paikallisten osallistamiseksi. Vuorovaikutuksella ja neuvotteluilla pitäisi pyrkiä syvälliseen vaihtoehtojen reflektointiin ja punnitsemiseen avoimesti ja huomioimalla kaikki sidosryhmät. Vuorovaikutteiset osallistamiskäytännöt ovat tärkeitä koska ne voimauttavat paikallisia; deliberatiivisen osallistamisprosessin tuloksena tehdyt päätökset ovat vahvempia ja mahdollisesti erilaisia kuin millaisiksi ne muotoutuisivat ilman paikallisten aitoa osallistumista. (Vanclay ym. 2015, 20.) Aineistossa osallistamisprosesseja ei kuitenkaan pidetä vuorovaikutteisina.

Joo kyllä, ei se (paikallinen yhteisö) ole merkityksellinen. Justiin näitten uusien prosessien kautta siihen saahan semmonen sokerikuorutus päälle, mutta eihän ne perusasiat, ne valtasuhteet häviä yhtään mihinkään. (Haastattelu 1.)

Osallistamisprosessit ovat ”sokerikuorutus”, joilla pyritään piilottamaan yhtiön dominanssi suhteessa paikallisiin. Aineistolainassa haastateltava tuomitsee kaivosyhtiön toiminnan kan-

salaisuuden maailmasta käsin vallankäyttönä ja omanedun tavoitteluna. Kansalaisuuden maailma tarjoaisi mahdollisuuden päästä vallankäytön ongelman yli, joka väistämättä kuuluu kodin ja maineen arvomaailmoihin (Boltanski & Thévenot 2006, 117). Yhtiön intressien katsotaan kuitenkin poikkeavan paikallisten intresseistä niin perustavalla tavalla, ettei kompromissille jää tilaa.

(...) Niitä koulutetaan varmasti kaikkeen tähän esiintymiseen. Siihen liittyen, että niillä on varmasti homma hanskassa ja ne pystyy varmasti sen oman jargoninsa taakse yleensä pakenemaan ja käyttämään sitä.. Ja se kyllä se vähän niinku tuntuu yleensä ottaen että kaikki mitä sinne tulee, se on kaikki sitä niin sanotusti vettä hanhen niskaan. Että se todellinen vaikutus tulee korkeintaan sitä kautta että sä saat siellä muitaki ihmisii ajattelemaan, et sitä kaivosyhtiötä. (Haastattelu 2.)

Lainauksessa katsotaan, että paikallisella yhteisöllä ei ole merkitystä yhtiölle ja että yhtiö pyrkii naamiomaan dominoivan asemansa ja piiloutumaan ”jargoninsa” taakse. Yhtiön nähdään pyrkivän ohjaamaan ja hallitsemaan siitä vallitsevia näkemyksiä esimerkiksi tavoilla, joilla yhtiön edustajat esiintyvät yleisötilaisuuksissa ja vastaavat heille esitettyihin kysymyksiin. Erilaisten tilaisuuksien järjestäminen on osa positiivisen julkisuuskuvan rakentamista ja mielikuvien hallintaa.

Eihän niille luonto ole tärkeä, niille on tärkeää raha, ne haluaa tehdä rahaa. Ja koska.. Jos joku tekee jotain pelkäästään rahan takia, niin ei se voi olla luotettava, ei se meistä välitä eikä se välitä luonnosta. Eikä se ole, vaikka joku hemmetin aarnikotka pesis siinä just tai.. Ei sillä ole merkitystä, sillä on ainoastaan merkitystä silloin, jos joku huomaa, että siellä on joku laji jota pitää suojella, niin silloin ne vetää lehtiin otsikoita kuinka tämä kaivosyhtiö jotenkin pelasti jonkun lajin häviämiseltä, jotakin tyyliin. Mutta ei se.. Se toimii rahan takia, rahaan ei voi luottaa. (Haastattelu 5)

Näissä aineistolainauksissa yhtiön järjestämät tilaisuudet näyttävät brändityönä, jolla ei ole käytännössä vaikutusta siihen, millaisia ratkaisuja yhtiö tekee. Osallistumisen merkityksesi jää muiden osallistujien herätteleminen ajattelemaan yhtiön toimintaa kriittisesti. Maineen- ja brändinhallinnassa maineen ja teollisuuden maailmat asettuvat kompromissiin. (Bol-

tanski & Thévenot 2006,155). Tilaisuuksissa pyritään kanavoimaan ihmisten mielipiteitä yhtiön toivomaan suuntaan ja samalla ne ovat osa yhtiön riskinhallintaa. Lainauksessa kritisoidaan yhtiön pyrkimystä viherpesuun eli asetetaan kyseenalaiseksi toiminnan pinnallinen ympäristöystävällisyys, joka ei ulotu puheita ja retoriikkaa pidemmälle.

Aineistossa arvostellaan yhtiön tapaa puheissaan kääntää toiminnan haitallisetkin vaikutukset ansioiksi. Esimerkiksi jos suunnitellulla kaivosalueella elää uhanalaisia lajeja, on yhtiön edunmukaista esittää asia niin, että se toimillaan itse asiassa edistää lajin säilymistä sen sijaan, että se kaventaisi lajin elinpiiriä entisestään. Toimintatavan motiivina lainauksessa katsotaan olevan markkinoiden maailman mukainen arvo-orientaatio, yhtiön katsotaan toimivan rahan takia, eikä se siksi kaihda keinoja saadakseen hankkeelle paikallisten tuen. Yhtiön siis katsotaan pyrkivän tuottamaan mielikuvia toiminnan eettisyydestä ja ekologisuudesta ilman aitoa pyrkimystä tällaiseen toimintaan.

Nina Elisophon (2013) mukaan isojen kehityshankkeiden haasteena onkin usein keskitetyn suunnittelun ja päätöksenteon uskottavuus paikallisten silmissä. Paikallisten toimijoiden näkökulmasta kansainvälisten korporatioiden etäiset johtohahmot tavoittelevat voittoja paikallisten kustannuksella. Tällöin suuretkin ympäristömuutokset, kokonaisten vuortenhuippujen louhiminen, pölyäminen tai prosessivesien pääseminen ympäristöön selitetään parhain päin. Siten, ettei niistä ole varaa ihmisille, vaan pikemminkin hyötyä ympäristölle ja ennen kaikkea paikallistaloudelle. (Elisophon 2013, 74-75.)

Aineistossa katsotaan, että yhtiön järjestämät tilaisuudet toimivat Northlandin julkisuuskuvan rakentajina mutta myös maineen maailman sisäisenä testinä. Tilaisuuksia ja yhtiön toimintaa pidetään kuitenkin niin läpinäkyvänä, ettei se onnistu legitimoimaan toimintaansa. Sen lisäksi, että yhtiön toiminta onnistuu maineen maailman sisäisessä testissä, sen toimet tuomitaan individualistina kodin ja ekologian maailmoista käsin. Toisaalta joillakin haastateltavilla osallistamisprosesseista oli jäänyt hyvä kokemus. Aineistossa nostetaan esiin konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka paikallisten esittämiä hankkeen toteuttamiseen liittyviä ehdotuksia oli otettu suunnitelmissa huomioon.

Kyllä mulla on sellanen käsitys että sillä on ollut merkitystä ja niitä on otettu huomioon siinä, että esimerkiksi sieltä on tullut niitä huolenaiheita, vaikka pöly ja miten se pölymallinnus on tehty, niin se on ollut aika suuri huolenaihe Äkäs-

lompolossa, että pilaako se ladut se pöly. Mun mielestä siinä on sitten yhtiö kylä tehnyt, esimerkiksi tarkentanut niitä tuulimalleja ja paneutunut tarkemmin. (...)Varmaan tarkemmin mitä jos sitä olisi kukaan nostanut esille missään yleisötilaisuuksissa. Sitten että yhtiöhän teki sitten sen nelosvaihtoehdon, jossa esimerkiksi porotalouden vaikutukset on pienemmät, että sinne ei niin paljon mene erotusalueita ja laidunalueita kaivoksen alle, kuin mitä siinä heidän alkuperäisessä vaihtoehdossa ois ollu. Ja ne nelosvaihtoehdot nyt on se ykkösvaihtoehto mitä he nyt ajaa. (Haastattelu 8.)

Lainauksessa nostetaan esiin, että yhtiö on tarttunut paikallisten esittämiin huoliin pyrkinyt etsimään niihin ratkaisuja YVA-menettelyssä, joka perustuu hankkeen eri toteuttamisvaihtoehtojen vaikutusten tarkasteluun. Yhtiö on tarkentanut pölymallinnuksiaan vastatakseen huoleen latujen pölyyntymisestä. Lisäksi yhtiö on alkanut ajaa ”nelosvaihtoehtoa” joka huomioi paremmin vaikutukset poronhoitoon. Lainauksessa tätä pidetään osoituksena paikallisten vaikutusmahdollisuuksista hankkeen suunnittelussa. Esimerkiksi Suopajärven ja kumppaneiden (2015, 65) mukaan sosiaalisessa kestävyudessa on keskeiseltä osin kyse siitä, että paikallisille tulee tarjota mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttaa hankkeiden suunnitteluun. Toisaalta YVA-menettelyä kritisoidaan, sillä yhtiön tilaamaa ja kustantamaa raporttia ei voi pitää riippumattomana.

Hyvä prosessihan se on mutta, kyllähän sen tietää että kun sen YVA:n maksaa kaivosyhtiö, niin väittääkö ne konsultit sillain, että tässä on tämmönen asia mikä voi pielestää. Eihän ne tietenkään sitä voi väittää. (Haastattelu 1.)

Lainauksessa arvostellaan sitä, että yhtiön tilaaman ja maksaman vaikutusten arvioinnin tuloksena ei lähtökohtaisesti edes voida todeta, että hankkeen haitalliset vaikutukset ovat niin merkittäviä, ettei sitä kannata toteuttaa. YVA-prosessi itsessään voi olla hyvä, mutta raportoituja tuloksia ei voi pitää puolueettomia ja siksi niihin tulisi suhtautua varauksella.

Sitten kun on konsulttifirma, niin valitettavasti se on myöskin niin, että se katsoo sitä tilaajalähtöisesti, eli kyllähän siinä on iso riski, että asia esitetään sillä tavalla, kuin se halutaan esitettävän. (Haastattelu 3.)

Se, että yhtiö tilaa ja maksaa YVA-selvityksen, katsotaan aineistossa heikentävän selvitysten luotettavuutta ja objektiivisuutta. Konsulttifirmojen katsotaan olevan velvollisia esittämään tulokset yhtiön kannalta suotuisella tavalla. Konsulttien laatimilla raporteilla on keskeinen merkitys hankkeen toteuttamisessa ja niissä esitettyjen tietojen luotettavuuteen ja riittävyteen on siksi kiinnitettävä huomiota. Aineistossa painotetaan myös viranomaisten roolia kaivos Hankkeiden päätöksentekoprosessissa:

Että voi hakea James Bondin tapaan lupia tappaa, license to kill, sehän pistää kaiken painon sitten näille viranomaisille, jotka päättää näistä erikoisluvista, nehän on äärimmäisen ratkaisevissa tekijöissä nyt. (...)että annetaan tämmösiä, että on erikseen se lupa tappaa, silloin kun on merkittävä haitta. (Haastattelu 1.)

Haastateltava katsoo, että riippumatta siitä, kuinka merkittäviä haittoja kaivostoiminnan arvioidaan aiheuttavan, on aina mahdollista myöntää ”erikseen lupa tappaa”. Jos arviointimenetelyssä esimerkiksi jonkin luontotyypin osalta todetaan hankkeella olevan merkittäviä vaikutuksia, on viranomaisten mahdollista sivuuttaa tämä myöntämällä erikoislupa harjoittaa toimintaa vaikutuksista huolimatta. Viranomaisten myöntämällä erikoisluvilla on osaltaan siis vaikutuksensa siihen, että arviointi- ja lupamenettelyt alkavat näyttää merkityksettömiltä toimilta prosessissa, jonka jokainen vaihe tähtää jo ennalta määrättyyn lopputulokseen.

Aineistossa luonnolla ei ole katsota olevan yhtiölle arvoa kaivosprosessissa. Osoituksena tästä pidetään sitä, että yhtiö ei tee selvityksiä ja mittauksia riittävällä tarkkuudella, eikä yhtiön tekemillä selvityksillä ole lopulta vaikutusta yhtiön tekemiin ratkaisuihin. Tärkeintä on, että selvityksiä ja mittauksia tehdään. Niiden tulokset eivät sido yhtiötä ja toiminnalle myönnetty ympäristöluvat joustavat tarpeen mukaan. Lisäksi viranomaisten katsotaan myöntävän erikoislupia liian heikoin perustein. Lupakriteerit eivät ole riittävän tiukkoja ja aina on mahdollista saada James Bondin tapaan erikseen lupa tappaa, eli lupa aiheuttaa ympäristölle merkittävä haitta.

Frank Vanclayn ja kumppaneiden (2015) mukaan paikallisyhteisöjen osallistamisessa luonnonvarahankkeiden suunnitteluun on tyypillisesti kyse siitä, että yleisölle, eli paikallisille tarjotaan tietoa ja mahdollisuus kertoa mielipiteensä suunnitellusta hankkeesta. Vancalyn ja kumppaneiden (2015) mukaan on kuitenkin valitettavaa, että monissa tapauksissa yleisön näkemykset sivuutetaan ja osallistamisprosessista tulee itsetarkoitus. Osallistamisprosessien

tarkoitukseksi jää legitimoida ennalta määrätty lopputulema tai täyttää lainsäädännölliset vaatimukset paikallisten kuulemisesta. Tällainen osallisuuden ”väärinkäyttö” on paitsi vilpillistä, sillä on lisäksi vaikutuksensa nykyiseen, mutta mahdollisesti myös ja tuleviin hankkeisiin ja vaikutustentarviointiprosesseihin. Jos osallistamisprosessit ovat paikallisille pettymys he todennäköisesti alkavat suhtautua niihin ja hankkeeseen kyynisesti. (Vanclay ym. 2015, 20.)

Aineiston perusteella Hannukaisen vaikutustentarviointi-prosessia ei voi pitää onnistuneena paikallisten osallistamisen osalta. Paikallisille on järjestetty yhtiön toimesta paljon tilaisuuksia joista on tiedotettu hyvin ja joihin paikallisilla siten on ollut mahdollisuus osallistua. Aineistossa tilaisuuksiin osallistumisen vaikutusta kuitenkin laajalti kyseenalaistetaan.

Kyllähän siihen aika laajasti on ollut mahdollisuus osallistua jos on niinku halua ollu. Mutta kuuleminen ja kuulluksi tuleminen.. (...) Kuullaan, että mitä mieltä on, mutta tuleeko mielipide jotenkin huomioitua, se on niinku tavallaan kaksi eri asiaa, että siihen on nyt vaikea vastata, että kuinka niillä kuulemisilla on oikiasti ollut vaikutusta sitten. (Haastattelu 9.)

Kaivosyhtiön haasteena on osoittaa, kuinka paikalliset näkemykset, mielipiteet ja huolet huomioidaan kaivoksen suunnittelussa, toteutuksessa ja operoinnissa tai ainakin käsitellä esitettyjä huolia avoimesti, vaikkei kaikkia näkemyksiä pystytä käytännön ratkaisuisissa implementoimaan. Ne haastateltavat, jotka kokevat, että ryhmien intressejä oli hankkeen suunnittelussa huomioitu, suhtautuvat myös osallistamisprosesseihin myönteisesti. Aineistolainauksessa nähdäänkin tärkeänä, että paikallisten osallisuuden eteen alettaisiin tehdä töitä jo ennen YVA- ja SVA-menettelyjä. Kaavoituksen toteuttaminen arviointimenettelyjen rinnalla on vahvistanut tunnetta siitä, että päätös hankkeen toteuttamiseksi on jo kunnan tasolla tehty. Aineistossa monessa kohtaa nousee esiin se, että koskaan ei kysytä, haluatko kaivoksen, vaan kysytään millaisen kaivoksen haluat.

Hannukaisen kaivoshankkeen kohdalla yhtiön järjestämiin yleisötilaisuuksiin ja osallistamisprosesseihin suhtaudutaan kuitenkin pääosin epäilevästi. Niiden tulkitaan olevan harjoiteltua teatteria, jonka tarkoituksena on toimia ”sokerikuorrutuksena” yhtiön näennäisen vastuullisuuden viestinnässä. Yhtiön ei pitäisi aliarvioida paikallisten ihmisten kykyä tunnistaa erilai-

sia vaikuttamisen strategioita, sillä niin tehdessään se horjuttaa uskottavuuttaan ja luotettavuutta. Aineistossa yhtiön edustusta pidetään jopa läpinäkyvänä:

Se näkyy sit semmosena pieninä elekielinä niissä kokouksissa, että vähän niinku naputellan jalkaa, kun joku jotain.. Että taas tulee tämmönen ja sit vähän naureskellaan ja just varmaan puhuttu etukäteen keskenään, että eiköhän nyt joku kysy jotain tästä uraanista ja sit ollaan että joo joo. Ja semmonen eleet, ilmeet, ilmapiiri.. Semmonen missä musta ei oo ihan loppuun asti tää tuote hiottu, koska niissä ku mokaat, niin siinä semmonen katu-uskottavuus menee. (Haastattelu 2.)

Kaivoshankkeen kritiikki rakentuu aineistossa monenlaisten vastakkainasettelujen kautta. Monelta osin vastakkainasettelun taustalla voidaan tunnistaa olevan paikallisten ymmärrysarvojen tai toiminnan tavoitteiden erilaisuudesta. Yhtiön toiminnan ajatellaan perustuvan markkinoiden maailman mukaiselle logiikalle, se pyrkii tekemään mahdollisimman paljon voittoa mahdollisimman pienin panostuksin. Paikallinen intressi taas kumpuaa halusta kehittää elinpiiriään paitsi taloudellisesti, myös sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla.

Karoliina Malmelinin (2011) mukaan yritykset ovat tuotantolaitoksina aina oikeutusten näkökulmasta erityisessä asemassa, sillä niissä sulautuvat toisiinsa markkinoiden arvomaailman logiikka ja teollisen tuotannon muoto (Malmelin 2011, 72). Markkinoiden maailma korostaa kilpailua, markkina-arvoa ja kysynnän tyydyttämistä, kun taas teollisuuden maailmassa tärkeitä arvoja ovat tehokkuus ja tuottavuus. (Boltanski & Thévenot 2006.) Vastaavanlaisen havainnon voi tehdä myös Kolarissa kerättyä haastatteluaineistoa tarkastelemalla. Aineistossa teollisen ja markkinoiden arvomaailmojen logiikat ovat yhtä aikaa läsnä kaivosyhtiötä ja hanketta koskevassa puheessa. Aineistossa haastateltavat nostavat monta kertaa esiin, kuinka arvioitaessa kaivoshanketta ja kaivosyhtiön toimintaa, on pidettävä mielessä, että kyseessä on pörssi-yhtiö.

Ei minun mielestä voi luottaa, koska sehän on päivän selvä asia että pörssi-yhtiön tavoitteena on aina tuottaa voittoa osakkeenomistajille. (Haastattelu 2.)

Ristiriita syntyy siitä, että aineistossa yhtiön luotettavuutta arvioidaan eri tavalla, kuin yhtiön itse tulkitaan tekevän. Vaikka markkinoiden ja teollisuuden maailman logiikat ovat yhtiötä ja

hanketta koskevassa puheessa vahvasti läsnä, ei hankkeen toteuttamiskelpoisuutta kuitenkaan aineistossa mitata yksin näiden maailmojen sisällä. Kaivosyhtiön intressit näyttäytyvät pikemminkin vastakkaisina suhteessa siihen, mikä paikallisille näyttäytyy yhteisenä hyvänä

Ja sitä musta ei kaikki ymmärrä täällä, että ei se kaivosyhtiölle ole mitään merkitystä miten menee Ylläksen matkailulla tai Kolarin kunnalla, tai millään siihen liittyen. Kyllä niiden tehtävä on.. Tai se on osakeyhtiö ja niin päin pois, että kyllä se perimmäinen.. Kaikki muut on reunaehtoja joissa pitää toimia. (Haastattelu 1.)

Lainauksessa huomio kiinnitetään siihen, että yhtiö ei todistele luotettavuuttaan ainoastaan paikallisille toimijoille, olivatpa he tavallisia kansalaisia, poliittisia toimijoita tai viranomaisia, vaan yhtiölle tärkein sidosryhmä ovat sijoittajat. Näin ollen yhtiön katsotaan ensisijaisesti olevan vastuussa siitä, että se tuottaa voittoa omistajilleen. Lainauksessa katsotaan paikallisten osallistamisen sekä näkemysten, tarpeiden ja toiveiden huomioimisen olevan lähinnä reunaehtoja, joiden puitteissa yhtiö on pakotettu toimimaan. Lainauksessa markkinoiden ja teollisuuden maailman arvot asettuvat kyseenalaisiksi yhtäältä kodin ja toisaalta kansalaisuuden maailmojen arvot. Niissä korostuvat hyvinvoinnin jakaminen oikeudenmukaisesti ja tasan sekä yhtiön vastuuta tuottaa hyvinvointia paikallisille

Kaivosyhtiön toiminnan premissit muodostuvat esteeksi kaivostoiminnan hyväksyttävyydelle. Haastateltavat pitivät kaivosyhtiöiden luotettavuutta kyseenalaisena, koska osakeyhtiönä sen toiminnan päämääränä on luonnollisesti voiton tavoittelu. Tällöin muut pyrkimykset, kuten ympäristön suojelu tai paikallisyhteisön hyväksyntä näyttäytyvät toissijaisina. Sen sijaan esimerkiksi paikallisten yritysten ensisijaisena tavoitteena ei ole voiton tavoittelu tai johtava markkina-asema, vaan niiden tulkitaan toimintansa kautta vaalivan perinteitä ja ympäristöä. Paikallisuus ja perinteisyys rinnastuvat luontoa ja ympäristöä kunnioittavaan toimintatapaan kodin ja ekologian maailmojen hengessä.

Aineistossa käsitykset siitä, millaisia arvoja yhtiöllä on, näyttäytyy ristiriitaisena suhteessa siihen, minkälaisista lähtökohdista paikallinen moraalikäsitelmä kumpuaa. Yhtiön toiminta ei voi olla hyväksyttävää, jos toiminnan päämääränä on voiton tavoittelu. Globaaleilla markkinoilla toimivan ulkomaisen yrityksen voi olla hyvin vaikeaa tulla hyväksytyksi, kun sen toimintatapa tulkitaan näin jyrkästi vastakkaiseksi sille, mitä paikallisesti määritelty yhteinen hy-

vä on. Useimpien aineistossa esitettyjen näkemysten pohjalta voi tulkita neuvotteluosapuolten olevan varsin kaukana toisistaan ja kaukana aidosta kompromissista sillä ”kiistan” osapuolten ei tulkita olevan yhtä mieltä edes kriteereistä, joilla hankkeen hyväksyttävyyttä pitäisi mitata.

6.4. Tiedon puolueettomuus ja laatu

Tiedon viitekehuksesta hankkeeseen kriittisesti suhtautuvaa argumenttia lähdetään monessa kohtaa rakentamaan käsitykselle ”objektiivisesta” tai puolueettomasta tiedosta. Oikeuttamisvaatteet kiinnittyvät tyypillisesti kaivostoiminnan markkinaohjautuvuuteen ja yhtiön oman edun tavoitteluun ja argumenteissa kyseenalaistetaan yhtiön toiminnan moraalit. Myös yhtiön tarjoamalla tiedolla ajatellaan olevan oman edun tavoitteluun tähtäviä päämääriä. Aineistossa vedotaan siihen, että yhtiö esittää tietoja tietyssä valossa tai että yhtiön tarjoama tieto ei edes välttämättä pidä paikkaansa. Näin eräs haastateltava kertoo näkemyksestään kysyttäessä, onko paikallisten ja yhtiön välillä kulttuurisia eroja:

Ainaki on siinä sellanen kulttuurinen ero, että kaivosyhtiöhän niinku.. No valehtelee. Tai.. No ehkä sen nyt voi ihan suoraan sanoa, että valehtelee. Tai sitten ne on harvinaisen tietämättömiä monista asioista, mikä on vähän vaikee ymmärtää, jos on omasta työalasta kysymys, niin ei ne voi olla sattumia ne monet lausunnot ja se mustan puhuminen valkoiseksi. (Haastattelu 2.)

Lainauksessa kritiikki rakentuu yhdistämällä kansalaisuuden ja kodin maailmojen arvoperusteita ja asettamalla ne vastakkain teollisuuden markkinoiden maailman arvojen kanssa. Boltanski ja Thévenot'n (2006) mukaan teollisuuden maailmassa suhteet rakentuvat välineellisesti ja arvokkaita päättävässä asemassa olevia toimijoita ovat asiantuntijat. (Boltanski & Thévenot, 2006.) Kaivosyhtiö on saavuttanut teollisuuden maailman sisällä arvioituna tällaisen päättävän aseman, jonka myös haastateltava lainauksessa tunnistaa. Lainauksessa yhtiön asiantuntija-aseman tulkitaan kuitenkin perustuvan epärehellisyyteen, ”mustan puhumiselle valkoiseksi”. Lainauksessa vedotaan kansalaisuuden ja kodin maailmojen keskeisiin kritiikin kohteisiin: markkinoiden maailmalle tyypillisiin individualismiin, epärehellisyyteen ja oman edun tavoitteluun.

Aineistossa laajemminkin tuomitaan yhtiön pyrkimys osoittaa, ettei sen toiminnalla ole haittaa paikallisille tai ympäristölle. Aineistossa katsotaan, ettei yhtiö tunne moraalista häpeää häiritessään koskematonta luontoa, kohdellessaan maata huonosti ja ottaessaan siitä itse tarvitsemansa ja jättäessään sen sitten niine hyvineen oman onnensa nojaan. (Vrt. Routley 1997, 145.)

Niin musta se on musta sellasta ihan ihmisten aliarvioimista ja oman valta-aseman väärinkäyttöä, koska niillä on todellakin niissä tilaisuuksissa puhevalta ja mahdollisuus tavallaan rajattomasti vaikuttaa. Ja niitä ei tarvi kovin paljon seurata, niin sä huomaat, että monetki detaljit, mitä ne siellä pudottelee, niin on ihan puuta heinää. Sellanen mua pistää vihaks, koska eihän sellasta ees tarvis tehdä. Ennemmin ne vois kertoa niinku asiat on eikä.. Ja yleensä ne menee läpi koska eihän ihmisillä oo välttämättä esimerkiks taustatietoja tai osaa arvioida, jos suuri asiantuntija sanoo että asia on näin. (Haastattelu 2.)

Lainauksessa yhtiön katsotaan yhtäältä aliarvioivan paikallisten kykyä arvioida yhtiön tarjoamaa tietoa ja toimintaa kriittisesti. Toisaalta värittyneet lausunnot ja parhain päin esitetyt tiedot nähdään ”vallankäyttönä” ja ”vaikuttamisena” joiden kautta yhtiö hakee paikallisten hyväksyntää. Yhtiön katsotaan siis käyttävän hyväksi asiantuntija-asemaansa. Asiantuntijana kaivosyhtiö hallitsee alansa diskurssia ja samalla se käyttää tietoa välineenä pyrkiessään ajamaan omia intressejään. Eräs haastateltava esimerkiksi toteaa, että tullakseen kuulluksi paikallisten on puhuttava yhtiön kanssa samaa kieltä. Jotta argumentaatio olisi pitävää, paikallisten on siis arvioitava hanketta niillä kriteereillä, joilla yhtiö itsekin toimintaansa pyrkii legitimoimaan.

Mutta koska on totuttu siihen, että meidän pitää aina ilmoittaa joku rahallinen määrä, että meillä on oikeus sanoa mielipide (...) Me yritämmä puhua samaa kieltä ko meille puhutaan. (Haastattelu 5.)

Yhtiön siis koetaan määrittelevän tapoja, joilla hankkeesta voi puhua. Tämä on mahdollista, sillä suurimmalla osalla kuulijoista ei ole tarvittavia kompetensseja tai vertailukohtaa, jota vasten yhtiön tarjoaman tiedon reliabiliteettia voisi arvioida. Yhtiön toimintaa ei pidetä avoimena ja läpinäkyvänä, vaan yhtiön tulkitaan pyrkivän piilottelemaan toiminnan aitoja tarkoi-

tusperiään. Lisäksi se, että jokin tuntuu väärältä, ei ole tärkeää tai hyvä perustelu luonnonvarahanketta vastaan. Omia tuntemuksia on vaikeaa kommunikoida yleisiksi. Sen sijaan voimme esimerkiksi maantieteellisin menetelmin osoittaa malvivarannon rikkauden ja taloustieteellisin menetelmin osoittaa, että kaivoshanke todennäköisesti tuottaa ekonomista kasvua ja sitä kautta hyvinvointia.

Boltanskin ja Thévenot'n (2006) mukaan legitiimit ja oikeudenmukaiset suhteet voivat rakentua yksilöiden välille vain silloin, kun vallitsee yhteiskunnallinen rauha eikä mikään ryhmä dominoi toista (Boltanski & Thévenot 2006, 108). Myös sosiaalinen kestävyys rakentuu keskeiseltä osin osallisuuden ja oikeudenmukaisuuden varaan. (Suopajarvi ym. 2015; Tiainen ym. 2014). Yhtiön dominanssi näkyy aineistossa voimakkaasti voimattomuuden tunteena. Suopajarven kumppaneiden (2015) tutkimuksessa on tehty vastaava havainto. Suopajarven ym. (2015, 65) mukaan SUMILCERE- hankkeen aineistokokonaisuudessa Hannukaisen kaivos Hankkeeseen Kolarissa sekä kaivostoimintaan Pohjois-Venäjällä liitettiin eniten voimattomuuden ja osattomuuden tunteita.

Aineistossa katsotaan, että yhtiö tavoittelee paikallisten hyväksyntää tiedon tarjoamisen kautta. Paikallisten hyväksynnän merkityksen ajatellaan olevaan yhtiölle tärkeä, tuotannon aloittamiseksi mahdollisimman sujuvasti, ei siksi että se välittäisi paikallisista. Strategia tulkitaan siis yhtiön keinoksi edistää omia intressejään. Paikallisten hyväksyntä hankkeelle palvelee yhtiön etua ja näin suhteen paikallisiin katsotaan muotoutuvan välineelliseksi.

Asiantuntija-aseman hyväksikäytön tuomitseminen on aineistossa yksi keino rakentaa kritiikkiä yhtiön toimintaa kohtaa. Toinen keino on asettaa yhtiön osaaminen ja asiantuntijuus kyseenalaiseksi. Seuraavassa aineistolainassa arvostellaan sitä, että yhtiöllä ei ole riittävää asiantuntemusta paikallisista olosuhteista erilaisten vaihtoehtojen punnitsemiseksi luotettavasti. Kaivoyhtiön kautta saatu tieto kaivoksen mahdollisista sosiaalisista, ekonomisista ja ympäristöön kohdistuvista vaikutuksista näyttäytyi kyseenalaisena, koska sitä ei voi pitää puolueettomana. Toisaalta arvioidaan, että vaikka yhtiöllä olisikin riittävä osaaminen ja tieto, sillä ei ole taloudellisia resursseja, tai halua kohdentaa resursseja parhaan mahdollisen vaihtoehdon toteuttamiseksi.

Kylläpä se niinkin, että eihän ne itsekään tunne eikä tiedä, eikä niillä ole rahaa. Esimerkiksi nytkin, että kyllähän tämäkin kaivos pitäisi toteuttaa maan alla,

mutta eihän ne tee sitä, koska se maksaa. Ei ne tee semmoista mikä maksaa paljon. Se.. Eihän ne toimi sen takia. (Haastattelu 5.)

Kaivos Hankkeen legitimeettiä koetellaan siis markkinoiden ja teollisuuden maailman sisällä testeillä. Lainauksessa vedotaan siihen, että yhtiö ei ole selvillä parhaista mahdollisista tavoista toteuttaa hanke. Toisaalta toiminta on taloudellisesti epävakaa pohjalla, eikä yhtiö siksi ole kykenevä operoimaan tehokkaasti parasta tekniikkaa hyödyntäen. Kritiikki kohdentuu siis niihin alueisiin, joihin yhtiön ajatellaan myös itse vetoavan rakentaessaan perusteluita toimintansa hyväksyttävyydelle. Näin yhtiön oletetut vahvuudet muuttuvatkin sen heikkouksiksi, kun niitä testataan markkinoiden ja teollisuuden maailman sisällä.

Ja minkä takia avolouhos, minkä takia se ei voisi olla maanalainen? Sen takia koska se halvempaa, kyllähän kaikki tehdään sen mukaan, mikä on kaivosyhtiölle edullisin tapa toimia. Ne vain siellä käännetään, se on ihan uskomatonta se heidän markkinointijargoniansa.. Jokaisesta haetaan semmonen pienikin mitä voi käyttää, että tämä on hyvä asia Suomelle. (Haastattelu 1.)

Lainauksessa yhtiön katsotaan toimivan markkinoiden maailman periaatteiden mukaisesti. Yhtiö mittaa ratkaisujensa arvoa ja vaikutuksia rahassa. Tilaisuuden tullen sen katsotaan käyttävän hyödykseen saamansa negatiivisenkin huomion. Haastateltavan mukaan maanalainen louhos palvelisi yhteistä hyvää ja olisi paikallisesta näkökulmasta paras vaihtoehto, mutta koska avolouhos on yhtiölle halvempi toteuttaa, yhtiö valitsee sen. Vaikka yhtiön ”markkinajargoni” antaa ymmärtää jotain muuta, yhtiön toimintaa ohjaavat sen omat intressit. Voidaan ajatella, että haastateltava tuomitsee markkinoiden maailman mukaisen oikeuttamisvaateen kansalaisuuden maailmasta käsin. Yhtäältä hän vetoaa kodin maailmaan, oman edun alistamiseen yhteisön edulle, toisaalta ekologian maailmaan vaatimalla ympäristön säilyttämistä mahdollisimman ennallaan.

Aineistossa hankkeeseen kriittisesti suhtautuvissa oikeutuksissa vedotaan myös siihen, että kunnallisilla toimijoilla ei ole tarvittavaa osaamista kaivosasioiden käsittelemiseksi ja päätöksenteon tueksi.

(...) Pajalassa tämä kaivos on parasta mitä on tapahtunut vuosikymmeniinkin jos ei vuosisatoihin. Että siellä on kauhea semmonen huuma käynnissä ja sehän mi-

nusta onki äärimmäisen vaarallista, että kunnissa ei ole semmosta globaalien markkinoiden ja talouden ymmärtämistä ollenkaan. (...) sehän on äärimmäisen vaarallista, että se on tällä tasolla se ymmärtämys ja osaaminen, että se on tosiaan semmosen mantran hokemisen tasolla. (Haastattelu 1.)

Lainauksessa kritisoidaan markkinoiden ja talouden ymmärryksen puutetta kaivoskunnissa. Aineiston keruun aikaan Northlandin kaivos Pajalassa oli vielä toiminnassa ja haastateltava tulkitsee kunnallisten toimijoiden pitävän kaivosta varauksetta parhaana asiana, mitä Pajalalle on pitkiin aikoihin tapahtunut. Lainauksessa arvostellaan yleisesti talousvaikeuksien kanssa painivien kuntien tekevän päätöksiä sokaistuneina ”huumasta”, vailla kunnollista ymmärrystä ja osaamista talouden ja globaalien markkinoiden toimintalogiikasta, joilla kaivosyhtiöt toimivat. Sen sijaan, että päätöksentekoa ohjaisi riittävä ja oikea tieto sekä asiantuntemus, lainauksessa katsotaan hankkeiden eteenpäin viemisen olevan kunnissa ”mantran hokemisen tasolla”. Lainauksessa yhdistyy teollisuuden ja markkinoiden maailmojen arvoja. Siinä kyseenalaistetaan kunnallisen päätöksenteon legitimitetti tulkitsemalla sen olevan tunneperäistä ja sokeaa mahdollisille riskeille. Kuntien pitäisi pysähtyä arvioimaan kaivostoiminnan vaikutuksia pitkällä aikavälillä, eikä vaikeasta taloustilanteesta huolimatta toivottaa yhtiöitä varauksettomasti tervetulleeksi. Tarvittaessa kuntaan on hankittava sellaista osaamista, että hankkeiden vaikutuksia ja yhtiöitä voidaan laaja-alaisesti ja asiantuntevasti arvioida.

Aineistossa kritiikin rakentamisen keinona toimii myös yhtiön tarjoaman tiedon laadun tiedon tarjoamisen motiivin kyseenalaistaminen. Tiedotuksella katsotaan aina olevan jokin päämäärä ja siksi se näyttäytyy asioiden esittämisenä yhtiön näkökulmasta.

En mä ole saanu niin luotettavaa kuvaa siitä, että se tieto mitä on hankittu ja kerätty ja on ollut olemassa, että sitä ois käsitelty objektiivisesti. Vaan se totuus on muuttunu, tieto on muuttunut matkalla näkemykseksi, sitä on lähdetty tulkitsemaan. (Haastattelu 3.)

Haastateltava uskoo, että yhtiö ei käsittele esimerkiksi osallistamisprosessien kautta keräämäänsä tietoa objektiivisesti, vaan muotoilee sitä omien tarkoituksensa edellyttämällä tavalla. Tiedon katsotaan muuttuvan matkalla näkemykseksi. Siksi kaikkeen yhtiön tarjoamaan informaatioon tulisi suhtautua kriittisesti. Lisäksi aineistossa pidetään kohtuuttomana sitä,

että tavallinen kuntalainen joutuu ottamaan kantaan asiaan, jonka kokonaisvaltainen ymmärrys vaatisi laajaa asiantuntijuutta.

Toisaalta sitten se oletusarvo, että me maallikkoina, yksittäisinä kyläläisinä ymmärrettäis se koko, että me tarvittais semmosta tulkkia ja objektiivista ja tavallaan asiantuntijaa meidän puolesta selvittämään. Niinku tulkit siihen väliin. Aina kun on kaivosyhtiö kertomassa, niin sehän on kaivosyhtiön näkemys. (...). Se että siellä tarttis olla semmoista tulkkausta ja sellaista objektiivista. (Haastattelu 3.)

Aineistossa katsotaan, että päätöksenteon tueksi tarvittaisiin taho, joka osaisi poimia tietotulvasta paikallisten näkökulmasta tärkeät asiat ja joka pystyisi esittämään ne puolueettomasti päätöksenteon tueksi. Yhtenä keinona tiedon ymmärrettävyyden ja luotettavuuden edistämiseksi esitetään, että konsulttifirmojen tekemiin arviointeihin perehtyisivät paikallisten puolesta ensin riippumattomat alan asiantuntijat. ”Tulkkina” voisi toimia esimerkiksi kunnallinen toimija tai ELY-viranomainen. Näin ”maallikoiden” ei tarvitsisi perehtyä raportteihin ja selvityksiin koko laajuudessaan, vaan paikallisten etua ajaen asiantuntijataho poimisi niistä olennaisimmat tiedot ja pyrkisi esittämään ne mahdollisimman selkokielisesti niin, että saatavilla oleva tieto olisi aidosti paikallisille päätöksenteon tukena ja edistäisi osallisuutta.

Tieto näyttäytyy aineistossa siis vaikuttamisen keinona. Tarjoamallaan tiedolla yhtiön ei katsota pyrkivän vaikuttamaan ainoastaan paikallisiin, vaan myös kunnallisiin toimijoihin:

Mä luulen, että sellaista vaihtoehtoa ei ole edes pohdittu, että halutaanko me kaivos vai eikö me haluta kaivosta. (...) Niin minusta ehkä jotenkin tuntuu, että ei ole ja se varmaan johtuu siitä, että kaivosyhtiön tyypit on aika ahkeraan käynyt siellä kunnantalolla, kun taas ne matkailualan tyypit ei ehkä ole käynyt niin ahkeraan siellä. Tai en tiedä, mutta että ne on saanut enemmän tietoa toiselta puolelta. (Haastattelu 8.)

Aineistolainauksessa katsotaan, että ympäristövaikutusten arviointiprosessissa niin sanottua ”nollavaihtoehtoa” ei ole pohdittu, sillä yhtiö on voittanut kunnan päättäjät jo puolelleen. Lainauksessa yhtiön uskotaan lobbaavan kunnallisia päättäjiä. Tiheät vierailut kunnantalolla ja tiivis yhteydenpito tulkitaan epäsuoraksi pyrkimykseksi vaikuttaa kunnalliseen päätökseen-

tekoon. Huolehtimalla siitä, että kunta saa enemmän tietoa yhtiöltä kuin esimerkiksi vaikkapa matkailualan toimijoilta, yhtiön katsotaan varmistelevan kunnan tukea hankkeelle. Vaikuttamisen keinona tämä kuitenkin hienovaraisesti kyseenalaistetaan. Kun tietoa tulee ”enemmän toiselta puolelta” katsotaan sen vaikuttavan myös päätöksentekoon.

Eli ihmiset on laitettu uskomaan, ettei ne voi mitään(...) sitten siitä kun jutut saadaan torpattua, niin siitä ei kerrota ihmisille, ettei vaan ihmiset saisi voimaa. Että hei, tuhansia hehtaareita aarniometsää saatiin säästettyä. Sitä ei panna lööppeihin mihinkään, ettei vaan ihmiset kuvittelekaan tai saisi mitenkään käsitystä, että ne pystyvät vaikuttamaan johonkin asioihin. Ei kerrotakaan ihmisille sitä, että siellä saatiinkin stoppia ja siellä saatiinkin kerättyä nimiä, siellä saatiinkin tehtyä joitakin. (Haastattelu 12.)

Lainauksessa vedotaan siihen, että luonnonvarahankkeissa taloudellisilla intresseillä on niin suuri painoarvo, että potentiaalisesti hankkeen toteutusta hankaloittavat vaikuttamisen keinot halutaan paikallisilta evätä. Kritiikki kohdentuu siis siihen, että paikallisille ei haluta antaa kunnollisia välineitä tai ei haluta paikallisten edes ”kuvittelevan”, että heillä edes olisi jokin mahdollisuus todella estää hankkeen toteutuminen. Yhtiön tavoitteena katsotaan siis olevan laajan konsensuksen saavuttaminen ja kriittisten äänien hiljentäminen. Aineistossa katsotaan, että yhtiön intressissä on pitää paikalliset pimennessä; jo pelkkä esimerkki siitä, että toisaalla suuri luonnonvarahanke on saatu estettyä saattaisi riittää voimaannuttamaan paikallista vastarintaa.

Kokon ja kumppaneiden (2013) mukaan kaivoshankkeiden suunnitteluun ja yhteensovittamiseen liittyy aina jossain määrin tiedon epävarmuus, toimijoiden väliset valtakamppailut, erilaiset intressit sekä arvojen ja käytäntöjen monimuotoisuus tai jopa yhteismitattomuus. Suunnittelun lopputulos ei ole kestävä, jos vain sosiaalisen kestävyuden minimiehdot täytetään, mutta samalla perustavanlaatuiset eri intressitahojen näkemyserot sivuutetaan. Pelkkä konsensus ei välttämättä ole aina paras päämäärä, vaan pikemminkin jatkuvan ja avoimen neuvotteluyhteyden syntyminen ja säilyminen. (Kokko ym. 2013, 58- 59.) Neuvotteluyhteyttä ei kuitenkaan synny, jos kritiikkiä ei haluta tunnustaa tai käsitellä avoimesti.

Tieto merkityksellistyy aineistossa niin paikallisia, yhtiötä kuin kuntaakin voimaannuttavana ja toisaalta lamauttavana tekijänä. Tietoon liittyvät oikeutukset nojautuvat aineistossa pääasi-

assa kansalaisuuden maailmaan, esimerkiksi niin, että vedotaan paikallisten oikeuteen saada tietoa. Toisaalta saatetaan vedota teollisuuden maailmaan siten, että riittävä tieto ja asiantuntemus ovat edellytyksiä kestäväälle kaivostoiminnalle. Merkillepantavaa on myös se, että kritiikkiin ei sanottavasti sisälly kompromissin mahdollisuutta. Taloudellisen voiton tavoittelu liiketoiminnan arvona ja yhtiön päämääränä näyttäytyy vastakkaisena sille, mikä haastateltavien mielestä edustaa yhteistä hyvää, mikä aineiston perusteella jotakuinkin määrittäisi tiedon kontekstissa puolueettomuudeksi, objektiivisuudeksi ja demokratiaksi. Tämä kertoo myös siitä, että vaikka periaatteessa oikeuttamisen maailmat ovat laadullisesti erilaisia, ihmiset arvottavat niitä käytännössä eri tavoin. Aineistossa teollisuuden ja etenkin markkinoiden maailman arvot näyttäytyvät useimmiten alisteisina suhteessa kodin, ekologian ja kansalaisuuden maailman

Tieto on retorinen resurssi samaan tapaan kuin paikallisuus, se antaa puheoikeuden hanketta koskevassa päätöksenteossa. Hanketta vastustavia näkemyksiä pitäisi pyytää rakentamaan samanlaiselle tietopohjalle ja erityisosaamiselle, kuin yhtiö on hankkeen eteenpäin viemiseksi organisoinut. Hajanainen, monia intressejä ja arvopreferenssejä edustava yhteisö ymmärrettävästi kokee voimattomuutta tällaisen koneiston edessä. Vielä kun kunnan tulkitaan tehneen jo päätöksen kaivoksen puolesta, hankkeen toteutuminen näyttää vääjäämättömältä.

7. Johtopäätökset

7.1. Tieto määrittelee vaikutusmahdollisuuksia

Tässä työssä olen tarkastellut sitä, *kuinka paikalliset ymmärtävät suhteensa monikansalliseen kaivosyhtiöön?* Lisäksi kysyin, *minkälaisiin arvoperusteisiin ja ymmärrykseen kaivoshankkeesta sen kannatus tai kritiikki perustuu?* Vastatakseni näihin kysymyksiin olen tarkastellut sitä, kuinka aineistossa puhutaan hankkeesta ja yhtiöstä ja minkälaisia merkityksiä aineistossa niihin liitetään. Olen jäsentänyt aineistosta tekemiäni havaintoja Boltanskin ja Thévenot'n (2006) oikeuttamisen maailmoja hyödyntäen.

Edellä esiintuomani havainnot paikallisten näkemyksistä koskien Hannukaisen kaivoshanketta rakentuivat aineistossa neljän teeman kautta. Ensinnäkin aineistossa painottuu puhe luonnosta ja luonnonkäytöstä. Erityisesti aineistossa painottui niin ”koskemattoman” ja ”erämaamaisen” luonnon erityisyys ja huoli kaivostoiminnan vaikutuksista mielikuvaan koskemattomasta luonnosta. Toiseksi, aineistossa korostuu osallisuuden merkitys, se ketä kenellä pitäisi olla mahdollisuus vaikuttaa hanketta koskevaan päätöksentekoon ja kenellä ei. Paikallisuus näyttäytyy aineistossa retorisenä resurssina, jonka sisällön määrittelyssä vedotaan paitsi kuntalaisten lailliseen oikeuteen osallistua päätöksentekoon ja toisaalta henkilökohtaiseen siteeseen alueelle.

Kolmanneksi aineistossa korostuu aidon, vuorovaikutukseen perustusvan vaikutusmahdollisuuden merkitys hankkeen kaikissa vaiheissa, mutta etenkin silloin, kun päätetään hankkeen toteutuksesta. Haastatelluista moni koki, että kun hankkeen kanssa tullaan kunnolla esille, on se jo edennyt pitkälle. Moni haastatelluista koki, että kun paikallisten mielipiteitä aletaan kysellä ja osallistaminen tulee ajankohtaiseksi, ei puhuta enää siitä, että alueelle on ehkä tulossa kaivos. Sen sijaan katsotaan, että yhtiö on malminetsintä ja tutkimusten jälkeen tullut tulokseen, että kaivos perustetaan ja YVA- menettelyn käynnistäminen nähdään osoituksena tästä.

Neljäntenä erityisenä teemana aineistosta nousee tieto. Tieto kytkeytyy analyysini perusteella vaikutusmahdollisuuksiin. Aineistossa tieto määrittää toimijapositiona niin yhtiön, kuin paikallistenkin osalta: sillä jolla on tietoa, on myös määrittelyvaltaa. Haastatteluaineiston perus-

teella kaivosyhtiö on monelta osin tässä mielessä dominoivassa asemassa suhteessa paikallisiin. Se on hankkeen paras asiantuntija ja se ”konsultoi” kaivoshankkeeseen liittyvissä asioissa kuntaa, viranomaisia ja paikallisia. Paikallisesta näkökulmasta yhtiöllä on kaivostoiminaan ja hankkeeseen liittyen sellaista tietoa ja asiantuntemusta, jota ”maallikoiden” on vaikeaa ymmärtää tai josta ei osata kysyä. Siten myös paikallisten vaikutusmahdollisuus on riippuvaista yhtiön tarjomista mahdollisuuksista vaikuttaa ja paikallisten toimijuus konstruoituu monilta osin passiivisiksi positioiksi. Tiedon puute ja laatu alkavat määritellä myös vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta.

Osallisuuden edistämiseksi ja paikallisten vaikutusmahdollisuuksien vahvistamiseksi olisi tärkeää että toiminnan ja sen päämäärien esiintuominen olisi avointa ja aktiivista jo malminetsintä- ja tutkimusvaiheista lähtien. Hankkeen viestinnässä olisi hyvä painottaa aivan alkumetreiltä tiedottamisen lisäksi vuorovaikutuksellista viestintää osallisuuden vahvistamiseksi. Kunnalla on keskeinen rooli siinä, miten paikallisten ymmärrys osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista aineistossa rakentuu. Vuorovaikutuksellisissa viestinnän käytännöissä myös kunnan tulisi ottaa aktiivinen rooli ja panostaa kuntalaisten etujen ajamiseen hankkeen suunnittelussa. Aineistossa nostettiin esimerkiksi esiin tarve kunnan yhteyshenkilölle tai asiantuntijalle, joka perehtyisi hankkeeseen ja vastaisi kaivoshankkeeseen liittyvästä viestinnästä kuntalaisille.

Kaivoshankkeiden suunnittelussa kunnalta vaaditaan aivan erityistä tarkkuutta ja kykyä kuunnella kuntalaisia herkällä korvalla. Hannukaisen tapauksessa moni koki kunnan itseasiassa ajavan kaivosta kuntaan, eikä sen siten kaikilta osin katsottu luotettavasti ajavan kuntalaisten etua. Kaavoitusprosessin toteuttaminen rinta rinnan yhtiön tilaamien YVA- ja SVA-selvitysten kanssa vahvisti monen haastellun käsitystä siitä, että kunta on jo tehnyt päätöksen hankkeen tukemiseksi.

Paikalliset asettavat kaivostoiminnalle tiettyjä ehtoja ja kuntien osalta erityinen ehto kytetään tiedottamiseen. (Ks. Kokko ym. 2013.) Jatkossa olisikin kiinnostavaa tutkia lähemmin kuntien roolia kaivoshankkeiden läpiviemisessä esimerkiksi kansalaisvaikuttamisen, osallistumisen ja osallisuuden näkökulmista.

7.2. Lopuksi

Sanna Hastin mukaan oikeuttamisen maailmat edustavat ideaalityyppejä, joille ei sellaisenaan löydy empiiristä vastinetta. Konkreettisissa kiistatilanteissa moraalinen arviointi tapahtuu vain harvoin yhden normiston sisällä ja oikeutuksia esittävät osapuolet yhdistelevät oikeuttamisen maailmoja erilaisin tavoin ja painotuksin käsillä olevan tilanteen ja siitä tekemiensä tulkintojen mukaan (Hast 2013, 345). Aineistossa tämä konkretisoitui tavalla, joka teki paikallisten arvopertuaarien kuvaamisesta selkeällä ja havainnollistavalla tavalla varsin haastavaa. Aineistossa kaivostoiminta kytkeytyy luontoon, ympäristöön, elinkeinoihin, kotiin, tietoon, osallisuuteen, tunteisiin, imagoon, historiaan, tulevaisuuteen, henkiseen perintöön, suhteisiin, oikeuksiin, velvollisuuksiin näiden yhdistelmien monenlaisiin variaatioihin.

Aineistossa käytetyistä oikeutuksista monet ovat myös päällekkäisiä: kodin maailman jatkuvuus, teollisuuden maailman tulevaisuuden turvaaminen ja ekologian maailman ylisukupolvisuus olivat esimerkiksi arvoja, joita asiayhteyksistä riippuen olisi voinut tulkita eri tavoin. Lisäksi vetoaminen alueellisiin tai kansallisiin taloudellisiin hyötyihin voitaisiin tulkita lukeutuvan markkinoiden, teollisuuden tai jopa kodin arvomaailmasta kumpuavaksi oikeutukseksi näkökulmasta riippuen. Vaikka arvojen markkinoiden logiikkaa ei aineiston pohjalta voikaan pelkistää joihinkin tiettyihin vallitseviin arvottamisen tapoihin, oli arvojen moninaisuus toisaalta asia, jonka halusin tutkimuksessani tehdä näkyväksi.

Boltanski ja Thévenot (2006) esittelevät perusteoksessaan erilaisia mahdollisia oikeuttamisen maailmojen yhdistelmiä. Käytännössä toimijat voivat kuitenkin rajattomasti yhdistellä, muodostaa kompromisseja tai asettaa vastakkain eri maailmojen oikeutuksia sen mukaan, kuinka he kutakin oikeuttamisen maailmaa arvottavat. Esimerkiksi Luhtakallio ja Ylänttila (2011) osoittavat tutkimuksessaan, kuinka kompromissien ja tuomitsemisen lisäksi voidaan määritellä myös muita tapoja, joilla oikeuttamisen maailmat voivat yhdistyä. Esimerkiksi tavassa, jota he kutsuvat seuraus-tyyppiseksi yhdistelmäksi, yhden maailman kriteereillä määritellyn hyvän edistämisestä seuraa automaattisesti, ikään kuin loogisena implikaationa, hyvää myös jonkin toisen maailman kriteereillä. (Luhtakallio & Ylänttila 2011.)

Aineistossa oikeutukset, testit ja kompromissit muodostavat monimutkaisia rakennelmia. Haastateltavat hyödyntävät monipuolisesti yhdistellen koko oikeutusten maailmojen repertu-

aaria ja siksi aineiston pohjalta muodostettua arvojen talouden kuvausta määrittelee lähinnä sotkuisuus. Esimerkiksi Auton (2015; 2016) sekä Auton & Törrösen (2016) mukaan toimijat voivat käyttää oikeutuksia jopa monipuolisemmin kuin esimerkiksi poliitikot tai viranomaiset julkisissa kannanotoissaan.

Teollisuuden ja markkinoiden arvomaailmoilla voi kuitenkin sanoa olevan aineistossa erityinen asema. Haastateltavat nojautuvat monessa kohtaa markkinoiden ja teollisuuden maailman arvoihin pyrkiessään perustelemaan näkemyksiään. Teollisuuden ja markkinoiden mukaisia argumentaatiostrategioita pidetään tietynlaisena normina, jonka kautta myös paikallisten pitäisi kyetä yleistämään perustelunsa yhteisiksi. Yhtiön katsotaan olevan aina hankkeen paras asiantuntija, siten se myös määrittelee tapoja, joilla hankkeesta voi puhua. Tämä luonnonvarahankkeiden luonteesta johtuva paikallisten ja yhtiöiden välinen epäsuhta ilmentää sosiaalisen kestävyyden toteutumisen ongelmallisuutta ja laajemmin myös sitä, millaista tietoa ja asiantuntijuutta yhteiskunnassa pidetään arvokkaana. Huolimatta esimerkiksi siitä, että luonnonvarahankkeissa arvioidaan sosiaalisia vaikutuksia, emootioon tai intuitioon tai vaikkapa perinteeseen liittyvä kokemusperäinen tieto on toisarvoista.

Malmelinin (2011) mukaan minkä tahansa yrityksiä koskevan puheen analyysin tuloksena voi odottaa olevan, että teollisuuden ja markkinoiden arvomaailma ovat niissä hallitsevassa asemassa. Yritykset ovat tuotantolaitoksina erityisessä asemassa siinä mielessä, että niissä sulautuvat toisiinsa markkinoiden maailman logiikka ja teollisen tuotannon muoto. Yritykset ovat siis itsessään teollisen ja markkinoiden arvomaailman välisiä kompromisseja. (Malmelin 2011, 72.) Siksi ei ole yllättävää, että myös paikalliset arvioivat kaivosyhtiötä ja sen toimintaa näillä kriteereillä.

Esimerkiksi Luhtakallion & Yläanttilan (2011) sekä Auton & Törrösen (2016) mukaan Suomalaisessa keskustelussa laajemminkin uusliberalistiseen arvo-orientaatioon perustuva teollisuuden maailma muodostaa yhteisen maaperän, jota kiistojen osapuolet herkästi hyödyntävät tai vähintäänkin kokevat sen hyödyntämisen strategisesti järkeväksi, elleivät suorastaan välttämättömäksi. Yhteinen maaperä ei kuitenkaan ole puolueetonta maaperää sikäli, että resursseiltaan vahvemmat toimijat kykenevät usein määrittelemään, minkä maailman piirissä kiistaa käydään (Luhtakallio & Yläanttila 2011). Hannukaisen kaivoshanketta koskevassa keskustelussa tällainen vahvempi osapuoli on kaivosyhtiö.

Kaivoshankkeiden viitekehyksessä sosiaalinen kestävyys viittaa kestävyteen hankkeen suunnittelussa ja päätöksenteossa, sekä paikallisiin erityispiirteisiin ja ominaisuuksiin, ihmisten kokemuksiin, historiaan, elinkeinoihin ja tulevaisuuden näkymiin (Suopajarvi ym. 2015.) Tässä tutkimuksessa käsitellyn aineiston perusteella voidaan väittää, ettei Hannukaisen kaivosshankkeessa ole riittävällä tavalla huomioitu näitä sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuksia. Aineistossa nousee esiin kokemus eettisistä ja ideologisista ristiriidoista. Yhtiön toimintaa ohjaavien arvojen katsotaan olevan auttamatta kaukana niistä arvoista, jotka ovat paikallisille tärkeitä.

Jotta kaivosshankkeiden suunnittelussa saataisiin aikaan sosiaalisesti kestäviä ratkaisuja, eikä sosiaalisesta kestävydestä tulisi vain osallistamisprosessien mahdollinen sivutuote, olisi suhtauduttava vakavasti ”nollavaihtoehtoon”. Paikallisten ihmisten mielipiteiden, tarpeiden ja vaatimusten huomioimisella tulisi tavoitella toiminnan yleistä ja ylisukupolvista kestävyyttä, ei tuotannon aloittamista.

Lähteet

- Autto, Janne (2012) Päivähoitopolitiikka kamppailuna hyvinvointivaltiosta. Kentät, subjekti-
tiasemat ja oikeutukset. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Autto, Janne (2015) Kulttuuriset oikeutukset paikallisissa päivähoitokeskusteluissa. Teokses-
sa Autto & Nygård (toim.) Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus. Lapland University Press,
Rovaniemi. 278-308.
- Autto, Janne (2016) When Policymakers and Parents Meet political Discourses: Fields and
Subject Positions in the Finnish Debates on Children's Day Care. Social politics. 1/2016. 94-
118.
- Autto, Janne & Törrönen, Jukka (2016) Justifications of citizens' subject positions in public
debates on welfare. Acta Sociologica (Tulossa).
- Boltanski, Luc (2013) On Critique. A Sociology of Emansipation. Polity, Oxford.
- Boltanski, Luc & Chiapello, Eve (2005) The New Spirit of Capitalism. Verso, London.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006) On Justification. Economies of Worth. Princeton
University Press, Princeton & Oxford.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc . D. (1995) Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käy-
täntö ja yhteiskunta. Joensuu University Press, Joensuu.
- Eliasoph, Nina (2013) The politics of volunteering. Political sociology series. Polity Press,
Campbridge.
- Elonen Piia (2014) Kaivosyhtiö Northland lopettaa kaiken toimintansa Helsingin sanomat
7.10.2014 <<http://www.hs.fi/talous/a1412647699477>> Luettu 22.6.2016

Finnwatch (2016) Kaivosverotuksen kehitysmää. Selvitys metallimalmeja louhivien kaivosyhtiöiden veronmaksusta ja verosuunnittelusta Suomessa 1/2016.

<http://finnwatch.org/images/kaivosverotuksen_kehitysmää.pdf> Luettu 13.3.2016

Helin, Sari (2016) Avolouhos muuttaisi hiihtoloman maisemat Ylläksellä vakavasti.

<http://yle.fi/uutiset/sari_helin_avolouhos_muuttaisi_hiihtoloman_maisemat_yllaksella_vakavasti/8695258> Luettu 10.06.2016

Haila, Yrjö (2003) 'Erämaa' ja ympäristöajattelun moniulotteisuus. Teoksessa Haila & Lähde (toim.) Luonnon politiikka. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä. 174- 204.

Hast, Sanna (2013) Taistelu tuulimyllyjä vastaan. Tieto ja oikeuttaminen kahden Länsi-Lapin luonnonvarakiistan hallinnassa. Sosiologia 4/2013. 342- 357.

Hentilä Helka-Liisa & Jauhiainen Jussi S. (2009) Johtopäätöksiä -kohti kestävä kaivostointia paikallistasolla. Teoksessa: Hentilä H-L & Ihatsu E (toim.) KaSuKat -kasvun ja supistumisen ohjauskeinot ja elinympäristön laatu –tapauksena pohjoisen Suomen kaivoskunnat. Loppuraportti. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston julkaisu C

Heiskala, Risto (2012) Mitä yhteiskuntateoria on? Sosiologia 1/2012. 83–99.

Juntti, Pekka (2013) Reikäjuustomaa. Lapin Kansa 11.11.2013.

<<http://www.lapinkansa.fi/Lappi/1194852017574/artikkeli/reikajuustomaa.html>> Luettu 22.6.2016

Juurola, Muru & Karppinen, Heimo (2003) Sosiaalinen kestävyys ja metsien käyttö. Metsätieteen aikakauskirja 2/2003. 129–142.

Kohl, Johanna; Wessberg, Nina; Kauppi, Sari; Myllyoja Jouko; Wessman-Jääskeläinen, Helena (2013) Kestävä ja hyväksyttävä kaivannaisteollisuus 2030. Visio ja roadmap.

<<http://www.vtt.fi/inf/pdf/technology/2013/T145.pdf>> Luettu 26.6.2016

Kolari.fi (2015) Kolarin kunta <<http://www.kolari.fi/>>

Luettu 22.6.2016

Kokko, Kai; Oksanen Anniina; Hast Sanna; Heikkinen, Hannu I.; Hentilä Helka-Liisa; Jokinen, Mikko; Komu, Teresa; Kunnari, Marika; Lépy, Èlise; Soudunsaari, Leena; Suikkanen, Asko; Suopajarvi, Leena (2013) Hyvä kaivos pohjoisessa. Opaskirja ympäristösääntelyyn ja sosiaalista kestävyyttä tukeviin parhaisiin käytäntöihin. Multiprint Oy, Oulu.

Kuokkanen, Tuomas (2010) Kansainväliset ympäristö- ja luonnonvarakysymykset ja legitimititeetti. Teoksessa Rannikko & Määttä, (toim.) Luonnonvarojen hallinnan legitimititeetti. Vastapaino, Tampere. 163-181.

Lapin ELY-keskus (2014) Liikenne-, elinkeino- ja ympäristökeskus Tiedotteet 2014. Kolarin Hannukaisen kaivoshankkeen ympäristövaikutukset arvioitu. <<https://www.ely-keskus.fi/web/ely/-/kolarin-hannukaisen-kaivoshankkeen-ymparistovaikutukset-arvioitu-lapin-ely-keskus-#.V2onRk3VzIU>> Luettu 22.6.2016

Lapin Kansa (2015) Tapojärvi vahvisti huhut Hannukaisen kaupasta. <<http://www.lapinkansa.fi/juttuarkisto/?cid=1194978730902>> Luettu 22.6.2016

Latour, Bruno (1996) Aramis, or the Love of Technology. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London.

Latour, Bruno (2003) Moderni vai ekologinen. Uutta oikeutusta etsimässä. Suom. Ismo Koskinen. Teoksessa Haila & Lähde (toim.) Luonnon politiikka. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä. 67-103.

Lehtonen, Heikki (1990) Yhteisö. Vastapaino, Tampere.

Lehtonen, Turo-Kimmo & Lonkila, Markku (2008) Laurent Thévenot ja yhteiselon oikeutukset. Sosiologia 4/2008. 342-346.

Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila, Tuomas (2011), Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisenä tutkimusmenetelmänä. Sosiologia 1/2011. 34-51.

Malmelin, Karoliina (2011) Arvojen markkinat. Oikeuttavat arvomaailmat suomalaisten suuryritysten yritys vastuupuheessa. Unigrafia, Helsinki.

Mills, C. Wright (1940) Situated Actions and Vocabularies of Motive. *American Sociological Review* 6/1940. 904–913.

Mononen, Tuija (2012) Kaivostoiminnan luonnonvara- ja ympäristökysymykset maaseudulla – esimerkkinä Pampalon kaivos. *Maaseudun uusi aika* 2/2012. 21- 36.

Noro, Arto (2000) Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä. *Sosiologia* 37:4. 321–329.

Oksanen, Markku (2000) Yhteiskunnallinen moniarvoisuus ja luonnon arvottaminen. Teoksessa *Arvot ja luonnon arvottamien*. Haapala & Oksanen (toim.) *Gaudeamus*, Helsinki. 82-101.

Owen, John R. & Kemp, Deanna (2012) Social Licence and mining: A critical perspective. *Resources Policy* (2012) <<http://dx.doi.org/10.1016/j.resourpol.2012.06.016>>

Luettu 26.6.2016

Pietikäinen Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology, Beyond Attitudes and Behavior*. Sage Publications Ltd, London.

Pynnönen, Anu (2013) *Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun Working Paper 379.

Raitio, Kaisa & Rannikko, Pertti (2006) Metsien käyttö ja sosiaalinen kestävyys: Metsähallituksen roolin muuttuminen Lieksassa. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2006. 271-282 .

Rannikko, Pertti (1996): Local Environmental Conflicts and Change in Environmental Consciousness. *Acta Sociologica* 39/1996. 57-72.

Rantala, Riku (2016) *Suomella on maailmanluokan kansallisaarre, emmekä edes tajua sitä*. Helsingin sanomat 28.5.2016

<<http://www.hs.fi/matka/a1464229995599?jako=bca3816e834781f4216a073e85ec2717&ref=fb-share>>

Luettu 22.6.2016

Rautiainen, Riikka (2015) Hannukaisen kaivos suomalaisomistukseen. Yle Perämeri <http://yle.fi/uutiset/hannukaisen_kaivos_suomalaisomistukseen/7975883> Luettu 7.5.2015

Riipinen, Mari (2006) Maankäytön oikeutus paikallisyhteisössä. Sosiaalisen pääoman valta ja skaala. Alue ja ympäristö 1/2006. 37- 49.

Rinne, Janne & Lyytimäki, Jari (2012) Vaivaako valosaaste? Verkkokyselyn tulosten yhteenveto. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 24/2012.

Routley, Richard (1997) Tarvitsemmeko uutta ympäristöetiikkaa? Teoksessa Ympäristöfilosofia, Oksanen & Rauhala toim. Gaudeamus, Helsinki. 145- 155.

Rytteri, Teijo (2012) Suomessa toimivien kaivosyhtiöiden vastuustrategiat ja yhtiöihin kohdistuvat odotukset. Alue ja ympäristö 1/2012. 54- 67.

Sairinen, Rauno (2011) Kaivosteollisuuden yhteiskuntavastuu ja muuttuva suhde paikallisyhteisöön. Terra 3/2011. 139- 146.

Setälä, Maija (2014) Mihin deliberatiivista demokratiaa tarvitaan tulevaisuudessa? Teoksessa Mickelsson, Rauli (toim.) Poliittinen vaikuttaminen tulevaisuudessa. TVA-julkaisuja 2/2014. 269 -307.

Sitra (2014) Kaivosalan tutkimushankkeet kartoitettiin tietokantaan.

<<http://www.sitra.fi/artikkelit/vastuullinen-kaivostoiminta/kaivosalan-tutkimushankkeet-kartoitettiin-tietokantaan>>

Luettu 26.2.2016.

Sitra (2015) Kaivosalalle vuodessa lähes 30 uutta tutkimushanketta.

<<http://www.sitra.fi/artikkelit/vastuullinen-kaivostoiminta/kaivosalalle-vuodessa-lahes-30-uutta-tutkimushanketta>>

Luettu 26.2.2016).

Suomen mineraalistrategia (2010) Suomen mineraalistrategia. Visio 2050. Kirjapaino Keili Oy, Vantaa.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere. 17-36.

Suopajarvi, Leena (2003) Ympäristötietoisuus-käsitteen kritiikki pohjoisten esimerkkien valossa. Teoksessa Suopajarvi, Leena & Valkonen, Jarno (toim.) Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Rovaniemi, Lapin yliopistopaino. 9-20.

Suopajarvi, Leena; Poelzer Gregory A; Ejdemo, Thomas; Klyuchnikova, Elena; Korchak, Elena; Nygaard, Vigdis (2015) Social sustainability in northern mining communities: A study of the European North and Northwest Russia. Resources Policy 47 (2016). 61–68.

SVA (2012) Sosiaalisten vaikutusten arviointi. Liite 39. Hannukainen kannattavuusselvitys, sosiaalisten vaikutusten arviointi loppuraportti.

Teurajarvi, Jari-Pekka (2014) Kaivoksen ja luontomatkailun täydellinen symbioosi - case Hannukainen ja Ylläs. Uusi Suomi <<http://jari-pekkateurajarvi.puheenvuoro.uusisuomi.fi/162178-kaivoksen-ja-luontomatkailun-taydellinen-symbioosi-case-hannunkainen-ja-yllas>> Luettu 22.6.2016

Talvitie, Marjukka (2014) Kaivosyhtiö Northland hakee konkurssia. Yle 8.12.2014 <http://yle.fi/uutiset/kaivosyhtio_northland_hakee_konkurssia/7675022> Luettu 22.6.2016

Tiainen, Heidi; Sairinen, Rauno; Novikov, Viktor (2013) Mining in the Chatkal Valley in Kyrgyzstan - Challenge of social sustainability. Resources Policy 39 (2014) 80–87.

Thévenot, Laurent (2001) Organized Complexity: Conventions of Coordination and the Composition of Economic Arrangements. European Journal of Social Theory 4/2001. 405–425.

Thévenot, Laurent (2011) Käännös Veikko Eranti. Oikeutettavuuden rajat. Yhteiselämää koossapitävät sidokset ja niiden väärinkäyttö. Suom. Veikko Eranti. Sosiologia 1/2011, 7-21.

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Vantaa.

Tuulentie, Seija & Meriruoho, Anna (2008) Paikallisuuden ja osallisuuden retoriikka keskustelussa Ylä-Lapin luonnon käytöstä. Terra, 2/2008. 83-94.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015) Kaivosteollisuus.

<<https://www.tem.fi/yritykset/kaivosteollisuus>>

Luettu 23.5.2016

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013) Suomi kestävä kaivannaistoiminnan edelläkävijäksi. Työ ja elinkeinoministeriön julkaisuja 15/2013.

Urry, John (1995) Consuming places. Routledge, London.

Valkonen, Jarno (2003) Ylä-lapin luontopolitiikka ja luonnon paikallisuudet. Teoksessa Suopajarvi, Leena & Valkonen, Jarno (toim.) Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi. 163-179.

Valkonen, Jarno & Saaristo, Kimmo (2010) Ympäristökonfliktit. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.) Ympäristösosiologia. WSOYpro Oy, Helsinki. 101-114.

Vanclay, Frank (2002) Conceptualising social impacts. Environmental Impact Assessment review 22/2002. 183-211.

Vanclay, Frank; Esteves, Ana Maria; Aucamp, Ilse; Franks, Daniel M. (2015) International Association for Impact Assessment. Social impact assessment. Guidance for assessing and managing the social impacts of projects.

<http://www.iaia.org/uploads/pdf/SIA_Guidance_Document_IAIA.pdf> Luettu 22.6.2016

Ylläs.fi (2015) Historia. <<http://www.yllas.fi/historia>>

Luettu 22.6.2016

10.6.2011/621

Kaivoslaki

10.6.1994/468

Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä